

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา

การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาของการศึกษา ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวถึง บริบททางสังคมของผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ภูมิหลังส่วนบุคคล ประสบการณ์ การรับรู้ ความเข้าใจ และการให้ความหมายของบุคคล เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำเสนอถึงความคิดเห็นและความรู้สึกที่ผู้ให้ข้อมูลมีต่อการจัดการศึกษาที่เหมาะสม สำหรับชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการศึกษา และปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการจัดการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 14 คน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิจัย เป็น 3 ตอนคือ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลและลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
- ตอนที่ 2 ประสบการณ์การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
- ตอนที่ 3 การสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา

1. ข้อมูลส่วนบุคคลและลักษณะของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มบุคคลที่มีประสบการณ์ เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งการจัดการศึกษาของรัฐ และการจัดการศึกษาเอกชน ทั้งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการจัดการศึกษาอุดมศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลเพศชาย จำนวน 12 คน เพศหญิงจำนวน 2 คน จำแนกตามอายุ พบว่า อายุระหว่าง 27 – 40 ปีจำนวน 6 คน อายุระหว่าง 41 – 50 ปีจำนวน 3 คน และอายุมากกว่า 50 ปีจำนวน 5 คน จำแนกตามสถานภาพ พบว่า สถานภาพโสด 1 คน สถานภาพสมรส 12 คน และสถานภาพนักบวชคาทอลิก 1 คน

ผู้ให้ข้อมูลนับถือศาสนาอิสลามจำนวน 8 คน นับถือศาสนาพุทธ 5 คน และนับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก 1 คน เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 6 คน และสำเร็จการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี 8 คน ลักษณะอาชีพราชการจำนวน 7 คน และไม่ได้รับราชการจำนวน 7 คน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การศึกษาหรือฝึกอบรมจากต่างประเทศจำนวน 9 คน

ตารางที่ 33 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยา

	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ตัวอย่าง)
เพศ		
	ชาย	12
	หญิง	2
อายุ		
	น้อยกว่า 40 ปี (25 – 40 ปี)	6
	41 – 50 ปี	3
	มากกว่า 50 ปี (51 – 60 ปี)	5
สถานภาพ		
	โสด	1
	สมรส	12
	นักบวช	1
ศาสนา		
	พุทธ	5
	คริสต์	1
	อิสลาม	8
ระดับการศึกษา		
	ปริญญาตรี	6
	สูงกว่าปริญญาตรี	8
ลักษณะอาชีพ		
	รับราชการ	7
	เอกชน / ไม่ได้รับราชการ	7
ประสบการณ์การศึกษาหรือฝึกอบรม		
	ภายในประเทศ	5
	ต่างประเทศ	9

แหล่งที่มา : จากแบบสำรวจข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

จากข้อมูลส่วนบุคคล และประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มีประสบการณ์การจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกลุ่มผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์การจัดการศึกษา ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ เป็นผู้รับอนุญาต หรือผู้อำนวยการ หรือครูใหญ่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หรือผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษา หรือคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ มีจำนวน 7 คน ได้แก่

1.1.1 นายมาหามะรอลี อาบูบากา ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนสมบูรณศาสน์ ตำบลปะแต อำเภอยะหา จังหวัดยะลา อายุ 33 ปี เป็นบุตรของโต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิด บิดาเป็นผู้ก่อตั้งปอเนาะในยุคแรกๆ ของจังหวัดยะลา ได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนในจังหวัดยะลาเคยดำรงตำแหน่งสำคัญทางศาสนาอิสลามประจำจังหวัด มีความสนิทสนมกับท่านอาจารย์วันมูหะมัด นอร์มะทา โดยเคยได้รับการสนับสนุนเงินลงทุนในการสร้างหอพักประจำปอเนาะ

อาจารย์มาหามะรอลี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลประจำตำบล และไปศึกษาต่อระดับมัธยมที่จังหวัดสงขลา แต่มีเหตุให้ต้องย้ายโรงเรียน ในที่สุดทางบ้านจึงตัดสินใจส่งอาจารย์ไปเรียนต่อที่ซีเรีย และได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีที่ประเทศอียิปต์ อาจารย์เป็นผู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี เคยได้รับทุนการศึกษาต่อในระดับปริญญาโท แต่บิดาต้องการให้กลับมาช่วยงานที่บ้าน อาจารย์จึงต้องเดินทางกลับ

เมื่อกลับมาเมืองไทยแล้ว อาจารย์ได้ช่วยงานของครอบครัว โดยเฉพาะเรื่อง การเรียนการสอนในสถาบันปอเนาะ ซึ่งในขณะนั้นได้จดทะเบียนเป็นสถาบันปอเนาะแล้ว ตามพระราชบัญญัติการศึกษา มาตรา 15 (2) สภาพการณ์ของสถาบันปอเนาะในเวลานั้นกำลังเผชิญกับปัญหาการขาดงบประมาณในการพัฒนาการจัดการศึกษา ประกอบกับชุมชนมีความต้องการให้ปอเนาะจัดการศึกษาสามัญ เพื่อส่งบุตรหลานมาเรียนทั้งทางด้านศาสนาและสามัญในระดับมัธยมต้น และมัธยมปลาย

อาจารย์ได้ขออนุญาตบิดา เพื่อจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเบื้องต้นบิดาของอาจารย์ไม่ให้การสนับสนุน เพราะเกรงว่าเมื่อแปรสภาพไปจัดการศึกษาแบบสามัญแล้ว อาจทำให้หลงลืมหรือหย่อนยานในเรื่องการเป็นสถาบันปอเนาะไป แต่

อาจารย์ได้ขอโอกาสบิดา เพื่อทดลองจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยให้เหตุผลว่า หากไม่สามารถทำได้ ก็เลิกล้มความตั้งใจ และกลับมาจัดการเรียนการสอนแบบเดิม บิดาจึงให้โอกาสในอาจารย์ในการดำเนินการ ทำให้อาจารย์ได้เรียนรู้ถึงปัญหาต่างๆ ในการแปรสภาพจากสถาบันปอเนาะเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และต้องเรียนรู้การแก้ไข ปัญหาการแปรสภาพจากสถานศึกษา ประเภท 15 (2) มาเป็น 15 (1)

ปัจจุบันอาจารย์สมรสแล้ว และมีบุตร 2 คน อาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสมบูรณ์ศาสน์ ซึ่งนับเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งเดียวในตำบลปะแต ที่เปิดการเรียนการสอนสายสามัญในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย โรงเรียนของอาจารย์ได้เข้าร่วมเป็นหนึ่งในโรงเรียนเครือข่ายในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ

พื้นที่อำเภอยะหา จังหวัดยะลา เป็นเขตพื้นที่ที่มีการก่อเหตุความไม่สงบสูง และมีความเหตุการณ์ความรุนแรงบ่อยครั้ง จากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้อาจารย์ต้องสูญเสียพี่ชายและน้องชายไปแล้ว แต่อาจารย์ก็ยังยึดมั่นอยู่กับการจัดการศึกษาเพื่อหวังที่จะให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้มีอนาคตที่ดี อาจารย์อยู่ในสภาพที่ต้องระมัดระวังตัวเป็นอย่างมาก อาจารย์ให้ภรรยาและลูกไปพักอาศัยอยู่ที่บ้านของภรรยาเพื่อความปลอดภัย และอาจารย์เดินทางออกมาพักนอกพื้นที่ในบางครั้ง โดยเปลี่ยนเส้นทางการเดินทางอย่างสม่ำเสมอ

อาจารย์เคยถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐเรียกไปพบเพื่อสอบสวน และเคยถูกบุคคลในกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบส่งคนมาตักเตือนไม่ให้ทำตนเป็นอุปสรรค ทำให้อาจารย์ถูกเพ่งเล็งจากทั้งสองฝ่าย ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นโดยทั่วไปในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เป็นผลมาจากสงครามแย่งชิงคนในพื้นที่ตามนโยบายของ ศอ.บต. และยังไม่มีการทำอะไรที่จะจบลงง่าย ๆ

ผู้วิจัยได้รู้จักกับอาจารย์ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ขณะลงพื้นที่ไปทำงานวิจัยประกอบการศึกษาวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแก้ไขปัญหาคความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในครั้งนั้นอาจารย์ได้แต่งกายในแนวทางอนุรักษ์นิยม แบบเดียวกับผู้นำศาสนา เพื่อต้อนรับผู้วิจัยและเพื่อนๆ ทำให้แลดูน่าเกรงขาม ซึ่งผู้วิจัยทราบภายหลังว่าเป็นลักษณะโดยทั่วไปภายในชุมชน เพื่อแสดงให้เห็นคนในชุมชนเห็นว่าอาจารย์มิได้มีใจฝักใฝ่กับคนภายนอกหรือภาครัฐ เมื่อผู้วิจัยตัดสินใจทำงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ติดต่อขอความอนุเคราะห์อาจารย์ให้เป็นผู้ให้ข้อมูล ตั้งแต่เริ่มแรกและอาจารย์ก็ตอบรับด้วยความเต็มใจ แต่ผู้วิจัยยังไม่มีโอกาสสัมภาษณ์อาจารย์ ดังนั้น ตลอดระยะเวลา 3 ปี ที่ได้รู้จักกับอาจารย์ ผู้วิจัยได้ร่วมสัมมนา กับอาจารย์หลายครั้ง รวมทั้งประสานงานให้อาจารย์ได้มาพบคุณบดี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย เพื่อจัดทำโครงการนิสิตโควตาพิเศษ สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนในเครือข่ายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ด้วย

ผู้วิจัยได้เยี่ยมชมการจัดการศึกษาของอาจารย์ ในโรงเรียนสมบุญธรรมศาสตร์หลายครั้ง ได้จัดหาสื่อการเรียนการสอนประเภทตำราเรียน และแผ่นซี ดี รอม ไปมอบให้ ตลอดจนได้พบปะพูดคุยทั้งกับคณะครูและนักเรียน เมื่อผู้วิจัยมีข้อสงสัยในเรื่องการจัดการเรียนการสอนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และในเรื่องข้อคำถามทางศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยก็ซักถามอาจารย์จนได้รับความกระจ่าง จนกระทั่งเวลาล่วงเลยมานานพอสมควร ผู้วิจัยจึงได้ตัดสินใจสัมภาษณ์อาจารย์ และทำการบันทึกเทปไว้ จากบทสัมภาษณ์ พบว่า อาจารย์กล่าวอ้างถึงเรื่องที่เคยสนทนากันมาก่อนหน้าโดยตลอด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีการให้ความหมายเพิ่มเติมจากบทสัมภาษณ์ด้วย เพื่อนำเสนอข้อมูลตามที่อาจารย์เข้าใจและได้ให้ความหมายไว้

1.1.2 นายมาหามะ มิดามิ ผู้อำนวยการโรงเรียนอัตเตาฟีกียะห์อิสลามียะห์ อำเภอสรีสาคร จังหวัดนราธิวาส อายุ 42 ปี อาจารย์เป็นลูกเขยของผู้รับใบอนุญาต มีภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลชากอ อำเภอสรีสาคร จังหวัดนราธิวาส

อาจารย์สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านยางแดง จังหวัดปัตตานี และสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนพัฒนาวิทยา จังหวัดยะลา จากนั้นได้ไปศึกษาต่อที่วิทยาลัยเทคนิคพาณิชย์การยะลา อาจารย์สำเร็จการศึกษาทางด้านศาสนาอิสลามในระดับชั้น 10

อาจารย์ไม่เคยไปศึกษาต่อต่างประเทศ เหมือนอาจารย์ท่านอื่นๆ ที่มีโอกาสศึกษาทางด้านศาสนาจากต่างประเทศ ซึ่งทุกครั้งที่อาจารย์กล่าวถึงการไม่มีโอกาสไปศึกษาต่อต่างประเทศ เหมือนต้องการสื่อสารว่า ผู้ที่สำเร็จการศึกษามาจากประเทศ เป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านศาสนาดี ประสบความสำเร็จในชีวิต และเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจในชีวิต

อาจารย์เป็นผู้ที่มีความคิดก้าวหน้าและเป็นนักพัฒนา อาจารย์ชอบตกแต่งโรงเรียนให้ดูสวยงามและร่มรื่นอยู่เสมอ สภาพภายในโรงเรียนจึงมีลักษณะคล้ายกับสวนหย่อมที่ให้ความรู้สึกอบอุ่นแก่ผู้ที่เดินทางไปเยี่ยมชมอยู่เสมอ นอกจากนี้ อาจารย์ยังเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม ด้วยการพยายามจัดการศึกษาที่เน้นการบูรณาการ ระหว่างการศึกษาทางด้านศาสนากับการศึกษายสามัญและการศึกษายอาชีพ โดยในระยะแรกได้ประสานความร่วมมือกับทางศึกษานอกโรงเรียน (ก.ศ.น.) แต่ด้วยเหตุที่โครงการของการศึกษานอกโรงเรียนขาดความต่อเนื่อง อาจารย์จึงพยายามสนับสนุนให้นักเรียนได้ไปศึกษาอาชีวะต่อที่จังหวัด แต่ด้วยระยะทางที่ไกลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ดีเท่าที่ควรเพราะนักเรียนต้องเรียนที่โรงเรียนสัปดาห์ละ 5 วัน

ไปเรียนต่ออาชีวะ 2 วัน อาจารย์จึงมีแนวคิดเปิดการศึกษาระดับอาชีวะ แต่ยังคงติดขัดด้วยปัญหาเงินทุน

ด้วยแนวคิดพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กๆ ในชุมชน อาจารย์พยายามผลักดันให้โรงเรียนเป็นสมาชิกโรงเรียนในเครือข่ายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ โดยคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนในการจัดการศึกษา ทั้งในด้านความรู้ทางด้านวิชาการ ความรู้ทางด้านวิชาชีพ และการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ และอาคารสถานที่

ผู้วิจัยได้รู้จักอาจารย์ครั้งแรก เมื่อครั้งที่ผู้วิจัยไปเป็นเจ้าหน้าที่อาสาสมัครร่วมกับคณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อจัดอบรมการบูรณาการหลักสูตรให้แก่คณะครูโรงเรียนในเครือข่ายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ที่อำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งในครั้งนั้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อาจารย์เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคณะครูที่มาร่วมสัมมนามาก อาจารย์เป็นคนเปิดเผย กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ผู้วิจัยจึงได้ทาบตามขอให้อาจารย์เป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งอาจารย์ก็ตอบรับผู้วิจัยด้วยดี แต่หลังจากการสัมมนาในครั้งนั้น ผู้วิจัยไม่มีโอกาสได้พบกับอาจารย์อีก จึงทำให้ขาดการติดต่อกันไป

เมื่อผู้วิจัยได้ประสานกับ พ.ต.ท. หญิง ดร. สายสวาท บัณฑิต เพื่อขอความอนุเคราะห์ช่วยประสานงานแนะนำผู้ให้ข้อมูลในจังหวัดนราธิวาสให้กับผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงได้พบกับอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง จากการพบกันในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์และบันทึกเทปไว้ โดยทำการสัมภาษณ์ที่โรงแรม ซี เอส บัตตานี เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ทั้งผู้วิจัยและอาจารย์มีความมั่นใจในความปลอดภัยมากที่สุด

หลังจากอาจารย์เป็นผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยแล้ว ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสพบกับอาจารย์อีกหลายครั้ง ทั้งในโอกาสสัมมนาและการไปดูงานลูกเสือมุสลิมโลก ที่ประเทศมาเลเซียซึ่งอาจารย์ได้นำเสนอความคืบหน้าในการดำเนินงานของอาจารย์ให้ผู้วิจัยได้รับทราบ เพื่อให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจในบริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่อาจารย์บริหารงานอยู่ ในอำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจสภาพปัญหาและการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น

1.1.3 นายรอเซ็ด เป็นแหละแหนะ ผู้อำนวยการโรงเรียนดัสดีกียะห์ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา หนึ่งในสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา ที่คณะรัฐมนตรีได้ประกาศให้เป็นเขตพื้นที่พิเศษ อายุ 38 ปี อาจารย์เป็นเพื่อนเรียนปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา กับอาจารย์สิทธิโชค เพชรเอียง หัวหน้าฝ่ายปกครอง โรงเรียนแสงทองวิทยา ซึ่งอาจารย์สิทธิโชคเป็นผู้แนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับอาจารย์รอเซ็ด และพาผู้วิจัยเดินทางไปพบอาจารย์รอเซ็ดที่โรงเรียนดัสดีกียะห์

โรงเรียนดัสตักียะห์ เดิมที่เป็นสถานบันปอเนาะ เป็นอาคารเรียนไม้สองชั้น อยู่ใกล้ๆ มัสยิดและมีปอเนาะ (ที่พัก) แยกอยู่ต่างหาก แบ่งเป็นที่พักหญิงและที่พักชาย ซึ่งในปัจจุบันยังคงรักษาอาคารเดิมไว้ส่วนหนึ่ง แต่สำหรับที่พักมีการสร้างหอพักขึ้นมาบางส่วน อาจารย์เป็นผู้รับผิดชอบกิจการโรงเรียนต่อจากครอบครัว แม้อาจารย์จะไม่ใช่บุตรคนโตก็ตาม แต่ด้วยการที่อาจารย์เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ พี่น้องจึงมอบความไว้วางใจให้เป็นผู้บริหารโรงเรียน

อาจารย์เป็นนักบริหารสมัยใหม่ อาจารย์บริหารโรงเรียนตามความรู้ที่อาจารย์ได้ศึกษามา อาจารย์ตัดสินใจแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุผลส่วนหนึ่งมาจากความนิยมของบุตรหลานในชุมชน ทำให้โรงเรียนมีการเพิ่มจำนวนนักเรียนอย่างรวดเร็ว อาจารย์จึงตัดสินใจยืมเงินจากธนาคารอิสลามจำนวน 4 ล้านบาท เพื่อมาพัฒนาอาคารสถานที่ และพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ให้พอเพียงกับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น

โรงเรียนของอาจารย์ เป็นหนึ่งในตัวอย่างของปอเนาะเดิมที่แปรสภาพ ซึ่งในปัจจุบันยังจัดการเรียนการสอนทั้งในลักษณะหลักสูตรปอเนาะ มาตรา 15 (2) และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1) และยังคงอยู่ในสภาพการณ์ของการเปลี่ยนแปลง คือ มีร่องรอยของปอเนาะเดิม และสภาพการก่อสร้างทางด้านอาคารสถานที่ทั้งของโรงเรียนและชุมชน

สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ อาจารย์ได้พัฒนาโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานมาตรฐานทางการศึกษา (สมศ.) เช่นเดียวกับโรงเรียนเอกชนทั่วไป แม้ว่าอาจารย์ไม่ได้เน้นที่การบูรณาการหลักสูตรศาสนาเข้ากับหลักสูตรสามัญ แต่อาจารย์จัดการศึกษาศาสนาในภาคเช้าและการศึกษาสามัญในภาคบ่าย อาจารย์สามารถจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี และเป็นรูปแบบที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นิยมจัดกัน

เนื่องจากโรงเรียนและมัสยิดอยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน โรงเรียนจึงได้ใช้มัสยิดเป็นสถานที่ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ปัจจุบันโรงเรียนมีความพยายามจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ และพัฒนาการจัดการศึกษาต่อไป แม้อาจารย์ต้องเผชิญกับปัญหาในเรื่องค่าตอบแทนสำหรับครูสามัญและครูสอนศาสนาอยู่ก็ตาม

อาจารย์สำเร็จการศึกษาหลายสาขา คือ จบนิติศาสตร์จากประเทศซาอุดีอาระเบีย และบริหารการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิโรฒ อาจารย์ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา และประธานชมรมตาดีกาของอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยทราบดีถึงความยากลำบากในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจึงได้ประสานขอความอนุเคราะห์ไปยังบาทหลวงภูวนัส กิจสวัสดิ์ เพื่อนที่เคยเรียนร่วมนั้นมากับผู้วิจัย ตั้งแต่สมัยอยู่ที่วิทยาลัยแสงธรรม ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้จัดการโรงเรียนแสงทองวิทยา อำเภอ

หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คุณพ่อจึงได้แนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับอาจารย์สิทธิโชค เพชรเอียง และมอบหมายให้อาจารย์สิทธิโชค คอยอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการดำเนินงานของผู้วิจัย ผู้วิจัยได้บอกเล่างานวิจัยให้อาจารย์สิทธิโชคทราบถึงความต้องการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อาจารย์สิทธิโชคจึงได้ประสานไปยังอาจารย์รอเซ็ด ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสพบกับผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เยี่ยมชมมัสยิดเป็นครั้งแรก อีกทั้งได้เยี่ยมชมปอเนาะ การจัดการเรียนการสอน และเอกสารต่างๆ ของทางโรงเรียน ซึ่งอาจารย์ได้ให้ความอนุเคราะห์เป็นอย่างดี เมื่อผู้วิจัยได้ทำการสรุปข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจึงได้โทรแจ้งให้อาจารย์ทราบ และสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็น จนได้ความที่สมบูรณ์

1.1.4 รศ.ดร.อุสมาน สารี กรรมการสถานศึกษา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี อาจารย์เกิดเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2501 ปัจจุบันอายุ 50 ปี อาจารย์สำเร็จการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 7 และศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนของรัฐ อาจารย์ศึกษาศาสนาอิสลามจากคุณตา อันเป็นการศึกษาภายในครอบครัว

เนื่องจากที่บ้านภรรยาของอาจารย์ ได้เปิดเป็นโรงเรียนเอกชน ดังนั้นเมื่ออาจารย์แต่งงานแล้ว อาจารย์จึงได้มาช่วยกิจการของครอบครัวภรรยา โดยมีภรรยาของอาจารย์รับผิดชอบดูแลฝ่ายวิชาการ แนวคิดของอาจารย์ คือ การพยายามสอนให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักการศาสนาอิสลาม โดยการบูรณาการเข้ากับกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอน จนโรงเรียนประสบความสำเร็จ เป็นที่นิยมของผู้ปกครอง

นอกจากนั้น อาจารย์ยังได้ประสานโรงเรียนเอกชนต่างๆ ในละแวกใกล้เคียง เพื่อจัดตั้งเป็นเครือข่าย เพื่อช่วยเหลือกันและกัน ทั้งในด้านงานวิชาการ งานบริหาร งานกิจกรรม การจัดการเรียนการสอน และการช่วยเหลือแบ่งปันทรัพยากรทางการศึกษา โดยอาจารย์ได้ประสานความร่วมมือกับ มอ.ปัตตานี เพื่อให้การสนับสนุนอาจารย์ไปให้ความรู้แก่นักเรียนด้วย

นอกจากเป็นอาจารย์ที่ มอ.ปัตตานีแล้ว อาจารย์ยังช่วยสอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนของภรรยาด้วย อาจารย์มีแนวคิดที่น่าสนใจ คือ การสอนภาษาไทยในวิชาวิทยาศาสตร์ โดยไม่ว่านักเรียนถามคำถามอะไรที่เป็นภาษามลายู อาจารย์ตอบเป็นภาษาไทยเสมอ โดยอาจารย์ให้เหตุผลว่า แม้ว่าอาจารย์พูดภาษามลายูได้ และภาษามลายูสามารถอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้มากกว่า แต่อาจารย์ต้องการให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในการใช้ภาษาไทย อาจารย์ให้เหตุผลว่าการเรียนภาษาไทยไม่จำเป็นต้องเรียนเฉพาะในรายวิชาภาษาไทยเท่านั้น

เนื่องจากอาจารย์ศึกษาปริญญาเอก ที่ประเทศมาเลเซีย อาจารย์จึงได้นำประสบการณ์ของอาจารย์ มาทำความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดน

ภาคใต้ และนำความทันสมัยในการจัดการศึกษามาประยุกต์ใช้ ทำให้อาจารย์เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา อันเป็นที่รู้จักกันดีในจังหวัดปัตตานี

เมื่อผู้วิจัยได้ประสานมายัง อาจารย์มอซารี อาแว เจ้าหน้าที่ของศูนย์สันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อขอให้ช่วยประสานผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย จึงได้รับการแนะนำให้ผู้รู้จักอาจารย์อุสมาน โดยอาจารย์ทราบแต่เพียงในเบื้องต้นว่า ผู้วิจัยเป็นอาจารย์พิเศษอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหิดล แต่หลังจากได้ทำความรู้จักกันแล้ว อาจารย์จึงได้เริ่มเล่าความเป็นมา ประสบการณ์ และแนวคิดในการจัดการศึกษาของอาจารย์ให้แก่ผู้วิจัยได้รับทราบ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการบันทึกเทปสัมภาษณ์และสรุปความ

1.1.5 ว่าที่ ร.ต. **อับดุลฮาฟิซ หิเล** เลขานุการสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดยะลา เลขานุการชมรมโรงเรียนเอกชนศึกษาสงเคราะห์จังหวัดชายแดนภาคใต้ และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา อาจารย์มีภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลบาโต๊ะ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา เกิดเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2512 ปัจจุบันอายุ 39 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านตันหยง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา มัธยมศึกษาที่โรงเรียนสุษสวัสดิ์วิทยา อำเภอยะหา จังหวัดยะลา อุดมศึกษาที่วิทยาลัยครูยะลา ศึกษาต่อปริญญาโทบริหารการศึกษา ที่ประเทศอินโดนีเซีย และปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาเอกในสาขาวิชาเดียวกัน

อาจารย์เป็นผู้จัดการโรงเรียนลูกมานูลฮากีม อำเภอยะหา จังหวัดยะลา แต่ด้วยตำแหน่งหน้าที่ที่อาจารย์รับผิดชอบอยู่ ทำให้อาจารย์ต้องร่วมเสวนาในเวทีวิชาการต่างๆ อยู่เป็นประจำ ทั้งในนามของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด สมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และชมรมโรงเรียนเอกชนสงเคราะห์ จากประสบการณ์ที่อาจารย์คลุกคลีอยู่กับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทำให้มองสภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง อาจารย์มีความเข้าใจเป็นอย่างดีถึงธรรมชาติของสถาบันศาสนาอิสลามที่เข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่การจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ สภาพความพร้อมหรือไม่พร้อมของท้องถิ่น ดังนั้น ประสบการณ์ของอาจารย์จึงเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่งต่อการจัดการศึกษา ที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยได้รู้จักกับอาจารย์ผ่านทางอาจารย์มาหามะรอลี อาบูบาภา โดยผู้วิจัยปรึกษาอาจารย์มาหามะรอลีว่า เป็นการยากที่ผู้วิจัยจะไปสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงขออาศัยสัมพันธภาพที่อาจารย์มาหามะรอลีมีกับบุคคลต่างๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา เพราะบิดาของอาจารย์เป็นผู้กว้างขวางและได้รับความนับถือ เพื่อผู้วิจัยจะได้รับการต้อนรับด้วยความไว้วางใจและการอำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูล โดย

ผู้วิจัยได้ประสานนัดหมายล่วงหน้าหลายครั้ง แต่เนื่องจากอาจารย์ต้องไปร่วมประชุมอยู่เป็นประจำ ในที่สุดอาจารย์มาหามะรอลีก็สามารถนัดหมายได้ โดยอาจารย์มาหามะรอลีเป็นคนพาผู้วิจัยไปพบกับอาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิเล ด้วยตนเอง หลังจากใช้เวลาทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับอาจารย์ ผู้วิจัยจึงได้ขอสัมภาษณ์และบันทึกเทป อาจารย์ได้แบ่งปันประสบการณ์ที่อาจารย์ได้รับฟังมาจากบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่จัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงข้อเสนอในลักษณะนโยบายที่หน่วยงานต่างๆ พยายามดำเนินการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยแสดงความคิดเห็นและเหตุผลประกอบว่า นโยบายต่างๆ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด และมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาน้อยเพียงใด ผู้วิจัยใช้เวลาอยู่ตลอดช่วงบ่ายจนกระทั่งเย็นเลิกเวลางาน ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการรบกวนมากเกินไป จึงได้ลากลับ

1.1.6 ผศ.นิฟาริต ระเด่นอาหมัด รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คณะกรรมการโรงเรียนประถม และคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมจังหวัดปัตตานี

อาจารย์เกิดเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2498 ปัจจุบันอายุ 53 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ ตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ที่โรงเรียนวรคามัน ระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ และระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยเกษตร และ Okayama University ประเทศญี่ปุ่น

อาจารย์รับผิดชอบกิจการของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทั้งนักศึกษาไทยพุทธและไทยมุสลิม โดยเฉพาะในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของนักศึกษาที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ อาจารย์ยังช่วยงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดปัตตานี ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรบรรยายให้กับเขตพื้นที่ และ ศอ.บต. บ่อยครั้ง

อาจารย์ไม่ได้เติบโตมาจากการศึกษาศาสนา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตั้งแต่วัยเด็กอาจารย์เรียนในโรงเรียนของรัฐ อาจารย์จึงคุ้นเคยกับคนไทยพุทธเป็นอย่างดี ชีวิตในวัยเด็กเคยไปเล่นฟุตบอลอยู่ในสนามกีฬาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดพุทธอยู่เป็นประจำ

อาจารย์ให้ความสำคัญกับหลักการศาสนาอิสลาม ในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม โดยอาจารย์ยกตัวอย่างถึงประสบการณ์เปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซียที่อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็นแนวคิดของอิสลามสายกลาง (Islamization)

อาจารย์เป็นผู้หนึ่ง ที่ผู้วิจัยเฝ้าติดตามเพื่อทำความรู้จักมาตั้งแต่เริ่มลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย กล่าวคือ เมื่อผู้วิจัยเริ่มลงข้อมูลในพื้นที่เป็นครั้งแรก ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ศิริพันธ์ พัฒรชนม์ จากโรงเรียนราชวินิตมัธยม ให้ไปพบกับท่าน ผอ.สัจจา

ศรีเจริญ โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ อ.เมือง จ.สงขลา ผู้วิจัยจึงได้เดินทางไปพบ เมื่อท่าน ผอ.สัจจา ได้แบ่งปันประสบการณ์ให้แก่ผู้วิจัยในเบื้องต้นแล้ว จึงได้พาผู้วิจัยไปในการประชุมครูเขตพื้นที่การศึกษาที่โรงแรมซี เอส บัตตานี ซึ่งในการเดินทางไปครั้งนั้น ผู้วิจัยได้พบกับ ผศ.นิพัทธ์ ระเด่นอาหมัด และผู้เชี่ยวชาญอีกหลายท่าน ท่านอาจารย์ได้ให้นามบัตรกับผู้วิจัยไว้ และให้ผู้วิจัยติดต่อเพื่อนัดเวลาไปพูดคุยกันในภายหลัง เนื่องจากท่านอาจารย์ติดภารกิจต้องไปธุระที่อื่นต่อ หลายครั้งที่ผู้วิจัยเดินทางไปจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพยายามติดต่ोनัดหมาย แต่มีอันต้องเลื่อนอยู่เป็นประจำ เพราะท่านอาจารย์มักติดภารกิจประชุมนอกเขตพื้นที่ที่อยู่เสมอ ในที่สุดผู้วิจัยก็สามารถนัดหมายอาจารย์ได้สำเร็จ ผู้วิจัยใช้เวลาสนทนากับอาจารย์เป็นเวลานาน รับทราบประสบการณ์ต่างๆ ของอาจารย์ จนอาจารย์เอ่ยชวนผู้วิจัยให้มาร่วมงานด้วยกันที่ มอ. บัตตานี ซึ่งนับเป็นเกียรติอย่างสูงที่ผู้วิจัยได้รับจากการทำงานวิจัยครั้งนี้

1.1.7 ผศ.ดร.อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต อาจารย์ประจำภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เจ้าของผลงานเรื่องการศึกษาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้และประวัติการศึกษาอิสลาม แผนกวิชาครุศาสตร์อิสลาม

อาจารย์เกิดเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2509 ปัจจุบันมีอายุ 42 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ที่โรงเรียนเทศบาล 5 (บ้านตลาดเก่า) มัธยมศึกษาที่โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ ป.บัณฑิตและปริญญาโท คณะครุศาสตร์อิสลาม สาขาหลักสูตรบูรณาการ (Curriculum Integration) จากมหาวิทยาลัยนานาชาติมาเลเซีย และปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยมลายา

อาจารย์เป็นนักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านศาสนาอิสลาม เคยเขียนบทความยืนยันเกี่ยวกับความเชื่อ คำสอน และบทความที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นที่ยอมรับในแวดวงนักวิชาการ บทความต่างๆ สื่อในระดับวิชาการ อาจไม่เป็นที่รับรู้ของชาวบ้านเท่าที่ควร แต่ก็ได้ให้คำตอบกับสังคมและผู้สนใจศึกษาในระดับหนึ่ง ให้ได้มีความเข้าใจถึงความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่สนใจทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ในขณะนี้

เมื่อ รศ.ดร.อารง สุทธาศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้แนะนำให้ผู้วิจัยมาขอคำแนะนำจาก ดร.อะหมัด ยี่สุนทร ซึ่งอาจารย์อารงได้เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ขณะศึกษาปริญญาเอก ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์อะหมัด จึงได้แนะนำให้ผู้วิจัยเข้าร่วมรับฟังการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นในการ

วิจัย เรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ประเภท 15 (1) ที่ได้รับเงินอุดหนุน 60% โดยมี ดร.นิเลาะ แวอุซัง และคณะเป็นผู้ดำเนินการวิจัย หลังการประชุม ผู้วิจัยได้ร่วมรับประทานอาหารและปรึกษากับอาจารย์นิเลาะถึงประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ อาจารย์นิเลาะได้แนะนำว่าในเรื่องดังกล่าวท่านอาจารย์อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต เป็นผู้ที่มีความรู้เป็นอย่างดี เหมาะสมเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยได้ ผู้วิจัยจึงได้ขอความอนุเคราะห์จากอาจารย์อะหมัด ได้ช่วยกรุณาเกริ่นนำให้แก่ผู้วิจัย เพื่อให้อาจารย์อิบราฮีมมีความไว้วางใจในตัวผู้วิจัยในระดับหนึ่ง จากนั้น ผู้วิจัยจึงได้ค้นหาผลงานทางวิชาการต่างๆ ของอาจารย์มาศึกษา เพื่อทำความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่างๆ และได้นัดหมายเพื่อเข้าไปพบ ขอสัมภาษณ์อาจารย์ ซึ่งอาจารย์ได้ให้ความกรุณาอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยอย่างเต็มที่ คู่กันจับครบถ้วนทุกประเด็น รวมทั้งประเด็นที่ผู้วิจัยสงสัยเพิ่มเติมด้วย

จากการสนทนา ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ผลงานการวิจัย เรื่อง ความต้องการที่แท้จริงของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ที่วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และวิทยาลัยอิสลามยะลา ร่วมกับสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้มาทำการศึกษาค้นคว้าเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจบริบททางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผลงานการวิจัยของอาจารย์และคณะ ทำให้ผู้วิจัยได้มีความเข้าใจข้อมูลดังกล่าวกระจ่างมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในมุมมอง ความรู้สึกนึกคิด ในบริบททางสังคมของชาวไทยมุสลิมที่จัดการศึกษาเพื่อชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากมุมมองและประสบการณ์ทางการศึกษา การดำเนินชีวิต และหน้าที่การงานที่หลากหลาย เพื่อเสนอแนะการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

1.2 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวคือ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่อาจไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม หรือ ไม่ได้เติบโตในบริบททางสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษา แต่อาจเป็นข้าราชการที่รับผิดชอบกลุ่มงานโรงเรียนนโยบายพิเศษ หรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนของรัฐ หรือเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานราชการในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการศึกษาและในเรื่องการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ผู้ให้ข้อมูลประสบการณ์กลุ่มนี้มี 7 คน ได้แก่

1.2.1 รศ.ดร.ครองชัย หัตถา อาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี เจ้าของผลงาน เรื่องประวัติศาสตร์ปัตตานี สมัยอาณาจักรโบราณถึงการปกครอง 7 หัวเมือง และมัสยิดกรือเซะ มรดกอารยธรรมปัตตานี

อาจารย์เกิดเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2497 ปัจจุบัน อายุ 54 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่ บ้านรอยไทย หมู่บ้านอ่อมทอง ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี บ้านเดิมของอาจารย์เป็นคนจังหวัดชุมพร จบศึกษาด้านนิติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร และปริญญาเอก ทางด้านรัฐวิทยา และมาทำงานที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ตั้งแต่ พ.ศ. 2522 จนถึงวันนี้ได้ 29 ปี เมื่อมาทำงานอยู่แรกๆ อาจารย์มีความสนใจศึกษาทางด้านภูมิศาสตร์ จนได้พบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคนที่อยู่ในพื้นที่เดิม กับคนที่เกี่ยวข้องในอดีต จึงได้ศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านทางร่องรอยหลักฐานทางภูมิศาสตร์ ในช่วง 5 ปี หลังผลงานต่างๆ ที่นำเสนอออกมาจึงเป็นภูมิศาสตร์เชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยเคยมีโอกาสไปร่วมสัมมนา เรื่อง หนึ่งทศวรรษการศึกษาประวัติศาสตร์ภาคใต้ จัดโดยภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 24 - 25 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ในครั้งนั้นอาจารย์ครองชัยได้ร่วมบรรยายในหัวข้อประวัติศาสตร์ปัตตานีด้วย ผู้วิจัยมีความประทับใจในความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่อาจารย์นำเสนอเป็นอย่างมาก ประสบการณ์การศึกษาค้นคว้าของอาจารย์ เป็นประโยชน์เป็นอย่างยิ่งต่อผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงได้พยายามแสวงหาช่องทางในการติดต่อและทำความรู้จักกับอาจารย์ หลังจากที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับอาจารย์หลายๆ ท่านในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ปัตตานีแล้ว ผู้วิจัยจึงสบช่องทางติดต่ออาจารย์และได้นัดหมายเพื่อขออาจารย์เป็นผู้ข้อมูล ซึ่งอาจารย์ได้กรุณาต่อผู้วิจัย นอกจากให้ความรู้และข้อมูลที่เป็นประโยชน์แล้ว อาจารย์ได้มอบหนังสือผลงานวิจัยของอาจารย์ให้ผู้วิจัยเป็นที่ระลึก และให้กำลังใจผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง โดยบอกกับผู้วิจัยว่า อาจารย์รอติดตามผลงานชิ้นนี้ของผู้วิจัย

1.2.2 ร.ต.ต.วินัย สุจริตธรรการ ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเฉลิมพระเกียรติฯ 50 พรรษา จังหวัดยะลา รับผิดชอบงานด้านการเรียนการสอน งานมวลชน และงานด้านการข่าว หมวดวินัย เกิดเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2511 ปัจจุบันอายุ 40 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่ ตำบลนุดี อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนชุมชนวัดสามบ่อ ระดับมัธยมศึกษา ที่โรงเรียนสามบ่อวิทยา และระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ครอบครัวยุคใหม่ มีภรรยาและบุตร 2 คน พักอยู่ที่ค่ายตำรวจตระเวนชายแดน จังหวัดยะลา เมื่อประมาณ พ.ศ. 2547 ผู้วิจัย และ พ.ต.ท.หญิง ดร.สายสวาท ปัจฉิวิทย์

ได้ลงมาทำงานวิจัยในพื้นที่ จากการลงพบปะกับชาวบ้านและผู้นำชุมชน ได้มีการเรียกร้องจากชุมชนอยากให้มีโรงเรียนในหมู่บ้าน เพราะว่าเด็กๆ ต้องเดินทางไกลเพื่อไปโรงเรียน อาจารย์สายสวาทจึงได้ประสานกับโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแห่งนี้ขึ้น ซึ่งในระหว่างการก่อสร้าง ผู้วิจัยก็ได้เคยเข้าไปเยี่ยมชมความคืบหน้าในการดำเนินการด้วย

เมื่อสร้างอาคารเรียนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ทรงพระกรุณาเสด็จมาเป็นประธานในพิธีเปิดอาคารเรียนแห่งนี้ หมอวดีวินัยก็ได้เข้ามารับหน้าที่เป็นครูใหญ่ คอยอำนวยความสะดวกการเรียนการสอนให้แก่เด็กๆ ภายในหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยทราบในภายหลังว่า นายต่วนกจิ ผู้นำชุมชนผู้ทำหน้าที่ประสานงานเพื่อการจัดตั้งโรงเรียนแห่งนี้ ได้ถูกลอบทำร้ายจนถึงแก่ชีวิตแล้ว การจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนแห่งนี้มีความพิเศษ คือ เป็นการจัดการเรียนการสอนในลักษณะบูรณาการ ศาสนาอิสลามตามหลักสูตรอิสลามศึกษา หลักสูตรสามัญ และโครงการอาชีพตามโครงการพระราชดำริ แม้ว่าการจัดการศึกษาดังกล่าว มีการดำเนินการอยู่บ้างแล้วในโรงเรียนของรัฐบาล และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามบางแห่ง แต่การเก็บข้อมูลในบริบทที่แตกต่างกัน ก็ช่วยให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจสมบูรณ์ขึ้น

ผู้วิจัยเคยได้มีโอกาสพบกับหมอวดีวินัยครั้งแรก เมื่อครั้งลงพื้นที่ตำบลบุดี ที่หมอวดีวินัยรับผิดชอบอยู่ ในครั้งนั้นหมอวดีวินัยทำหน้าที่อำนวยความสะดวกขับรถให้แก่ผู้วิจัยและอาจารย์สายสวาท ผู้วิจัยได้พูดคุยซักถามหมอวดีวินัยตามสมควร เมื่อหมอวดีวินัยประสานอาจารย์มาหามะ มีดามี มาพบผู้วิจัยเพื่อให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงขอให้หมอวดีวินัยเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยด้วย หมอวดีวินัยเล่าว่า อยู่ในพื้นที่มานานพอสมควร และเป็นที่รักของชาวบ้าน สังเกตได้จากเวลาที่หมอวดีวินัยป่วยอยู่ที่โรงพยาบาล ชาวบ้านแวะมาคอยเฝ้าและเอาของมาหมั้นเยี่ยมเสมอ แต่ก็ยังมีวัฒนธรรมตามหลักศาสนาอิสลามอีกหลายเรื่องที่หมอวดียังไม่ทราบ อาทิ เมื่อครั้งที่หมอวดีนุ่งกางเกงขาสั้นไปบ้านโต๊ะอิหม่าม ชาวบ้านมาบอกว่า หมอวดีนุ่งกางเกงไม่สวยเลย หมอวดีก็เคยสังเกตเห็นเหมือนกันว่าชาวบ้านไม่นุ่งกางเกงขาสั้น แต่ไม่เคยถามใครว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น จนชาวบ้านมาบอกจึงได้เข้าใจ ดังนั้น หมอวดีจึงเป็นตัวแทนของคนอีกวัฒนธรรมหนึ่งที่เข้าไปจัดการศึกษาในพื้นที่ ซึ่งหมอวดีได้บอกเล่าออกมาเป็นประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ อันมีคุณค่ายิ่ง

1.2.3 ส.ต.ท.สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์ ครูผู้สอน ประจำโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านละโอ ตำบลศรีบรรพต อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส รับผิดชอบงานการเรียนการสอน โครงการพระราชดำริฯ และความสัมพันธ์ชุมชน

ครูสุวิทย์เกิดเมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2511 ปัจจุบันอายุ 40 ปี สมรสแล้ว ภรรยาเป็นคนพัทลุง มีบุตร 2 คน ครูและครอบครัวอยู่ที่อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ครูเข้ามาทำงานอยู่ในพื้นที่ได้ 20 ปีแล้ว จนคนส่วนใหญ่คิดว่าครูเป็นคนในพื้นที่

ครูสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านโหล๊ะท่อม มัธยมศึกษาที่โรงเรียนศรีบรมบพิทยาคม และอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยครูเป็นนักเรียนในโครงการครูทายาท

โรงเรียนที่ครูทำการสอน เดิมเป็นโรงเรียนสาขาของโรงเรียนบ้านกะลุวิง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ใกล้ๆอำเภอ แต่ไปช่วยเปิดทำการสอนเป็นโรงเรียนสาขา แต่โดนเผาไปในสมัยที่มีขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) จนกระทั่งชาวบ้านได้ร่วมกันถวายฎีกาแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อ พ.ศ. 2536 จึงได้มีการเปิดโรงเรียนขึ้นใหม่ และให้ตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปทำการจัดการเรียนการสอน

ลักษณะการจัดการเรียนของครูแตกต่างจากของหมวดวินัย กล่าวคือ โรงเรียนของครูแต่เดิมเป็นโรงเรียนประถมศึกษา จัดการเรียนการสอนแบบโรงเรียนสามัญ และเปิดการเรียนการสอนมานานแล้ว มีผู้ปกครองจำนวนมากที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียน ผู้วิจัยจำครูไม่มากนัก แต่ด้วยความที่ผู้วิจัยจุกกับบุคคลที่ครูให้ความไว้วางใจ ภายหลังจากที่สนทนาไปได้พักใหญ่ ครูก็เริ่มแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่างๆ ของตนเองให้แก่ผู้วิจัยได้รับทราบ รวมทั้งความอัดอั้นใจในการทำหน้าที่ครูในปัจจุบันนี้ด้วย

1.2.4 บาทหลวงกุสตาฟ โรเซนส์ บาทหลวงคาทอลิก ผู้ทำงานการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อธิการโรงเรียนเจริญศรีและเจ้าอาวาสวัดอัครเทวดาคาเบรียล จังหวัดปัตตานี อธิการโรงเรียนมานะศึกษาและเจ้าอาวาสวัดนักบุญอันดรูว์ จังหวัดยะลา เจ้าอาวาสวัดนักบุญมอริกา วัดนักบุญเอากุสติน และพระคริสตประจักษ์ จังหวัดนราธิวาส

คุณพ่อเป็นนักบวชคณะซาเลเซียน เกิดเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 ปัจจุบันอายุ 82 ปี เป็นชาวเมืองเคสเตอร์ (Kester) จังหวัดบราบันท์ (Brabant) ประเทศเบลเยียม คุณพ่อเป็นบุตรชายคนโต มีพี่น้องทั้งหมด 7 คน สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรทางด้านบุรุษพยาบาล และปริญญาตรีทางการศึกษาและเศรษฐกิจ

คุณพ่อเข้ามาเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2499 คุณพ่อมีความสามารถทางด้านภาษา สามารถพูดได้ทั้งภาษาฝรั่งเศส ภาษาฮอลแลนด์ ภาษาอิตาลีเลียน ภาษาอังกฤษ ภาษาเยอรมัน ภาษาลาติน ภาษากรีก และภาษาไทย คุณพ่อทำงานครั้งแรกที่โรงเรียนดอนบอสโก จังหวัดอุดรธานี และย้ายมาประจำอยู่ที่โรงเรียนดอนบอสโก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และที่

โรงเรียนเทพมิตรศึกษา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จนกระทั่งวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2532 คุณพ่อได้ย้ายลงมาทำงานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับเป็นเวลาประมาณ 20 ปี ที่คุณพ่อได้ทำงานในพื้นที่ การจัดการศึกษาที่คุณพ่อรับผิดชอบดูแล เป็นการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนเอกชน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาเอกชนฉบับเดียวกันกับที่ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพียงแต่การจัดการศึกษาของคุณพ่อเป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนคาทอลิก จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

เนื่องจากผู้วิจัยเป็นคาทอลิก เคยได้รับการศึกษาในวิทยาลัยแสงธรรมเป็นเวลานาน มีเพื่อนร่วมรุ่นที่เป็นบาทหลวงอยู่หลายท่าน ผู้วิจัยจึงได้เดินทางไปโรงเรียนเทพมิตรศึกษา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พบกับบาทหลวงนที ธีรานูวรรตน์ ซึ่งคุณพ่อได้แนะนำให้ผู้วิจัยได้หาโอกาสไปแบ่งปันประสบการณ์จากคุณพ่อโรเซนส์ ผู้วิจัยจึงได้เดินทางเข้าไปที่โรงเรียนเจริญศรีศึกษา จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้พบกับซิสเตอร์นิตยา โจสรรคฺ์นุสนธิ์ ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้วิจัยจึงได้ขอรับทราบประสบการณ์จากซิสเตอร์ ซิสเตอร์จึงแจ้งให้ผู้วิจัยทราบว่า คุณพ่อโรเซนส์มาถวายมิสซา ผู้วิจัยจึงได้ขอพบคุณพ่อ คุณพ่อก็ได้สละเวลามาร่วมสนทนากับผู้วิจัยเป็นเวลานาน ซึ่งผู้วิจัยก็ได้บันทึกการสนทนานั้นไว้ และร่วมมิสซาในเวลาเย็น ร่วมประทานอาหารค่ำพร้อมกับคุณพ่อและซิสเตอร์ด้วย นับเป็นครั้งแรกที่ผู้วิจัยต้องเดินทางกลับที่พักในเวลาค่ำ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างทางผู้วิจัยได้พบกับทหารที่ตั้งหน่วยรักษาความปลอดภัยในบริเวณใกล้ๆ โรงเรียน นับเป็นอีกประสบการณ์หนึ่งที่ผู้วิจัยได้ประสบ ทำให้ได้สัมผัสถึงความรู้สึกของบุคลากรที่เข้าไปทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างแท้จริง

1.2.5 อาจารย์สุภา นามะสนธิ ครูโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนบ้านจะแลก็อะ จังหวัดนราธิวาส ครุมีประสบการณ์เป็นครูผู้สอนในโรงเรียนเอกชนสามัญ จังหวัดปัตตานี 3 ปี เป็นครูผู้สอนในโรงเรียนเอกชนสามัญ จังหวัดยะลา 14 ปี และรับราชการเป็นครูในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดนราธิวาสตั้งแต่ พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน

ครูสุภา เกิดเมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2500 ปัจจุบันอายุ 52 ปี สถานภาพโสด สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจากโรงเรียนของรัฐ มาศึกษาต่อปริญญาตรีคณะครุศาสตร์ ที่วิทยาลัยครูยะลา และศึกษาต่อปริญญาโทคณะศึกษาศาสตร์ สาขาบริหารการศึกษา ที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ครูเป็นผู้ที่ประสบการณ์การสอนทั้งโรงเรียนเอกชนสามัญ และโรงเรียนของรัฐบาล เป็นตัวแทนของข้าราชการในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่จัดการเรียนการสอนทั้งกับคนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมในพื้นที่ โดยเฉพาะในปัจจุบัน ครูได้เข้าไปช่วยงานของท่านรอง

ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา 1 จังหวัดนราธิวาส ทำให้ประการณ์ของอาจารย์มีความสำคัญต่อการวิจัยในครั้งนี้มาก

ผู้วิจัยได้รู้จักกับครูครั้งแรก เพราะพี่สาวของผู้วิจัยเป็นเพื่อนเรียนร่วมรุ่นกับครูที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ผู้วิจัยติดต่อกับครูเพื่อประสานขอความอนุเคราะห์ความสะดวกในการเข้าพื้นที่จังหวัดนราธิวาส แต่ว่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 สถานการณ์ความรุนแรงและการเกิดเหตุร้ายมีอยู่บ่อยครั้ง มีความไม่แน่นอนในความปลอดภัยสูง ดังนั้น การเดินเข้าพื้นที่จึงเป็นความเสี่ยงสำหรับผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงได้ประสานกับครูว่า ขอให้ครูเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งคุณครูก็ตอบรับด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งแนะนำว่า หากต้องการข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ผู้วิจัยน่าจะไปขอสัมภาษณ์คุณหญิงหอมพรทิพย์ด้วย ผู้วิจัยได้พบกับครูที่กรุงเทพฯ ครั้งหนึ่ง และได้ขอให้อาจารย์ได้ช่วยแบ่งปันประสบการณ์ ภายหลังจากที่ได้รู้จักกันพอสมควรแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ใช้การโทรศัพท์สอบถามข้อมูลจากครูเป็นการเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.2.6 ผอ.ศิริลักษณ์ มโนรมย์ ผู้อำนวยการ กลุ่มงานโรงเรียนนโยบายพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ อาจารย์เกิดเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2493 ปัจจุบันอายุ 58 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกภาษาไทยจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาพระนครเมื่อ พ.ศ. 2515 การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อ พ.ศ. 2527 ประสบการณ์การรับราชการ 36 ปี

อาจารย์เข้ามารับตำแหน่งปัจจุบันตั้งแต่ พ.ศ. 2543 ซึ่งต้องทำงานรับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจารย์เริ่มหันมาให้ความสนใจปัญหาของการจัดการศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างจริงจังตั้งแต่ พ.ศ. 2545 อันนำไปสู่การเขียนบทความ เรื่อง การจัดการศึกษาตามวิถีชีวิตของมุสลิม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเรื่อง เงินอุดหนุนการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามกับสถานการณ์ความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

อาจารย์มีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายของภาครัฐ เพื่อให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม บนพื้นฐานของความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรม แม้ว่าทุกวันนี้มีนโยบายต่างๆ ที่อาจารย์ได้นำเสนอไว้ รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังอยู่ในขั้นตอนของการศึกษาและทำความเข้าใจ แต่ผลงานต่างๆ ของอาจารย์ก็ได้สร้างความเข้าใจให้แก่ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น

ผู้วิจัยได้รู้จักกับอาจารย์เป็นครั้งแรก เมื่ออาจารย์มุฮัมมัดอัสมีย์ อาบูบากา ประธานเครือข่ายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระ

พระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารีฯ ได้แนะนำให้ได้รู้จัก และได้เดินทางไปขอพบอาจารย์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อโอกาสเหมาะสม ซึ่ง อาจารย์ก็ได้ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้าไปเป็นผู้ร่วมสังเกตการณ์ การสนับสนุนค่าเดินทาง ค่าที่พัก และค่าอาหาร ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเก็บเกี่ยวความรู้และประสบการณ์ต่างๆ มากมาย

ในที่สุด ผู้วิจัยจึงได้ตัดสินใจขอความอนุเคราะห์อาจารย์ให้เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย โดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตสัมภาษณ์นานกว่า 3 ชั่วโมง ซึ่งอาจารย์กรุณาเลี้ยงอาหารกลางวัน และแบ่งปันทุกประสบการณ์ตลอดระยะเวลาที่อาจารย์ลงไปทำงานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย

1.2.7 นายมอซารี อาแอ พนักงานศูนย์สันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล
 ประจำการ ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

อาจารย์เกิดเมื่อ พ.ศ. 2524 ปัจจุบันอายุ 27 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลจอบเบา อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส ครอบครัวมีอาชีพทำสวนยาง อาจารย์สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านแยะ มัธยมศึกษาที่โรงเรียนอัสลามียะห์ และสำเร็จการศึกษาด้านศาสนาปี 10 ที่นั่นด้วย อาจารย์มาศึกษาต่อระดับปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโท ที่ประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันอาจารย์สมรสแล้ว และมีบุตร 2 คน

เนื่องจากอาจารย์มีความสนใจทางรัฐศาสตร์ อาจารย์จึงเป็นผู้มีความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดีพอสมควร อาจารย์เป็นตัวแทนของเยาวชนรุ่นใหม่ ที่เรียนจากโรงเรียนของรัฐและมาศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จากนั้นมาศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ และไปศึกษาต่อที่ประเทศมาเลเซีย ในขณะที่ยังทำงานเป็นผู้ประสานงานให้กับหน่วยงานของรัฐ ประสบการณ์และมุมมองของอาจารย์ จึงเป็นประสบการณ์ที่น่าสนใจ เป็นตัวแทนของผู้มีประสบการณ์ในลักษณะเดียวกันกับคนส่วนใหญ่ในสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ผ่านกระบวนการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบ และอยู่ในบริบททางสังคมที่มีสภาพแวดล้อมทางครอบครัว เป็นสังคมเกษตรกรรม ทำสวนยาง โดยมีพี่ชาย และน้องสาวดูแลอยู่ ขณะที่อาจารย์มาศึกษาต่อในเมือง เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้งานทำต่อในเมืองร่วมกับหน่วยงานของรัฐ และกำลังศึกษาต่อที่ประเทศมาเลเซีย อันเป็นรูปแบบที่คนในวัยเดียวกันกับอาจารย์พยายามก้าวเดินตาม

เนื่องจากผู้วิจัยได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษ ภาควิชาศาสนาเปรียบเทียบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา โดยมีหนึ่งในนักศึกษาที่มา

เรียนด้วยเป็นคาทอลิก ทำงานที่ศูนย์สันติวิธี ร่วมกับ ดร.โคทม อารียา ผู้วิจัยทราบว่าทางศูนย์สันติวิธี มีสนามงานมหกรรมสันติวิธี ที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยจึงได้ติดต่อเพื่อขอเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์สันติวิธีด้วย ซึ่งทางศูนย์สันติวิธีได้แนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับอาจารย์มอซารี ผู้วิจัยจึงได้นัดหมายและเดินทางไปพบ หลังจากสนทนาทำความรู้จักกันแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ขอให้อาจารย์เป็นผู้ให้ข้อมูลให้แก่ผู้วิจัยด้วย

จากการปฏิสัมพันธ์กับศูนย์สันติวิธี ผู้วิจัยได้พบกับอาจารย์มอซารีอีกหลายครั้ง ซึ่งอาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในพื้นที่ ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเป็นแขกผู้รับเชิญไปร่วมเสวนาสันติวิธีที่จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาด้วย

กล่าวโดยสรุป กลุ่มผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในมุมมอง ความรู้สึกนึกคิด ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โจทย์ในการวิจัย

สำหรับโจทย์ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ผู้วิจัยต้องการศึกษาประสบการณ์และบริบททางสังคมของผู้ให้ข้อมูล ว่าผู้ให้ข้อมูลให้ความหมายอย่างไรต่อการจัดการศึกษา อะไรคือจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา หลักสูตรและเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรจะเป็นเช่นไร การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะเฉพาะอย่างไร ควรมีรูปแบบการจัดการศึกษาอย่างไร สถานที่เรียนควรจะเป็นเช่นไร ครูผู้สอนควรมีลักษณะอย่างไร ผู้เรียนควรมีลักษณะอย่างไร ที่ผ่านมาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาอะไร และรัฐควรมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร เพื่อจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ปรากฏการณ์วิทยาการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลประสบการณ์ บริบททางสังคม และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้ข้อมูล ทั้งกลุ่มผู้มีประสบการณ์การจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกลุ่มผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูล 9 เรื่อง ได้แก่

- 1) ปรัชญาและแนวคิดในการจัดการศึกษา
- 2) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา
- 3) หลักสูตรและเนื้อหาสาระการศึกษา
- 4) การจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน
- 5) สถานที่ศึกษา
- 6) ผู้บริหาร ผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา
- 7) ผู้เรียน และนักศึกษา
- 8) ปัญหาในการจัดการศึกษา
- 9) ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษา

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยาผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์การจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล การสังเกต การสนทนาแบบป็นประสบการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกบริบททางสังคม ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นต่างๆ จากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล คือ

2.1.1 ปรัชญาการศึกษาอิสลามแนวอนุรักษนิยม (ประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนแนวคิดและความรู้สึกที่ "การจัดการศึกษาต้องตั้งอยู่บนหลักศาสนาอิสลาม" เพราะการศึกษาตามหลักอิสลามครอบคลุมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาทางด้านศาสนาเป็นข้อบังคับเพื่อให้ทุกคนเป็นมุสลิมที่ดี และเพื่อสนับสนุนปรัชญาการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยขอเสนอประสบการณ์และคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล เพื่อยืนยันแนวคิดปรัชญาการศึกษาดังกล่าวนี้ ท่านแรกคือ อาจารย์อุสมาน สารี ท่านมีประสบการณ์การไปศึกษาต่อที่ประเทศมาเลเซีย เมื่อกล่าวถึงการศึกษา ท่านมักมองในภาพรวมของการศึกษา โดยเทียบจากประสบการณ์ของท่านว่า

“ส่วนใหญ่แล้วคนที่ไปเข้าเรียนในปอเนาะ เดิมทีนั้นไม่ได้มองว่าต้องมาทำงานของรัฐ กินเงินเดือน หรืออะไรแบบนี้ แต่ว่าเข้าเรียนด้วยปรัชญาที่ว่า มุสลิมทุกคนจะต้องศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ทางธรรม ก็คือ เป็นข้อบังคับเลยทางนี้ เพราะฉะนั้น ทุกคนก็ต้องเรียนพื้นฐาน เรียนเพื่อตัวเอง คือ ตัวเองเรียนเข้าใจดี แล้วก็ปฏิบัติควบคู่กันไป ตัวเองก็จะได้ผลบุญเยอะ ก็จะสบายในโลกหน้า ก็คือ หาเสียบ้างไว้ให้ตัวเอง”

ขณะที่อาจารย์มาหามะรอลี อาบูบากา ผู้เติบโตมาจากการครอบครัวที่บิดาเป็นโต๊ะครูผู้จัดการศึกษาปอเนาะ และได้มีโอกาสไปศึกษาต่อที่ซีเรีย ให้ความเห็นว่าการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะอนุรักษ์นิยม โดยอาจารย์กล่าวว่า

“เป็นแนวคิดเชิงอนุรักษ์มากกว่า มันเป็นแนวคิดตั้งแต่สมัยไหนมาแล้ว... อยากเป็นเหมือนคนทั่วไป เหมือนมุสลิมทั่วไป คือ บางสิ่งบางอย่าง เราก็คิดว่าเราก็แปลกไป เพราะว่า เราทำไม่ได้ แต่ถ้าถามว่าจะทำให้เป็นอย่างนี้มัย มันก็ขัดกับความรู้สึกอยู่เหมือนกัน คือ โดยวัฒนธรรมของเราแล้ว มันก็ไม่ค่อยดีเท่าไร เรื่องแบบนี้ มันมีอะไร บางสิ่งบางอย่างที่คอยควบคุมคนมุสลิมปัตตานี เขายึดถือกับศาสนาจนเป็น วิถีชีวิตไปแล้ว หลายๆ อย่างเหมือนกับคนอาหรับจะกล่าวคำว่า บิลลาฮัลเลาะห์... ฯลฯ ขอพร... ฯลฯ คือ ทุกคำที่จะออกมา คนในสามจังหวัดก็จะแบบนี้ คือ อันนี้แหละ ที่เป็นตัวแปรสำคัญที่คอยควบคุมอยู่”

อาจารย์รอเซ็ด เบ็นแหละแหละ เลาให้ฟังถึงการจัดการศึกษาตามหลักอิสลามที่เกิดขึ้นด้วยความศรัทธาของชาวบ้านในชุมชน กล่าวคือ

“โรงเรียนปอเนาะมันเกิดขึ้นด้วยความศรัทธาของชาวบ้าน คือ ที่ดินทุกแปลงที่นี้ชาวบ้านเขาบริจาคกันแหละ”

ในทำนองเดียวกัน อาจารย์มาหามะ มีดามี กล่าวถึงแนวทางการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่อาจารย์บริหารอยู่ว่า

“จริงๆ เราเน้นสอนศาสนาเป็นหลัก”

อาจารย์อิบราเฮ็ม ณรงค์วิชาเขต ได้สนับสนุนแนวคิดนี้เช่นกัน โดยอาจารย์ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า

“หลักการศาสนาของเรา เป็นหลักศาสนาที่ถูกส่งมา หลักศาสนาอิสลามถูกส่งมาเพื่อเป็นเมตตาธรรมแก่ชาวโลก เพราะฉะนั้น

ศาสนาเราสอนให้เราอยู่กับคนอื่นได้ แม้คุณกับเราจะมีอัตลักษณ์ต่างกัน”

นอกจากนั้น อาจารย์ยังยืนยันว่า ปัญหาการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้น เกิดจากการไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ไม่เข้าใจในหลักการศาสนาอิสลาม โดยอาจารย์กล่าวว่า

“มันเป็นสื่อของวิกฤติความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรม คุณไม่เข้าใจ แล้วคุณเข้ามา มันมีปัญหาทันทีเลย

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวคิดเรื่องการศึกษามีความผูกพันกับการดำเนินชีวิตเป็นมุสลิมที่ดี อาศัยการจัดการศึกษาที่มีมาแต่ดั้งเดิมในท้องถิ่น คือ เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาตามหลักการศาสนาอิสลาม แนวอนุรักษนิยม การศึกษาไม่ได้เป็นเพียงแต่การแสวงหาความรู้ แต่การศึกษาเป็นวิถีการดำเนินชีวิต มีความผูกพันกับศาสนา วัฒนธรรม เชื้อชาติ และประวัติศาสตร์ อันเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.1.2 จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การเป็นมุสลิมที่ดี ปฏิบัติศาสนกิจได้ มีโอกาสและทางเลือกในชีวิต ดีต่อก่อนก่อนแก่ และเรื่องอาชีพเป็นหน้าที่ของรัฐ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีแนวคิดที่ตรงกันว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การดำเนินชีวิตเป็นมุสลิมที่ดี ทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

“ตอนเด็กๆ ทุกคนต้องเรียน อิสลามคือวิถีชีวิตการดำรงชีวิต ในเมื่อการดำเนินชีวิตประจำวันของเขาเป็นวิถีอิสลาม ก็เลยจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อจะได้นำกลับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้”

(ว่าที่ ร.ต. อับดุลฮาฟิซ ฮิเล)

“อิสลามกับการศึกษามันแยกกันไม่ออก เพราะว่าที่ไหนมีอิสลามที่นั่นก็มีมัสยิด ที่ไหนมีอิสลามที่นั่นก็ต้องมีการศึกษา เพราะว่ามีที่นี้ก่อนแล้วจึงมีมุสลิม เมื่อมุสลิมเข้ามาเขาก็ต้องปฏิบัติตามหลักการ ถ้าเขาไม่เรียนเขาก็จะปฏิบัติไม่ได้ เขาต้องเรียน”

(ดร. อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต)

“ทุกมัสยิดนี้จะมีครูสอน ชาวบ้านก็ไปนั่งฟัง ส่วนมากจะเป็นช่วงหลังจากทำละหมาด การละหมาดเป็นข้อบังคับ ที่ละหมาดคือที่ไหน ละหมาดที่ดีที่สุดคือที่มัสยิด ที่บ้านก็ละหมาดได้แต่คนจะมาทำละหมาด

กันที่มีลัทธิ ดั่งนั้น ลัทธิจะครอบคลุมทุกด้านเลย ในส่วนของการปฏิบัติ ศาสนกิจ การอบรมจริยธรรม แล้วก็ให้ความรู้ทางด้านศาสนา เป็นศูนย์รวมของอิสลาม ก็เหมือนกับวัดนะแหละ”

(อ.รอเซ็ด เป็นแหละแหละ)

แนวความคิดที่เป็นมุสลิมสายกลาง ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศ มาเลเซีย แม้ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้มีประสบการณ์การศึกษาศาสนาอิสลามมาจากปอเนาะ แต่ก็มีแนวคิดเหมือนกันว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การให้การอบรมสั่งสอนในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม บนหลักการศาสนาอิสลาม

“จะทำอย่างไรที่จะสอนหนังสือเขา “คิดเป็น ทำเป็น” แล้วก็ยืนบนหลักที่ผมคิดว่าสำคัญที่สุด ก็คือ “เรื่องของคุณธรรม คุณธรรม ในเรื่องของศาสนา” เพราะฉะนั้นเรามองว่าศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่หลากหลาย คนบอกว่าเคร่งครัด แล้วเรามองว่าเป็น Way of life ก็คือ ทั้งหมดนี้มันเป็นกฎเกณฑ์ บทบัญญัติของการดำเนินชีวิต จะเอามาเป็นกฎหมายก็เป็นกฎหมาย จะเอามาเป็นแนวปฏิบัติก็เป็นแนวปฏิบัติ เพราะมันต้องควบคู่กันไป ทั้งสภาพจิตใจ กาย วาจา ใจ ไปด้วยกันหมด เพราะฉะนั้นผมว่าการศึกษาดังนี้ ถ้าเราให้ตรงนี้เป็นหลัก ผมคิดว่าก็คงจะไปได้ไกล”

(ดร.อุสมาน สารี)

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มองว่าการเป็นคนดีต้องมาก่อน จุดมุ่งหมายของการศึกษาคควรมุ่งพัฒนาให้คนเป็นคนดี ก่อนการประกอบอาชีพได้

“พี่โอจากมูลนิธิสโตน ไปที่บ้านผมรอบหนึ่งนะ ถามผมว่า แล้วจะทำอะไรกัน เรียงกันเยอะแยะอย่างนี้ จะมีงานอะไรทำรองรับหรือเปล่าอย่างนั้นะ ผมบอกว่า งานรองรับเป็นเรื่องของชาติ ไม่ใช่เรื่องของผม ผมสร้างคนดีก็พอแล้ว”

(อ.มาหามะรอลี อาบูบากา)

“บริบทของเรา เราให้ความสำคัญดีมาก่อนเก่ง เพราะว่าถ้าดีไม่จำเป็นต้องเก่ง แต่ถ้าเก่งดีเขาก็สามารถที่จะอยู่ที่ไหนก็ได้ ถ้าเขาเป็นคนดี เป็นคนซื่อสัตย์ เป็นคนขยัน เป็นคนโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ นี่ก็คือความแตกต่าง ความดีต้องมาก่อนความเก่ง ถ้าคนเก่งแล้วไม่ดี จะทำให้โลกวุ่นวาย คือ ความดีต้องมาก่อน”

(ว่าที่ ร.ต.อับดุลฮาฟิซ ฮิลเล)

จุดมุ่งหมายของผู้ปกครอง คือ โอกาสที่บุตรหลานจะได้ไปศึกษาต่อต่างประเทศ หรือการที่บุตรหลานได้เรียนต่อสูงๆ หรืออย่างน้อยก็สามารถประกอบอาชีพได้

“เสร็จแล้ว พอจบ ม.6 ปีบ ก็ต่อ 7 - 8 - 9 - 10 ตรงนี้ก็มี เพื่อที่ พอจบชั้น 10 ปีบ อย่างน้อยๆ เพื่อที่จะไปตะวันออกกลาง หรืออะไรต่างๆ ก็ไปได้”

(ดร.อุสมาน สารี)

“จากที่ผมคลุกคลีกับชุมชนมา เมื่อก่อนชุมชนจะถามว่า พอจะ ส่งลูกไปนอกได้มั๊ย คือ เขาไม่ได้หวังว่ากลับมาประกอบอาชีพ ความ ต้องการของชุมชนจริงๆ คือ ร้อยละ 50 เท่านั้น ที่คิดเรื่องประกอบอาชีพ.. เขาหวังนะ เขาหวังว่า ลูกเขาได้เรียนสูงๆ จะได้มีทางเลือกเยอะ เขา อยากจะได้ อย่างนั้น คือ เขาอยากให้ลูกเขาได้เรียนมหาวิทยาลัย”

(อ.มาหามะรอลี อาบูบากา)

“ผมว่าชุมชนส่วนมากเขาไม่ออกไปข้างนอก อาชีพทำอะไรก็ได้ เกี่ยวกับช่างยนต์ ช่างอะไรก็ได้ จะได้ประกอบวิชาชีพ”

(อ.มาหามะ มีดามี)

“การศึกษามันต้องคู่กับอาชีพ ต้องเป็นการศึกษาที่เขาเอาไปใช้ เป็นอาชีพได้ การศึกษาที่เรา regulate คน สอนให้เขาคิดเป็นด้วย แล้ว สุดท้ายก็ต้องมีอาชีพ การศึกษาถึงแม้จะดีอย่างไร แต่สุดท้ายถ้าไม่มี อาชีพก็ไม่มีประโยชน์”

(ผศ.นิฟาริด ระเบิดนอหมัด)

ปัญหาที่พบทุกวันนี้ คือ ประชาชนยังมองไม่เห็นจุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการจัดการศึกษาของชาติ เพราะจบมาก็ไม่ได้ใช้ในการประกอบอาชีพ

“เขายังมองจุดหมายปลายทางไม่ออกเลยว่า ที่ให้ลูกไปเรียนนี้ มันเพื่ออะไร ไม่ได้เอาไปใช้ประโยชน์อะไรเลย กลับมากกรีดยาง เหมือนกัน”

(อ.มาหามะ มีดามี)

กล่าวโดยสรุป จุดมุ่งหมายการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การเป็นมุสลิมที่ดี สามารถปฏิบัติศาสนกิจ และประพฤติตนเป็นคนดีตามหลักธรรมแห่งศาสนา เป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกในชีวิตทั้งการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ ชุมชนไม่นิยมการศึกษาของรัฐ เพราะไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายดังกล่าว

2.1.3 หลักสูตรการศึกษาต้องเป็นหลักสูตรศาสนาอิสลาม ซึ่งครอบคลุมความรู้ทั้งหมด การบูรณาการหลักสูตรใดใดต้องให้สอดคล้องกับหลักธรรมแห่งศาสนาอิสลาม อันเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน หลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรให้ความสำคัญกับหลักสูตรศาสนาอิสลาม แต่การจัดการศึกษาตามความมุ่งหมายของชาติ ทำให้การศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องมี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรศาสนาอิสลาม และ หลักสูตรสามัญ

อาจารย์รอเซ็ด เป็นแหละแหละ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันต้องใช้ 2 หลักสูตร คือ

“หลักสูตรใหม่ยี่ หนึ่งหลักสูตรสามัญ ใช้หลักสูตรของรัฐเลย ของกระทรวง คือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนะแหละ สองหลักสูตรของศาสนา คือ หลักสูตรปี 2546 เพราะฉะนั้น เด็กจะเรียน 2 หลักสูตร จบ ม.6 ก็จะได้ ปพ.1 2 ใบ ศาสนาก็ได้ สามัญก็ได้ ศาสนาถ้าจะไปต่อต่างประเทศก็ได้ สามัญถ้าจะไปสอบชิงทุน สอบเข้ามหาวิทยาลัยก็ได้ เขารับหมด”

การที่ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องเรียนทั้งหลักสูตรศาสนาอิสลามและหลักสูตรสามัญ เป็นการเรียนแบบควบคู่ 2 หลักสูตร ทำให้เกิดปัญหาผู้เรียนต้องเรียนหนัก และต้องใช้ครูจำนวนมากกว่าปกติ คือ ทั้งครูสอนศาสนาและครูสอนวิชาสามัญ จึงมีแนวคิดการบูรณาการหลักสูตรที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ดร.อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต ได้แสดงความเห็นต่อเรื่องนี้ว่า

“โรงเรียนใช้ 2 หลักสูตร มันมีวิชามากเกินไป ก็เลยทำให้โรงเรียนต้องมีครูเยอะ แต่รัฐเองก็บอกว่า คุณก็สามารถที่จะบูรณาการได้ พวกครูก็ต้องลดลง พอครูลดลง เงินก็จะเพิ่มขึ้น ผมยังมองว่า การเรียนควบคู่เป็นสิ่งที่ดี แต่ว่าไม่ใช่ควบคู่แบบ 2 หลักสูตรในปัจจุบัน เป็นรูปแบบของการบูรณาการ”

“ศาสนาก็ต้องเรียนวิชาสังคม สามัญต้องเรียนวิชาสังคม ทำไมต้องเรียน 2 วิชา ก็ปรับมาเป็นหนึ่ง ถ้าไม่มีคนสอน ก็เอาละสอนด้วยภาษาอาหรับ สอนด้วยภาษามลายู แล้วแต่เขา แต่เวลาสอบ ก็ใช้ภาษาไทย เขาไม่มีปัญหา เขาเป็นภาษาไทย ผมเรียนต่างประเทศ ผมยังเรียนภาษาอังกฤษเลย ผมเรียนภาษาอังกฤษ แต่พอผมกลับมา ผมก็

เขียนด้วยภาษาไทย ผมก็เอาความรู้มาเขียน ก็ไม่เห็นมีปัญหา ผมเรียน
สังคมด้วยภาษาอาหรับนะ”

“หลักสูตรบูรณาการใช้หลักสูตรแกนกลาง แต่ว่ารัฐเอง จะต้อง
ใจกว้างหน่อย ถ้ามีการลดบางวิชาเพื่อที่จะควบอะไร จะต้องปรับ
เพราะว่ารัฐไม่ได้บอกว่า การสอนวิชาสังคม ต้องสอนด้วยภาษาไทย ไม่มี
ในหลักสูตร”

“เวลาเราทำหลักสูตรที่นำไปสู่การบริหารจัดการศึกษา ผม
อยากจะให้เอาทฤษฎี คือว่า ที่นี้มันจะมีอยู่ 2 อย่าง คือ ทฤษฎีที่เป็น
ตะวันตกกับเนื้อหาที่เป็นอิสลาม ต้องคนที่เข้าใจทฤษฎีแล้วก็เนื้อหา
บางครั้งนี่ คนที่ทำเป็นคนทฤษฎี แต่ขาดความเข้าใจในเรื่องเนื้อหา บาง
คนที่ทำเข้าใจในเรื่องเนื้อหา แต่ขาดความเข้าใจในเรื่องทฤษฎี”

(ดร.อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต)

“เอาคนที่เก่งมาทำสิ อย่าไปเอาใครก็ได้มาทำ แคมีแนวคิดทาง
ศาสนาก็เอามาทำ ในเรื่องศาสนาทุกคนรู้ แต่ผมรู้แบบที่ไม่สามารถจะ
สอนให้คนอื่นอย่างครูสอนศาสนาอิสลามได้”

(ว่าที่ ร.ต.อัปดุลฮาฟิซ ฮิล)

นอกจากการบูรณาการหลักสูตรแล้ว อาจารย์อุสมาน สารี กล่าวถึงการจั
การศึกษาในพื้นที่ที่คนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมว่า เนื้อหาที่เรียน ควรปรับให้สอดคล้องตามบริบททาง
สังคมของผู้เรียนด้วย กล่าวคือ

“แต่ทางนี้บางที่ไม่ใช่ พอเรียนปั๊บ..เฮ้ ของพุทธว่ายังไง โดยถือ
ว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เอกสารหนังสือที่ออกมาก็คือ
ออกมาเป็นอย่างนี้ แล้วก็มาใช้ทั่วไป อันนี้ก็สิ่งหนึ่งที่ลำบากเพราะว่า
บางทีถ้าเราดูในหนังสือวรรณคดี หนังสือภาษาไทย บางทีมีเรื่องราว เอ๊ะ
ทำไมไม่เอาเรื่องมัธยมมาเรียน แล้วก็ค่อยเสริมเรื่องวัด เรื่องอะไรต่างๆ
เหล่านี้ แทรกเข้ามา”

สำหรับเรื่องภาษาที่ใช้ในการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นพิเศษ
เพราะการเรียนภาษามลายู เป็นความต้องการของชุมชน ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้หวาดระแวงว่า การศึกษาที่จัดโดยรัฐจะมาทำลายมรดกทางวัฒนธรรมที่ชุมชนภาคภูมิใจ
จึงทำให้ชุมชนต่อต้านและไม่นิยมเรียนภาษาไทย

“เด็กต้องเรียนภาษามลายู เพราะเป็นความต้องการของชุมชน”

(อ.รอเซ็ด เบ็นแหละแหนะ)

“มิติทางวัฒนธรรมที่รัฐไม่เข้าใจ หรืออาจมองว่าภาษาเป็นเรื่องของความมั่นคง ลือคของภาษามันมีอยู่คนเดียว ก็คือคนที่นี่กลัว กลัวว่าเมื่อเรียนภาษาไทยแล้ว เขาจะสูญเสียภาษาเขา ก็คือ ภาษามลายู ตรงนี้ ตลอดระยะเวลาที่รัฐยังให้ความมั่นใจกับคนที่นี่ไม่ได้ว่า คุณเรียนเถอะทั้งภาษาไทยและภาษามลายูคุณไม่เสียหาย ถ้าตรงนี้เราปลดลือคได้ คนที่นี่จะเรียนภาษาไทยด้วยความภาคภูมิใจ”

(ดร.อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต)

“มี ศ.ดร. คนหนึ่งผู้หญิง จะมาเปลี่ยนการเรียน บอกว่าตรงนี้เด็กภาษาไทยไม่เข้มแข็ง ผมบอกว่าไม่ใช่ตรงนี้หรอก ประเทศไทยทั้งประเทศ กำลังจะทำหลักสูตร เขาเรียกว่า transfer language จากภาษามลายู เรียนอนุบาล ภาษาไทย 10 ภาษามลายู 90 / ภาษาไทย 30 ภาษามลายู 70 / ภาษาไทย 50 ภาษามลายู 50 / สุดท้ายก็ภาษาไทยทั้งหมดมีแนวคิดอย่างนี้”

(ว่าที่ ร.ต.อับดุลฮาฟิซ ฮิลเล)

“นักเรียนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนี้ เยอะนะที่จะไปต่อในระดับปริญญาตรีที่มาเลย์ ถ้าไปเรียนบางมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ ในนั้นจะใช้ภาษาอาหรับ และภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษอาจจะอ่อนหน่อย แต่ภาษาอาหรับเขาพอจะรู้ได้ เขาก็ โอเค. ก็หลายคนก็ไป แล้วก็ประสบความสำเร็จ ก็ค่อนข้างจะเยอะ”

(ดร.อุสมาน สารี)

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ทำให้ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเรียนหลักสูตรแบบควบคู่ คือ หลักสูตรศาสนาอิสลามและหลักสูตรสามัญ ทำให้ผู้เรียนต้องเรียนหนักกว่าปกติ การบูรณาการหลักสูตรจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาและจุดมุ่งหมายทางการศึกษา การบูรณาการหลักสูตร ต้องเป็นการบูรณาการที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม ทั้งทางด้านเนื้อหา และภาษา โดยเฉพาะภาษามลายูและภาษาอาหรับ ที่เป็นความต้องการของท้องถิ่น

2.1.4 การจัดการศึกษาต้องให้ชุมชนในแต่ละท้องถิ่นมีส่วนร่วม ชุมชนเป็นเจ้าของ สอดคล้องกับความต้องการและวิถีการดำเนินชีวิตของท้องถิ่น หัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ความเข้าใจในความต้องการของชุมชน ความเข้าใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่มาจากการดำเนินการบนพื้นฐานของความไม่เข้าใจในประเด็นต่างๆ ดังกล่าว ดังที่อาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิเล ระบายความรู้สึกที่อัดอั้นตันใจว่า

“เราบอกไม่ได้ อยู่ที่ว่าเราจะแก้ปัญหาอย่างไรให้กับคนพื้นที่ให้มีความเข้าใจ ให้เขามีส่วนร่วมได้ ที่นี้วิธีการ ถ้าสมมติว่าไปแบบทดลองถูกทดลองผิด แล้วมานั่งแก้ปัญหาด้วยการสร้างปัญหา ไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่ เพราะแก้อันโน้น ก็มีอันนี้ขึ้นมาใหม่... ชาวบ้านบอกว่า ถ้าจะเรียนศาสนา ทำไมต้องไปเรียนที่ประถม เรียนที่มัธยมก็ได้ ไปเรียนที่โรงเรียนสอนศาสนาก็ได้ เพราะเขารู้โดยตรง ก็เลย อ้อ..เข้าใจ เหมือนผมเนี่ย ถ้า ผอ.ที่ไม่ใช่มุสลิมเนี่ย เขาเข้าใจมัยในเรื่องอิสลามศึกษา ถ้าคนที่ไม่เข้าใจก็จัดการศึกษาไม่ได้หรอก”

อาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิเล ยืนยันว่าการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น คือ ความเป็นเอกภาพในการจัดการศึกษาระหว่างรัฐ เอกชน และชุมชน

“การจัดการศึกษาในพื้นที่นี้ จัดแบบบูรณาการ จัดแบบเครือข่าย จัดแบบไม่แบ่งโรงเรียนรัฐ โรงเรียนเอกชน โรงเรียนชุมชน ตาดีกาเนี่ย ไม่ใช่โรงเรียนเอกชนนะ เป็นโรงเรียนของชุมชนอย่างแท้จริง”

อาจารย์อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต ต้องการให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประวัติศาสตร์และความเชื่อเฉพาะของท้องถิ่น

“การแก้ปัญหาที่นี้จะทำอย่างไร การแก้ปัญหาที่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริงว่า คนที่นี่มีประวัติศาสตร์กับความเชื่อที่ต่างกัน เพราะฉะนั้นลองใช้ทฤษฎีนี้มีมัย ถ้ามีลองใช้ดู ถ้าเราใช้ได้ตรงนี้ก็เกิดการยอมรับ แต่ถ้าเราพยายามที่จะมองว่าประวัติศาสตร์ไม่มี ความเชื่อเหมือนๆ กัน พยายามบอกเหมือนอย่างการศึกษาเนี่ย ไม่มองปัญหาจริงๆ มันจึงแก้ยาก นี่คือนปัญหาที่มันแก้มาตลอดร้อยปี มันแก้ไม่ไหว”

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่จัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม คิดว่า หากต้องการพัฒนาการจัดการศึกษาแล้ว ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ อันเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน

“ผมจะเน้นตัวนี้มาก ตั้งแต่เริ่มแรก ผมจะเน้นว่า ทุกคนต้องเป็นเจ้าของ ถ้าเราอยากจะทำอะไร ทุกคนต้องเป็นเจ้าของ ก็เลยทำตลอด พอเราเข้ากันได้กับเขา กับชุมชนอะไรพวกนี้ ชุมชนก็เริ่มรับรู้ที่เรากำลังทำอะไรอยู่ คือ เหมือนกับว่าประชาสัมพันธ์ คือ อาทิตย์ครั้ง สองอาทิตย์ครั้ง เราจะเรียกกรรมการมา คือ ผมมีแนวคิดอยู่อย่างหนึ่งนะ มานานพอสมควรแล้ว แนวคิดของผม คือ กระจายอำนาจนะ คือ ให้เขาช่วยทำให้นะ”

(อ.มาหามะรอลี อาบูบากา)

“ท่านลองไปหนึ่งหมู่บ้าน แล้วก็ไปถาม ทำ Survey ว่า ถ้าจะยุบโรงเรียนประถม กับโรงเรียนตาดีกา ชาวบ้านจะให้ยุบอันไหน ร้อยทั้งร้อย เขาจะให้ยุบโรงเรียนประถม ไซ้มี๊ยะ เพราะเขาไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของเขาไม่มีความรู้สึกมีส่วนร่วม แต่ตาดีกาที่ตั้งแต่นั่งบาทสองบาทสามบาท ที่เขาหลงเขาสร้าง ทำให้มีความรู้สึก ว่า ตาดีกาบางครั้งท่านไปไม่มีกระดานด้วยซ้ำไป มุงหลังคาง่ายๆ เรียนง่ายๆ แต่ของเขา”

(ว่าที่ ร.ต.อับดุลฮาฟิซ ฮิล)

อาจารย์มาหามะรอลี มองว่าในประเด็นผู้บริหารสถานศึกษาของรัฐนั้น หากนับถือศาสนาอิสลาม มีความรู้ ความเข้าใจ ในการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามจะได้รับการยอมรับ

“ภาคปฏิบัติมันก็ไม่เป็นอย่างนั้น เพราะว่าผู้บริหารเขาไม่เข้าใจท่านครับ ท่านอยากให้โรงเรียน สพฐ. นะ จัดให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ข้อแรกท่านต้องเปลี่ยนผู้บริหาร ไม่ใช่ท่านจัดการศึกษาอิสลาม แล้วท่านเอาผู้บริหารพุทธมา มันคนละเรื่องกันเลย มันเหมือนกับว่าไปก้าวก่ายคนที่สอน คือ ชุมชนเขาไม่ได้มองที่คนที่สอนนะ เขาจะมองผลลัพธ์ที่ออกมา คุณภาพที่ออกมา หนึ่งลูกเขาไม่ติดยา สองลูกเขาไม่อินกับเรื่องสาว ในส่วนของลูกสาวเขาไม่อินกับเรื่องผู้ชาย อันนี้เป็นตัวหลักหลายๆ ที่ทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนี้อยู่ได้ ถ้าใครสามารถจับตัวนี้ได้ มันก็จะทำให้ผลสัมฤทธิ์เชิงความพอใจของชุมชนจะดี”

ลักษณะเฉพาะประการหนึ่ง ของการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือปอเนาะหรือหอพัก อันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต้องประสบปัญหาอย่างมาก อาจารย์มาหามะ มีด มี เล่าให้ฟังถึงข้อจำกัดดังกล่าวว่า

“โรงเรียนของผมติดกับโรงเรียน ตชด. นะ ของผมส่วนมาก เด็กมาอยู่ในหอพัก ที่นี่โรงเรียนรองรับเด็กเยอะๆ ก็ไม่ได้ สถานที่จำกัด ไซ้.. อาคาร หอพัก ไม่เพียงพอ เพราะฉะนั้นจะรองรับมากไม่ได้”

อาจารย์อับดุลฮาฟิซ นิล ได้สะท้อนการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า รัฐควรคำนึงถึงการจัดการศึกษาที่มีอยู่เดิมตามหลักการศาสนาอิสลามของคนในท้องถิ่น คือ

“เด็กจำนวน 95,000 กว่าคน อยู่ในโรงเรียนรัฐที่จัดการศึกษาสามัญเพียงแค่ 5,000 กว่าคน ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็เลยทางภาครัฐ ตอนนี้เขาก็พยายามที่จะจัดการศึกษาตามความต้องการ แต่เขาไม่คำนึงถึงว่าในพื้นที่แห่งนี้ ได้มีการจัดการศึกษาอยู่เดิมแล้ว”

อาจารย์รอเซ็ด เป็นแหละแหละ ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและมัสยิด ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่มีมาอยู่เดิมของชุมชนว่า

“เดิมทีนะครั้นที่เป็นมัสยิดที่ปลูกสร้างมา ปอเนาะนี่ปลูกสร้างด้วย ก็เลยตั้งชื่ออันเดียวกัน ชื่อว่ามัสยิดดัสตีกียะห์ กับโรงเรียนดัสตีกียะห์ ดัสตีกียะห์ทับศัพท์มาจากภาษาอาหรับเลย ซึ่งแปลว่า พระสัจธรรม ปอเนาะนี่มันเป็นสถาบันสอนศาสนาไข่ม้อย คือ เราปลูกปอเนาะมาเพื่อรับเด็กที่จะมาเรียนศาสนา ชาวบ้านจะมาเรียนที่ปอเนาะ”

เนื่องจากการจัดการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามเป็นกิจการกุศล ดังนั้นการแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จึงจำเป็นต้องมีลักษณะการจัดการศึกษาที่เป็นการกุศลด้วย ดังที่อาจารย์รอเซ็ด เล่าว่า

“แล้วแต่ผู้ปกครองจะให้ แต่ทางโรงเรียนเราไม่เก็บค่าอะไรเลย เราเก็บเฉพาะเด็กที่อยู่หอ ช่วยค่าน้ำค่าไฟนิดหน่อย เพราะผู้ปกครองไม่เห็นด้วยกับเก็บค่าใช้จ่ายทางการศึกษา โรงเรียนเอกชนนี้ โดยเฉพาะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มันมีงบที่แน่นอนจะไปเก็บค่าเทอมจากเด็กไม่ได้ ถ้าเก็บแล้ว ใ้อโห ผู้ปกครองไม่ยอมรับ”

สำหรับปัญหาการจัดการเรียนการสอนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะว่าการจัดการศึกษาแบบบูรณาการศาสนา สามัญ และอาชีพ ช่วยให้ใช้เวลาเรียนน้อยลง โดยยกตัวอย่างที่ประเทศมาเลเซียชี้ว่า

“เรียนในชั้นเรียน แต่รวมกันแล้ว เรียนแค่ครึ่งวัน ครึ่งวันแล้วก็จบ เขาไปค้นคว้า เขาไปทำรายงาน ไปทำอะไรต่างๆ เราบอกว่า เขาเรียนแค่ครึ่งวัน ทั้งศาสนา ทั้งสามัญ รวมกันหมดแล้วนะ”

(ว่าที่ ร.ต.อับดุลฮาฟิซ ฮิล)

“ถ้าอยู่ในโรงเรียนไม่เป็นไร ถ้าจะเรียนสายอาชีพก็เรียนได้ เราจะได้ในวิชาที่บูรณาการ เพราะเด็กอยู่ตรงนั้น คือก็เรียนได้ ศุกรี-เสารีให้ไปพักเลย ไม่ต้องเรียน”

(อ.มาหามะ มีดามี)

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาสำหรับชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐต้องตระหนักถึงการจัดการศึกษาของท้องถิ่นที่มีมาแต่เดิม ที่ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ จัดการศึกษาสอดคล้องกับวัฒนธรรมและความต้องการของท้องถิ่น การที่รัฐพยายามจัดการศึกษาโดยไม่ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้การจัดการศึกษาของรัฐไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน

2.1.5 ปอเนาะหรือหอพัก เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่น รัฐควรให้การสนับสนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพราะเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีความต้องการพัฒนาในด้านอาคารสถานที่ แต่ส่วนใหญ่พัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป อาจารย์รอเซ็ด เบ็นแหละแนะเหตุถึงปัญหาดังกล่าวด้วยน้ำเสียงน้อยใจในการช่วยเหลือของรัฐว่า

“โต๊ะครูมีเท่าไรก็สร้าง งบประมาณก็หยุดนั้นแหละ โรงเรียนของปอเนาะทุกโรงแหละ ไม่มีใครเขาสร้างเสร็จเรียบร้อย”

การจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีระเบียบเกี่ยวกับสถานที่เรียน ซึ่งระเบียบต่างๆ ดังกล่าว ทำให้เป็นอุปสรรคทางด้านงบประมาณในการจัดการศึกษา อาจารย์มาหามะรอลี อาบูบากา เล่าว่า

“อาจารย์วันนอร์ บอกว่า มันไม่ได้ ผมก็ถามว่า ทำไมไม่ได้ ผมเถียงแก ตอนที่แกเป็นรัฐมนตรีแล้วนะ ก็ในเมื่อเราจัดการศึกษา เราไม่ได้ทำอะไร อาจารย์วันนอร์ แกก็ยืนยันว่าไม่ได้ สุดท้ายแกก็คงคิดว่าเด็กคนนี้น่าสนใจนะ ตีอกกับแกนะ รัฐมนตรีนะ ไม่เชื่อฟังกันนะ สุดท้ายแกก็รับฟังเหตุผลเราว่าจริงนะ การศึกษาสุดท้ายมันไม่ใช่เรื่องของห้องเรียน คือเราจะจัดอย่างไร ก็เท่านั้นเอง เพื่ออะไร... การศึกษาของผมนะ มันไม่ใช่ห้องเรียนนะพี่ ผมถึงเปิดอนุปริญาได้ มาเลยก็เชื่อใจผมนะ เขาบอกผมว่าอาคารคุณยังไม่มี อะไรคุณยังไม่มี ไม่มีโน่น ไม่มีนี่ ผมก็จะตอบแบบสบายๆ คือว่าสมัยก่อนนะ คือ ก่อนเราซึกสี่ห้าสิบปี ร้อยปีนะ เขาผลิตคนที่มีความรู้เป็นพัน เป็นหมื่นคนได้นะ โดยไม่มีสิ่งเหล่านี้ เขาเรียนกันได้ตั้งมะพร้าว ไซ้มี?”

กล่าวโดยสรุป เมื่อกล่าวถึงสถานที่เรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีมิติที่ลึกซึ้งมากกว่าการเป็นโรงเรียน เพราะในมิติทางประวัติศาสตร์ การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พัฒนามาในรูปแบบของปอเนาะ การศึกษาที่มัสยิดหรือที่บ้านของโต๊ะครู ผู้เรียนพักอาศัยและศึกษาศาสนาอิสลามและวิถีการดำเนินชีวิต ดังนั้น เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ปอเนาะหรือหอพักจึงเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา สิ่งที่รัฐควรดำเนินการ คือ สนับสนุนการพัฒนาปอเนาะหรือหอพักในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา และสิ่งที่รัฐควรยึดหยุ่น คือ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับห้องเรียนและสถานที่เรียน เพราะการศึกษาของชุมชนส่วนใหญ่พัฒนามาจากการศึกษาตามอริยาคัย ต้องพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของแต่ละชุมชน

2.1.6 ผู้สอนต้องเป็นผู้มีความรู้ทางด้านศาสนาอิสลาม เป็นที่ยอมรับของชุมชน ประพฤติตนเป็นคนดีตามหลักศาสนาอิสลาม หุ้มเทและเสียสละ จริงจังและจริงจัง ลักษณะเฉพาะของการจัดการศึกษา ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ผู้สอนต้องเป็นผู้รู้และมีหน้าที่โดยตรงในการสอน อาจารย์มาหามะรอลี อาบูบากา ได้เล่าชีวิตการเป็นครูของตนเอง โดยระบุว่าครูต้องคิดถึงผู้อื่นก่อนคิดถึงตนเอง ครูต้องพยายามให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่ผู้อื่นตามความยุติธรรมอย่างเต็มความสามารถ ครูต้องเป็นผู้มีน้ำใจและเสียสละ ครูต้องสอนโดยไม่หวังผลตอบแทน

“ผมเองนี่ไม่ต้องเป็นห่วงเลยขอแค่ได้กินฟรี แต่คนอื่นบาง คนเราก็อยากจะให้ มันเป็นน้ำใจ ช่วงนั้นจะมีคนที่มาสอน ผมจะให้วันละ 50 บาท วันหนึ่งนะวันละ 50 บาท ถ้ามีนะ.. ถ้าไม่มีก็โอเค.. เราจะไปหา เพื่อนๆ ที่สอนอยู่ภาคปกติ 5 วันใช้มัย มีเวลาว่าง 2 วัน ขอเขา บางทีก็ได้ ฟรีมาบางคนก็ 1 วัน บางคนก็ 2 วัน เป็นคนที่ทำงานแล้ว 5 วัน คือ ช่วง ปิดช่วงหยุดของเขาอะ เขาทำตัวให้เป็นประโยชน์ คือ เรื่องตั้งคี่นี้ มันไม่ใช่ เรื่องสำคัญสำหรับเขา คือ ถ้าเรามี ก็เป็นน้ำใจให้เขา ถ้าไม่มี ก็โอเค”

อาจารย์ยังบอกอีกว่า เพื่อให้ได้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ครูต้องมีประสบการณ์ ในการจัดการเรียนการสอน ครูต้องเป็นผู้มีความคิดกว้างขวาง ครูต้องมีคุณภาพในการจัดการ เรียนการสอน

“สิ่งที่เราหาไม่ได้ ก็คือ คุณภาพของการสอน สิ่งที่คุณต้องมี คือ หนึ่ง คุณภาพ สองประสบการณ์ สาม คือ กว้างขวาง กว้างขวางทางด้าน ความคิดนะ”

อาจารย์เล่าประสบการณ์ในวัยเด็ก โดยพูดถึงครูที่ประทับใจ คือ ครูที่มีความ ยุติธรรม สอนด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่เอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ หรือมีอคติต่อผู้เรียน

“ตอนชั้นเด็กเล็ก ผมจำอยู่ครูคนหนึ่ง ชื่อครูจรี จนถึงทุกวันนี้ ผมยังจำอยู่เลย แก่โกรธอะไรเรื่องอะไร ผมก็จำไม่ได้นะ แล้วแกก็มาตีผม จำแม่น แม่นมาก แก่ทำโทษ ดี คือว่า 3 ที ชั้นเด็กเล็กนะ ปี 2524 หรือ เปล่า ประมาณนี้แล้วก็พอแกตีผมเสร็จ อีกสักประมาณครึ่งชั่วโมง ความจริงก็ปรากฏออกมาว่าผมไม่ได้ทำ แก่เอาไม้ ที่แกทิ้งไปแล้ว ที่แกตีผมนะ แก่ไปหาไม้มาที่แกตีผม แล้วก็มาให้ผมให้ตีแกกลับ ผมน้ำตาไหลเลย จริงๆ เลย จำถึงทุกวันนี้เลย แก่สอนผมดีมากเลย คือ เป็นความถูกต้อง เป็นความถูกต้อง.. คือ..ผมเล่าแล้วมันอิน... ไซ้ คือ เขาสอน... ตั้งแต่นั้น มา ผมจึงฝังความรู้สึก ความถูกต้อง”

อาจารย์มาหามะ มีดามี พูดถึงครูผู้สอนที่ซุ่มซนนิยม คือ ครูผู้สอนที่เป็นมุสลิม โดยเฉพาะการเรียนศาสนาอิสลามกับครุมุสลิม เพราะครูที่มาจากนอกพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ไม่ค่อยเข้าใจคนในพื้นที่

“เขาชอบครุอิสลามนะ ส่วนมากเขาจะให้ลูกเขาเรียนอิสลาม เรียนศาสนาด้วย เพราะรัฐบาลให้เปิดหลักสูตรศาสนาด้วย แรกๆ เขาไม่

ค่อยต่างกันเท่าไร? คนนอกพื้นที่มาอยู่ในพื้นที่ เขาไม่ค่อยเข้าใจคนในพื้นที่”

อาจารย์อัลดุลฮาฟิซ ฮิเล แสดงความคิดเห็นว่า ผู้สอนไม่ใช่ทำหน้าที่สอนเนื้อหาเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้สอนการดำเนินชีวิต ต้องรู้จักผู้เรียนและผู้ปกครองของผู้เรียน ดำเนินชีวิตสอดคล้องตามหลักศาสนาอิสลาม เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้เรียน

“ครูไม่รู้จักผู้ปกครองของเด็ก แล้วจะเป็นผู้สอนได้อย่างไร จะเป็นผู้สอนแต่ไม่รู้จักผู้ปกครอง รู้จักเด็กเฉพาะชื่อ.. ขอโทษนะ บางทีก็เมาไปโรงเรียนก็เมา อันนี้ผมไม่เคยชื่อโรงเรียนนะ ถ้าจะบอกว่า เป็นปกติของครู...ทางโน้นก็มีไช้มี๊ยะ เมา... สอนก็ไม่รู้เรื่อง ถามอย่างเดี๋ยวนะ เมื่อไหร่จะสิ้นเดือนจะได้รับเงินเดือน โรงเรียนสอนศาสนาเวลาสอนเขาก็สอนจริงจัง แล้วก็สอนเต็มทีเต็มเวลา เหมือนอย่างที่ปฏิบัติอยู่ มันก็เลยเทมาที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม”

อาจารย์นิฟาริต ระเด่นอาหมัด ยืนยันว่าบุคลากรทางการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องมีใจและมีความเข้าใจในอัตลักษณ์ของคนไทยมุสลิม

“ถ้าเมื่อบุคลากรโรงเรียนมีใจ และเข้าใจสภาพ เขาจะ take care เขาจะ treat ได้ถูก สมมติว่าคนที่มาอยู่ที่นี้เขาไม่เข้าใจบริบทภาคใต้เลย เขาก็จะไม่สนใจประวัติศาสตร์ไม่สนใจอัตลักษณ์ ไม่สนใจความแตกต่าง เขาจะว่าไปตาม basic ของเขา แล้วมันก็จะเกิดช่องว่าง แต่ถ้าเขามีความเข้าใจ ถึงแม้หลักสูตรมันไม่เอื้อเลย แต่ว่า ในระหว่างปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนนี้ มันจะช่วยดึงไปได้”

อาจารย์อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต เห็นว่าเป็นเพราะรัฐจัดการศึกษาศาสนาอิสลามโดยไม่สร้างและพัฒนาผู้สอน ทำให้เกิดการแก่งแย่งผู้สอน ระหว่างโรงเรียนของรัฐกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

“พอมี 2 หลักสูตรในโรงเรียนของรัฐ ไช้มี๊ยะ ก็ต้องหาผู้สอน จะเอาที่ไหน พอไม่รู้จะเอาที่ไหนก็เลยเอาจากโรงเรียนเอกชนฯ มันก็เลยเกิดการแก่งแย่งบุคลากร อย่างนี้.. โรงเรียนของรัฐไม่พร้อม ไม่เข้าใจ มันก็เกิดปัญหา”

เมื่อผู้วิจัยถามอาจารย์ว่า ทำไมบุคลากรทางการศึกษาจึงตกเป็นเป้าหมายของความรุนแรงในพื้นที่ อาจารย์ตอบว่า

“เป็นเป้าคืออะไร หนึ่ง คนนั้นอาจไปเป็นปรบักซ์ สอง คนนั้น อาจจะเป็นอุปสรรคในการที่เขาจะระดมคน สามคนนั้นอาจจะเป็นแข่งขา ให้กับรัฐ สร้างความไม่พอใจให้กับเขา สี่ คนนั้นอาจจะสร้างความสูญเสีย ให้กับเขา ทำตัวไม่ดี เขาต้องทำ เพราะฉะนั้นมันมีหลายสาเหตุจริงๆ นะ”

ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยของบุคลากรทางการศึกษาที่ทำงานในหน่วยงานของ รัฐ บุคลากรต้องทำงานด้วยความระมัดระวัง โดยอาจารย์กล่าวถึงตนเองว่า

“ผมเขียนให้รัฐผมก็ต้องระวังตัว เพราะฉะนั้นรัฐควรจะดู ตรงไหนไม่เข้าใจก็เรียกไปถาม ผมบอกแล้ว ผมจะอธิบาย รัฐต้องการรู้ว่า ตัวไหน เรียกผมไป แล้วผมจะบอกว่า นี่คือ..อะไร”

แม้แต่อาจารย์นิฟาริด ระเด่นอาหมัด ก็บอกกับผู้วิจัยอย่างตรงไปตรงมาว่า

“ถ้า sense มันบอกเมื่อไหร่ ผมจะวางมือ”

กล่าวโดยสรุป การศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือวิถี การดำเนินชีวิต ดังนั้น ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความประพฤติดีตามหลักศาสนาอิสลาม ครู ต้องเป็นผู้ที่เสียสละ สอนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จากสถานการณ์ความไม่สงบไม่พื้นที่ ครูและ บุคลากรของรัฐมักตกเป็นเป้าหมายของการก่อการร้ายด้วยสาเหตุหลายประการ การพัฒนาให้ครู มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการ จัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.1.7 มุสลิมทุกคนมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ เพื่อการเป็นมุสลิมที่ดี
การศึกษาต้องช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ และสามารถประกอบอาชีพได้ แต่ ที่สำคัญที่สุด คือ การเป็นคนดี การนำหลักการทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข อาจารย์อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต เล่าว่า

“สิ่งที่ทำให้เราอยู่ได้กับคนอื่น ก็คือ หลักคำสอนของศาสนา อิสลามว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน ถ้าเราใส่อันนี้เข้าไปในโรงเรียนของเอกชนฯ คือ อย่างผมกับอาจารย์ไม่เคยรู้จักกันมาเลย แต่พอมาเป็นเพื่อนกันสนิท สนม ผมมีเพื่อนที่เป็นพุทธสนิทกว่าเพื่อนที่เป็นมุสลิม มีเยอะ ทั่งๆ ที่ผม ไม่เคยเรียนเพิ่งมารู้จัก แต่ว่าโดยหลักคำสอนศาสนาอิสลาม สอนผมว่า เราต้องเคารพสิทธิของคนอื่นที่ไม่ใช่มุสลิม”

อาจารย์มาหามะรอลี อาบูบากา เห็นว่าการศึกษช่วยให้ผู้เรียนมีทางเลือกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ โดยอาจารย์เปรียบเทียบกับผู้วิจัย ว่าเพราะผู้วิจัยมีการศึกษาจึงสามารถหางานทำได้

“คนที่มีการศึกษานี้ เรื่องอาชีพไม่ต้องเป็นห่วง ผมว่านะ สำหรับผม ทศนคติของผม ถ้าพี่มีการศึกษาที่จะหางานทำเองได้ ความรู้ที่พี่มี ก็จะมาจากการสอบการณที่พี่ผ่านมา มันก็ทำได้ อันนี้เป็นองค์ประกอบการจัดการด้านอาชีพของผม เขาทำได้พี่ แต่เขาต้องมีพื้นฐานการศึกษาก่อน เรื่องวิชาชีพนี้ ถ้าถามจริงๆ คือ เป็นตัวหลักมั๊ย... เฉพาะหน้าได้”

อาจารย์รอเซ็ด เป็นแหละแหละ ก็แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกัน โดยกล่าวถึงผู้เรียนในโรงเรียนดัสตีเกยะห์ว่า

“พอจบ ม.3 ปุ๊ป เด็กก็มีทางเลือก ก็ไปเรียนต่อที่อื่นบ้าง อะไรบ้าง ที่อยู่ที่นี้ ก็เรียนต่อ”

การไปศึกษาต่อต่างประเทศ สอดคล้องกับแนวคิดของการเป็นมุสลิมที่ดี อาจารย์รอเซ็ด เป็นแหละแหละ เห็นว่าการที่ผู้เรียนนิยมไปศึกษาศาสนาต่อต่างประเทศ เพราะได้ความรู้ทางด้านภาษาอาหรับ อันเป็นภาษาสำคัญในการศึกษาอัล-กุรอาน

“ที่ว่าต้องไปต่างประเทศนั้น เพราะว่า กฎหมายอิสลามเดิมนะ เราคัดลอกมาจากอัล-กุรอาน แล้วก็เป็นภาษาอาหรับ ฉะนั้น ถ้าเราไปเรียนประเทศที่เป็นภาษาอาหรับ เราจะได้ภาษา กลับมาแปลได้ จะมาวิเคราะห์ได้ เพราะว่าถ้าเราเรียนที่ไม่ใช่อาหรับ เด็กพูดอาหรับก็ไม่คล่อง”

อาจารย์อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต ได้อธิบายปัญหาของผู้เรียนในการเรียนที่รัฐจัดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ผู้วิจัยได้ทราบ ว่า เหตุที่ผู้เรียนไม่ชอบเรียนภาษาไทย เป็นเพราะความยากในการเรียน เช่น

“คนที่นี่ก็เหมือนกัน เพราะฉะนั้นไม่ชอบภาษาไทย เพราะว่าเขาเรียนไม่รู้เรื่อง ไม่ใช่เพราะเขาเกลียดภาษา ไม่ชอบเพราะเรียนไม่รู้เรื่อง เหมือนกับหลายๆคน ต้องวิ่งไปสู่สายสังคม เพราะไม่ชอบวิชาวิทยาศาสตร์ ก็ธรรมดา แต่ด้วยมิติตความไม่เข้าใจกันทางวัฒนธรรม ก็ทำให้ไปตีความ”

เมื่อเด็กไม่เรียน ปัญหาที่ตามก็คือ ทำให้มีโอกาสเป็นโจรได้ง่าย อาจารย์มาหามะมีดามี ยืนยันว่า “ก็คนมันไม่มีการศึกษา ไม่มีการศึกษา ส่วนหนึ่ง..เป็นโจรง่าย”

อาจารย์นิฟาริต ระเด่นอาหมัด ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนศาสนาดีและผู้เรียนที่เกเรว่า มีโอกาสเป็นผู้ก่อเหตุการณ์ความไม่สงบได้พอๆ กัน แต่ด้วยวิธีการที่ต่างกัน กล่าวคือ

“คือพวกที่เรียนดี เชื่อมั่นในศาสนา เขาก็เอาเรื่องอัตลักษณ์แล้ว ก็ประวัติศาสตร์เข้ามาใส่ลงไป อีกพวกหนึ่งก็คือพวกละแะเทะก็เอามาทำงาน สองกลุ่มนี้ทำงานไม่เหมือนกันเลย แต่คนสั่งการนี่ คือ คนใช้งาน เป็น มีทั้งสองส่วน”

เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามอาจารย์มาหามะ มีดามิ ในฐานะที่เป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่เด็กๆ ว่า “เด็กทุกคนที่ผ่านมือเรา.. ผมใช้คำว่าผ่านมือ เพราะว่าเราสอนเขาตั้งแต่เด็กๆ เลย อาจารย์มั่นใจแค่ไหนว่า เด็กกลุ่มนี้ไม่มีทางจะไปก่อความรุนแรงแน่นอน?” อาจารย์ก็ตอบอย่างตรงไปตรงมาว่า “ผมก็ไม่มั่นใจ”

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดีตามหลักศาสนาอิสลาม และเพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ มีทางเลือกและโอกาสในชีวิต ทั้งในด้านการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ แต่ที่ผ่านมามาการจัดการศึกษายังไม่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ด้วยสาเหตุและปัจจัยหลายๆ ประการ ซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเร่งพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป

2.1.8 ปัญหาการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือ ความไม่เข้าใจ อันนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เนื่องจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาในหลายด้าน ดังนั้น เมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสคลุกคลีกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้ดูงานการจัดการศึกษา ได้ร่วมสัมมนากับผู้ให้ข้อมูล และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาความไม่เข้าใจได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น

การพัฒนาการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามในลักษณะการบูรณาการ แต่ความไม่เข้าใจทำให้เกิดการบูรณาการแบบควบคู่ 2 หลักสูตร ส่งผลให้ผู้เรียนต้องเรียนเยอะกว่าปกติ ดังที่ อาจารย์อุสมาน สารี เล่าว่า

“หลังจากที่ระบบการศึกษาสามัญเข้าไป มันก็เริ่มปรับเข้ามาสู่ระบบ ก็คือ การเรียนเต็มเวลาแบบ ม.1 ถึง ม.3 แล้วก็จัดชั่วโมงขึ้นมา

บางที่ศาสนาก็เรียนเยอะแล้วมาตรงนี้อีกมันก็เรียนมากยิ่งขึ้นก็บูรณาการ
เข้ามา เราบอกว่าพัฒนา แต่ผมไม่แน่ใจ”

อาจารย์อุสมาน สารี มองว่าการเข้ามาแก้ไขปัญหาคำสั่งการจัดการศึกษาทั้งศาสนา
และสามัญอย่างที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน อาจนำไปสู่ความล้มเหลวทั้งทางด้านศาสนาและ
สามัญได้

“เพราะระบบเดิมๆของเขา เขาบอกระบบเดิมๆ มันจะได้ผลมัน
จะดี มันดีอยู่แล้ว แต่พอทำอย่างนี้บ๊อบ มันจะดีจริงหรือเปล่า เช่น ความรู้
มันอาจจะไม่เข้มข้น คือ ศาสนาก็งั้นๆ สามัญก็งั้นๆ คือ จะเอา.. ถ้าพูด
อย่างภาษาชาวบ้าน ที่เราพูดกันก็คือ “เอาดีซักอย่างไม่ได้เลย” คือ จะเอา
อะไรดีไม่ได้ซักอย่าง ลักษณะมันเป็นอย่างนั้น นะครับ”

อาจารย์อุสมาน สารี ยังกล่าวถึงการส่งเสริมและสนับสนุน การจัดการศึกษาของ
รัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า การที่รัฐส่งเสริมเฉพาะการศึกษาด้านสามัญ ทำให้ขาดแคลน
งบประมาณในการจัดการศึกษาด้านศาสนา

“โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามกฎหมาย ตาม พ.ร.บ.
อะไรต่างๆนี้ ก็มีอุดหนุนให้ ก็คือ อุดหนุนให้เด็กที่เรียนสามัญ ถ้าเด็กที่
เรียนศาสนาอย่างเดียวก็ไม่มีอุดหนุนให้ เพราะฉะนั้น พออุดหนุนสามัญ
ตรงนี้บ๊อบ เขาก็ได้เงินมา เงินที่ได้มาตรงนี้ ในนาม..ในชื่อก็คือ อุดหนุน
สำหรับครูที่สอนเด็กที่เรียนสามัญ ไซ้มี.. แต่อย่าลืมนะว่า ในโรงเรียนนั้น
สอนศาสนา มีครูสอนศาสนาด้วย ที่นี้..เงินจ้างครูศาสนาละจะทำยังไง
เขาก็เอาเงินนี้มาแบ่งกัน พอแบ่งกันบ๊อบ บางทีก็ทำให้ครูสอนสามัญ
อาจจะได้เงินเดือน ต่ำกว่าอัตราปกติ ครูศาสนาเขาก็ต่ำอยู่แล้ว ครู
ศาสนานี้ เดิมที โอเค.พอมีกินมีใช้ก็พอ เพราะถือว่า คือ การทำบุญ คือ
การให้ทาน เป็นวิทยาทาน ที่สอนก็คือสาธารณะประโยชน์”

ความไม่เข้าใจทำให้เกิดความซ้ำซ้อน สร้างภาระให้กับผู้เรียน อาจารย์อับดุล
ฮาฟิซ ฮิละ ก็ได้พูดถึงเรื่องนี้ในทุกเวทีที่มีโอกาสเข้าประชุมว่า

“คนในพื้นที่ก็ได้คุยกันทุกเวที ผมเองก็คุยทุกเวที บอกว่าอย่า
จัดการศึกษาซ้ำซ้อนนะ เพราะว่าเด็กในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
การศึกษาเด็กจะเรียนหนักที่สุด ไม่ใช่เฉพาะในประเทศไทยแต่ในโลก
รู้มั๊ยทำไม เพราะว่าวันจันทร์ถึงวันศุกร์ก็จะเรียนที่โรงเรียนประถม ของรัฐ

กลางคืนก็จะไปเรียนอัล-กุรอาน เสาร์-อาทิตย์ก็จะไปเรียนตาดีกา เด็กไม่มีพื้นที่ว่างเลย”

อาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิเล ได้แจกแจงรูปแบบการจัดการศึกษาด้านศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันว่ามีถึง 8 รูปแบบ เป็นการสร้างปัญหามากกว่าการแก้ไขปัญหา

“การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียนอิสลามศึกษา 8 อย่าง หนึ่ง..จัดการศึกษาที่ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด หรือเราเรียกว่า ตาดีกา มีทั้งหมด 1,900 กว่าแห่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทุกหมู่บ้าน จะมีตาดีกา มีมัสยิดที่ไหน จะมีตาดีกาที่นั่น ส่วนใหญ่ก็จะจัดเสาร์ – อาทิตย์ สอง..ที่สถาบันศึกษาปอเนาะ สถาบันศึกษาปอเนาะนี้ มี 365 แห่ง ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดการศึกษาอิสลามศึกษา สาม..คือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 15 (1) สี่..มีอีกนะ 15 (2) ห้า..และ 15 (3) แบบนี้ ค่อยว่ากันอีกทีนะ หก..ก็ที่อิสลามศึกษาในโรงเรียนประถม เจ็ด..โรงเรียนคูขนาน จับโรงเรียนตาดีกา กับโรงเรียนประถมไปด้วยกัน คือ เรียนสามัญที่โรงเรียนประถม และเรียนศาสนาที่ตาดีกา และแปด..ก็คือ โรงเรียนสองระบบ อิสลามศึกษาทั้งนั้น คือ แย่งกันจัด จัดแล้วการศึกษาในพื้นที่ไม่มีความสร้างสรรค์ ไม่มีความสร้างสรรค์แล้วก็..ไม่ร่วมมือกันจัด ต่างคนต่างจัด อะไรทำนองนี้ เห็นแล้วก็รู้สึกว่..สงสาร แก้ปัญหาไม่จบ”

อาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิเล มักกล่าวกับผู้วิจัยซ้ำมาซ้ำไปบ่อยๆ ว่า ปัญหาที่สำคัญคือ การขาดความเข้าใจ การจัดการศึกษาในโรงเรียนของรัฐไม่มีความเข้าใจที่ดี

“ไม่เข้าใจ เพราะว่าความรู้สึกเป็นเจ้าของไม่มี แล้วก็ความใกล้ชิด

ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนมีน้อย ผอ.โรงเรียนไม่รู้จักกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน”

อาจารย์อุสมาน สารี ก็แสดงความคิดเห็นในทำนองเดียวกันว่า การไม่เข้าใจทำให้เกิดความระแวงซึ่งกันและกัน ทำให้เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เป็นเรื่องที่น่าไปสู่ปัญหาได้

“ในเรื่องของความระแวงด้วย อันนี้เป็นเรื่องทีลำบากเหมือนกัน ที่นี้พอเรื่องเล็กๆ น้อยๆ อย่างนี้ มันก็ทำให้จุดชนวน แล้วก็ความระแวงตรงนี้เนี่ย อาจะโยงไปยังประวัติศาสตร์เก่าๆ”

อาจารย์นิฟาริด ระเด่นอาหมัด มองความหวาดระแวงว่ามีอยู่ทั่วไป ระแวงได้ทุกเรื่อง และระแวงได้ทั้งสองฝ่าย สังเกตได้จากการตั้งคำถามของอาจารย์ที่ว่า

“ถามว่า คนที่ชนสงยา (ยาบ้า) จากภาคเหนือ ลงมาถึงไกลก
ได้นะ ไม่ใช่พวกเราแล้ว มันต้องอีกแบบหนึ่ง เคยจับได้คารดเลย รถของ
ทางการ แล้วใครกล้าจับ เพราะรู้สึกว่ามันไม่ปลอดภัยแล้ว ทำยสุดท้าย
ระวางทั้งหมดเลย ระวางทั้งฝ่ายโน้น ระวางทั้งฝ่ายรัฐ เขาบอก ย้ายบ้าน
ไปดีกว่า”

ปัญหาในเรื่องระเบียบหรือกฎหมายของรัฐ ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษา
ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะเมื่อแปรสภาพมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอน
ศาสนาอิสลาม อาจารย์มาหามะรอลี อาบูบากา กล่าวอย่างท้อแท้ว่า

“ได้รับอนุญาตก็จริง แต่ยังไม่ให้เงินอีก ได้รับอนุญาต แต่ไม่ได้
เงิน เปลี่ยนสภาพเป็น 15 (1) แล้ว”

การขาดแคลนงบประมาณ ทำให้อาจารย์มาหามะ มีดามิ ระบายให้ผู้วิจัยฟังว่า
เด็กขาดโอกาสในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เพราะโรงเรียนขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน

“ความจริงมันไม่ต่างจากคนในเมืองหอรก แต่เราไม่มีโอกาส
เด็กจะเรียนแต่ไม่มี ไปเรียนในเมืองดีกว่า คนมีตังค์ก็ไปในเมืองเลย
โรงเรียนเรา ยิ่งโง่แล้ว ยิ่งโง่ไปอีก คนเรียนแล้วไม่ใช่ได้ เราสื่อการเรียน
การสอนก็ไม่เพียงพอ คนที่มีตังค์เขาไปในเมืองดีกว่า”

อาจารย์รอเซ็ด เป็นแหละแหละ เคยขอการสนับสนุนจากผู้ปกครอง แต่ผู้ปกครอง
ส่วนใหญ่ ไม่สามารถสนับสนุนทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนได้มากนัก

“ชุมชนนี้บางคนก็ทำสวน บางคนก็ค้าขาย ก็มีปัญหาเรื่อง
งบประมาณ ผมเคยเรียกประชุมผู้ปกครองมาแล้วครั้งหนึ่งเมื่อปีที่แล้ว
คือว่าผมจะให้เด็กติวนะ คือว่าค่าใช้จ่ายออกคนละครั้ง คือผู้ปกครองเด็ก
ออกครั้งหนึ่ง แล้วโรงเรียนจะช่วยออกครั้งหนึ่ง ผู้ปกครองไม่กล้า ไม่สู้”

การจัดการศึกษาในลักษณะการแข่งขันกันทางด้านปริมาณของผู้เรียน ทำให้เกิด
ปัญหาในการจัดการศึกษา อาจารย์นิฟาริต ระเด่นอาหมัด ได้ชี้ให้เห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่า

“โรงเรียนก็มีการ cross พื้นที่กัน ไม่ตีกันก็ตีอยู่แล้ว มัน cross
พื้นที่กันเพื่อที่จะไปเอาเด็กมาเรียนที่เขา ซึ่งมันไม่ใช่หน้าที่เลย มันน่าจะ
กำหนด area หรืออะไรก็ไม่รู้ ที่เป็นวิธีการควบคุม ส่วนที่ควรจะมีใน
เงื่อนไขการสอน คือ ห้องแลป ห้องชาวด์แลป คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ที่ช่วย
ในการศึกษา ครู รัฐไม่เคยกำหนด”

อาจารย์มาหามะ มีดามี ก็ได้แบ่งปันสิ่งที่ตนเองประสบในการจัดการศึกษา เช่นกันว่ามีปัญหาดังกล่าวจริง คือ

“ส่วนมาก ก็แย่ง..แย่ง.. ไม่ใช่อะไร เป็นธุรกิจ มีนายหน้าไป ติดต่อเข้าไปเข้าโรงเรียนนะ ก็มีชวนมาให้หัวละพันเลย โรงเรียนใหญ่ๆนะ ขนาดเล็กจะให้หัวละพันก็ไม่มีตั้งค์ หัวละร้อยก็ไม่มีแล้ว โรงเรียนใหญ่ๆ ส่วนมาก”

อาจารย์อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต มองดูสิ่งที่รัฐกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และในฐานะที่เป็นคนตรงกลาง อันหมายถึงคนที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด อาจารย์ให้ความเห็นว่านโยบายของรัฐยังไม่ใช่การแก้ไขปัญหา

“ปัญหาคือเราไม่แก้ เพราะว่า คนที่ผมถาม นี่คือ คนกลาง คนตรงกลาง ตรงนี้มันแค่ลดเงื่อนไข ไม่ได้แก้ปัญหา”

นอกจากนั้น อาจารย์ยังคาดการณ์ในอนาคตด้วยว่า ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กำลังพัฒนาไปสู่มิติความขัดแย้งทางด้านศาสนา หากรัฐดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยไม่เข้าใจ

“ภาพหนึ่งมันจบแบบ ฝ่ายหนึ่งหมดแรงแพ้มันไม่มีทางเลย แล้วก็รออีก 20 ปี ค่อยว่ากัน อีกภาพหนึ่ง ถ้าหากว่ากลุ่มนี้สามารถที่จะโยงการต่อสู้ให้เป็นศาสนา ตรงนี้จะกลายเป็นสมรภูมิ เพราะว่า ในปัจจุบัน ยุทธวิธีของคนที่ทำ เขาพยายามทำตัวให้เป็นตัวแทนทางศาสนา แต่ว่า พวกเราบอกว่าไม่ใช่ เราบอกว่า “ไม่ใช่ๆ” ทีนี้ ถ้าเกิดว่า เขาไขขึ้นมา ทันทันทีจะเป็นเรื่องใหญ่ เพราะว่าถ้าเป็นศาสนา จะกลายเป็นสงครามของโลกทันที ก็สู้ตรงนี้ไม่ไหว ก็ต้องไปเล่นที่อื่น เป็นเหมือนอเมริกากับตะวันออกกลาง.. เขากำลังคิดกันอยู่ บางอย่างก็มีเงื่อนไข แต่ว่าก็ยังมีอีกหลายเงื่อนไขที่ยังไม่ถึง ก็เลยรอ รอให้ครบเงื่อนไข ทำเรื่อยๆ จนกว่าจะครบเงื่อนไข 1..2...3...4... พอครบเงื่อนไขเมื่อไหร่ ประกาศทันที”

อาจารย์อุสมาน สารี วิเคราะห์สภาพปัญหาให้ผู้วิจัยฟังว่า ปัญหาไม่ใช่ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และภาษา เพราะเป็นเรื่องที่สามารถสร้างความเข้าใจและเจรจาตกลงกันได้ ปัญหาเกิดจากความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ซึ่งยากที่จะตกลงกันได้

“ปัญหาของที่นี่ ผมว่ามันไม่ใช่ปัญหาเชื้อชาติ เป็นเรื่องใหญ่จริงๆ แล้ว..มันมีอะไรต่างๆ ที่เข้ามา.. การเมืองก็มีส่วน เรื่องของการเมือง

เรื่องของคำของเถื่อน อะไรพวกนี้ หรือสิ่งของผิดกฎหมาย ผมว่าสิ่งเหล่านี้มากกว่า เพราะว่า ถ้าเป็นเรื่องของเชื้อชาติ เรื่องของอะไรนี้ มันคุยกันได้ นะครับ.. มานั่งโต๊ะ นั่งเจรจา นั่งคุยกันนี้ คุยได้.. แต่เรื่องของประโยชน์ ก็ลำบากที่จะมานั่งคุย”

อาจารย์อัปดุลฮาฟิซ ฮิเล มองปัญหาทางการศึกษากว่า เป็นเพราะรัฐขาดการสร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนในการที่รัฐมาจัดการศึกษาทางด้านศาสนา

“สาระสำคัญอยู่ที่ว่า การจัดการศาสนานี้ต้องเข้าใจคนในท้องถิ่น เขาต้องการ ที่รัฐไปจัดนี้ มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งหรือไม่ หรือที่รัฐจัดเพื่อที่จะดึงลูกค้ามา”

อาจารย์ยังกล่าวอีกว่า เป็นเพราะนโยบายของรัฐที่ขาดความชัดเจน รัฐมักจะมอมนโยบายการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเรื่องของความมั่นคง จึงไม่คิดจะปรับนโยบายให้เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยเฉพาะการทำให้ภาษายาวีเพี้ยนหรือหายไปจากท้องถิ่นจะส่งผลต่อความรู้สึกในมิติทางด้านศาสนา ควรจะมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจัดให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมและความต้องการของคนในท้องถิ่น

“ผมว่า อีก 10 ปี 20 ปี รัฐก็ไม่ปรับ เพราะถ้าปรับ ก็จะเป็นประเด็นความมั่นคง เป็นประเด็นการเมืองเข้ามา แล้วก็ต้องใช้งบประมาณอาจจะมากกว่านี้ อาจจะเป็น 10 เท่า 100 เท่า.. เรื่องภาษาก็เหมือนกัน หนึ่งมันจะเพี้ยน สองภาษายาวีก็จะหายไป มันเป็นภาษาอัล-กุรอาน พอเขารู้สึกว่าภาษาเขากำลังจะไปเขาจะต้านเลย.. การจะจัดการศึกษาที่ไหนก็แล้วแต่ ต้องรู้บริบทในพื้นที่ ความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่เป็นอย่างไร เศรษฐกิจเป็นอย่างไร ความเป็นมาเป็นอย่างไร ประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร เอาจมารวมกันแล้วก็จัดการศึกษา ใช่มั้ย.. ไม่ใช่คิดที่กองอำนาจแล้วก็เอามาใช้ตรงนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นนะ ไม่ใช่ปัญหาความไม่เข้าใจนะ คนอยู่ในพื้นที่นี้ เข้าใจ แต่เขาทำเป็นไม่เข้าใจ นี่นะปัญหาใหญ่ บางทีคนที่เข้ามาแก้ตรงนี้ เจตนาเขาดีทุกอย่าง แต่ด้วยความไม่รู้ เข้ามาแก้ เขาเข้ามาสร้างปัญหา ใช่มั้ย แก่แล้วก็เกิดปัญหา เข้ามาแก้ปัญหา มาแก้โดยการสร้างปัญหา”

อาจารย์นิฟาริด ระเด่นอาหมัด เล่าถึงประสบการณ์ให้ฟังว่า การที่รัฐยังขาดมาตรการดูแลคนไทยมุสลิมที่สำเร็จการศึกษาด้านศาสนาจากต่างประเทศ ให้มีความมั่นคงในการ

ดำรงชีวิต การขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีส่วนผลักดันให้คนในท้องถิ่นหันมามองอัตลักษณ์ และประวัติศาสตร์เพื่อเรียกร้องความเสมอภาค

“ยกตัวอย่าง เพื่อเรียนมาด้วยกันตั้งแต่ชั้นประถม แล้วก็มาจบปริญญาตรีด้วยกัน คนหนึ่งจบปริญญาตรีราชภัฏเป็นครู อีกคนจบปริญญาตรีที่ซาอุฯ เรียนศาสนา แล้วก็กลับมา คนหนึ่งเข้าไปเป็นครูในโรงเรียนประถมฯ อีกคนเป็นโรงเรียนปอเนาะ 10 ปีผ่านไปนี่ ประถมฯ เงินเดือนขึ้นตามระบบราชการ แต่อันโน้นนี่ ยังอยู่ที่เดิม 20 ปีผ่านไป ก็มีลูกก็ยังอยู่ที่เดิม คนนี้เติบโตขึ้นมา มีปัญหาที่จะซื้อรถเล็กๆ คันหนึ่ง สร้างบ้านเล็กๆ ส่งลูกเรียนมหาวิทยาลัยได้ อีกคนหนึ่งไม่มีสิทธิเลย ช่องว่างมันมาก พอเขาไม่มีโอกาส ชีวิตก็ไม่มีหวัง คราวนี้อะไรก็ได้ เขารับหมด เริ่มมองจุดเด่นอัตลักษณ์ของตนเอง เริ่มมองถึงประวัติศาสตร์ เพราะมันด้อยโอกาสหมด ก็เลยหาจุดหาประเด็นเพื่อที่จะเป็นเหตุผล เพื่อที่จะขยับอะไรซักอย่างหนึ่ง ผมว่าถ้าเราดูแลเขาได้ ปัญหาเหล่านี้จะไม่เกิด”

อาจารย์เล่าสิ่งที่ได้ยินต่อๆ กันมาให้ผู้วิจัยฟังว่า โรงเรียนของรัฐ คือ สัญลักษณ์ในการสร้างความแปลกแยกให้แก่คนในท้องถิ่น

“อันหนึ่งที่เคยได้ยินก็คือ โรงเรียนเหมือนกับจะเป็นตัวสร้างให้มี ความแปลกแยก ทำไมเขาแต่โรงเรียนของรัฐบาล โรงเรียนเอกชนไม่เคยโดนเผา นี่ก็เป็นคำตอบในตัวแล้ว เขารู้สึกว่าโรงเรียนของรัฐนี้ สร้างคนแบบหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นไปตามของเขา”

ขณะที่สัมภาษณ์ ดูเหมือนอาจารย์ไม่ค่อยสนับสนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่เมื่อผู้วิจัยพยายามถามถึงประเด็นที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม อาจารย์มีจุดยืนที่ชัดเจน อันเป็นอัตลักษณ์ของคนส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจารย์ทำนายว่าพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักการอิสลามจะทำให้เกิดการปะทะกันทางวัฒนธรรม

“มันปะทะกันแน่ กระแสวัฒนธรรม ไม่ได้แปลว่ามุสลิมไม่กินเหล้านะ แต่ถ้าเราเปิดสุดท้ายมุสลิมก็กินเหล้าหมด ซึ่งเขามีความเคร่งมาก”

อาจารย์อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต ได้ชี้ให้ผู้วิจัยเห็นถึงการตีความทางด้านภาษาที่แตกต่างกัน เป็นผลมาจากบริบททางสังคมของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน และอาจเป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง และเปลี่ยนมิตรให้กลายเป็นศัตรู

“อาจารย์ไปถามชาวบ้านว่า “คุณเป็นคนไทยมั๊ย” ดูซิว่าเขาจะตอบยังไง เขาจะตอบว่า “ไม่ใช่” คำว่า ไม่ใช่ของเขา เขาจะบอกว่า เขาเป็นคนมลายูมุสลิม! คนที่ไม่เข้าใจ ที่พยายามจะถามว่า คุณไม่ใช่ไทย คุณก็ไปอยู่มาเลเซียซะ ทั้งๆ ที่ .. นี่มันไม่ถึงเปอร์เซ็นต์ อีก 99 เปอร์เซ็นต์ ยังเป็นคนไทย ใสเราไม่รู้ เราผลักไปซัก 15 เปอร์เซ็นต์ ที่นี้ละยุ่ง เราต้องเข้าใจมิติ”

อาจารย์ยืนยันว่า การแก้ไขปัญหาด้วยการออกระเบียบหรือกฎหมาย เพื่อควบคุมหรือสร้างเงื่อนไข ไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาย่างแท้จริง แต่นำไปสู่การต่อต้าน

“ผมว่า.. กฎหมายที่ไปบีบ ให้เขาจ่ายตามวุฒิ ครูจะเฮ แต่ผู้บริหารไม่เอาด้วย แล้วเขาจะเกิดปัญหาในโรงเรียน ในปัจจุบัน รัฐก็พยายามควบคุม โดยใช้ พ.ร.บ. ๔ ควบคุมการใช้เงิน เพราะที่ผ่านมาไม่รู้เอาไปใช้ทำอะไร ควบคุม..นั่นคือกฎหมายที่จะควบคุมการเงิน พยายามที่จะให้เกิดความยุติธรรม ครูได้... คือโรงเรียนไม่เอาเยอะเกินไป แต่ว่ามันก็ทำได้แค่นั้น มากกว่านั้น เดียวมันก็จะเกิดการต่อต้าน”

เมื่อผู้วิจัยถามอาจารย์ว่า ทำไมจึงมีการเผาโรงเรียน อาจารย์มองว่าความขัดแย้งต้องมีสาเหตุ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อการจัดการศึกษาของรัฐอาจมีสาเหตุมาจากสิ่งที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

“ทำไมเขาไม่เผาโรงเรียนทุกโรงที่อยู่ในพื้นที่สีแดง แต่โรงเรียนอีกบางที่กลับถูกเผา มันมีอะไร ที่ทำให้เขาต้องเผา เพราะว่า แต่ละครั้งที่เขาต้องการมวลชน การเผาโรงเรียน..ไม่มีใครชมหรือยก ถ้าพูดในภาพรวมเพราะลูกไม่ได้เรียน แต่ทำไมเขาทำ หนึ่ง..โอเค. จะแสดงศักยภาพ สอง.. มันอาจจะมียะไรในโรงเรียน ที่เขาจะต้องทำ นั่นคืออาจจะมียะไร หรือ สอนผิดหลักการ หรืออะไร ที่จะเผา แล้วก็บอกว่า โรงเรียนอื่นมาดูซะ ถ้าทำอย่างนี้... อันนี้ที่ผมเห็นเพราะว่า มันไม่ใช่ทุกที่”

อาจารย์วิพากษ์การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าที่ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง เพราะใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในด้านความมั่นคง ทำให้ขาดมิติทางด้านศาสนา

“มันเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หรือว่าขาดความเข้าใจในเรื่องของมิติเกี่ยวกับศาสนา ที่บางครั้งจะขาดมิติ บางครั้งจะให้มุมมองด้านความมั่นคงมากเกินไป ก็เลยทำให้การจัดการศึกษาที่นี้ ไม่ค่อย

ประสบความสำเร็จ ตามที่ได้ตั้งไว้ ไม่ใช่ประสบความสำเร็จล้มเหลว แต่ที่ไม่ประสบความสำเร็จที่คาดหวัง”

กล่าวโดยสรุป ปัญหาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มต้นที่ การขาดความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชาติ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้น เมื่อจัดการศึกษาก็จัดอย่างไม่เข้าใจ หรือขาดการสร้างความรู้ความเข้าใจ และเมื่อเกิดปัญหา ก็พยายามแก้ไขปัญหาโดยขาดความรู้ความเข้าใจ เหล่านี้ล้วนนำไปสู่วังวนแห่งปัญหาทั้งสิ้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า หัวใจสำคัญของปัญหาการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง

2.1.9 แนวทางในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และ เพื่อแก้ไขปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

อาจารย์อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต เสนอแนะว่าการแก้ไขปัญหานั้นในระยะเร่งด่วน ควรเริ่มต้นที่การปรับโครงสร้างการบริหาร บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ

“ปัญหาที่นี้มันต้องเร่งหน่อย ถ้าพูดถึงโครงสร้างบริหาร เราก็ต้องดู การที่โรงเรียนบางโรงเรียนต้องไปฝากไว้กับองค์กร หรืออาจไม่ใช่ฝาก แต่ไปขึ้นกับองค์กร หน่วยงาน แต่หน่วยงานขาดความเข้าใจ ที่เขาเรียกร้องมาเหมือนกับว่าเขาจะขึ้นกับเขตพื้นที่มัธยม ในเขตพื้นที่มัธยม หน่วยงานรองรับเขามัธยม ในเขตพื้นที่หน่วยงานที่รองรับเขา เข้าใจเขามัธยม กลไกอะไรที่จะสาน ก็ต้องว่าด้วยเรื่องของโครงสร้าง... ต้องดู”

การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะทำให้เกิดองค์ความรู้ ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น

“คนอื่นจะรู้ในบางจุด ที่นี้ถ้าหลายๆจุดมันเป็นความรู้ที่เป็นจริง และในหลายๆ จุดมารวมกันเป็นองค์ความรู้ที่จะเป็นกลุ่มก้อนพอที่จะ นำเสนอได้ และบางเรื่องของเรา มันก็การเมืองมากเกินไป มุมมองในเรื่องของความมั่นคงมากเกินไป ก็เลยทำให้บางครั้งภาพที่ออกมา.. ความมั่นคง ก็ต้อง...กับจิตใจในบางเรื่อง กระทรวงศึกษาธิการก็ไม่เข้าใจ ก็ให้ที่เขตพื้นที่ ที่เขตเขาก็ถือคืออีก”

อาจารย์อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต มีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ คือ รัฐควรส่งเสริม การศึกษาศาสนาอิสลาม ในเรื่องหลักการอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้อัตลักษณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความ แตกต่างทางอัตลักษณ์

“คนอิสลามที่ยึดหลักการจริงๆ ปัญหาจะไม่เกิด เพราะฉะนั้น เราควรเน้นตรงไหน เน้นให้เขาได้เรียนศาสนาหรือควรทำลายอัตลักษณ์ เขา ผมว่าน่าจะส่งเสริมให้เขามีอัตลักษณ์ แต่ว่าเราเอาตัวที่ไปคุม อัตลักษณ์ อันนั้นน่าจะดีกว่า ในความรู้สึกผมนะ รัฐอ่าน “ปรัชญาได้ บรรทัด” ไม่เป็น ก็เลยให้เฉพาะบนบรรทัด มันก็เลยไม่แก้ปัญหา แต่เรารู้ ได้บรรทัด แต่ถ้าเราพูดเยอะ เขาก็จะมองเราอีกแบบหนึ่ง ผมเข้าใจว่า ปรัชญาได้บรรทัดของหลายๆ การเรียกร้อง จริงๆ เขาต้องการอะไร... เพราะว่าเขาไม่กล้า เพราะฉะนั้น สิ่งที่คุณนำมา ส่งคนเข้ามา ไม่สามารถ เข้าถึงหัวใจเขา ถึงไม่รู้ว่า ความต้องการแบบนี้.. ผมก็รู้ว่า มันหนัก ก็ผม ถาม เขาก็ตอบแบบนี้ แล้วผมจะบอกอย่างไร”

อาจารย์เสนอแนะเพิ่มเติมอีกว่า ข้อเสนอของชุมชนไม่ใช่เป็นข้อเสนอเพื่อการ พัฒนา แต่เป็นข้อเสนอเพื่อลดเงื่อนไขของปัญหา

“ไม่ใช่ทุกความต้องการจะต้องตอบ แต่ดูว่าความต้องการไหนที่ รัฐทำได้ แล้วมันลดเงื่อนไขได้ ก็ควร رد แล้วพอลดเงื่อนไขได้เยอะๆ นี้ ชาวบ้านที่อยู่ตรงกลางก็จะไม่เอียงไป รัฐจะต้องแยกคนดี.. แต่ว่าถ้ารัฐไม่ คนนี้ก็ไม่”

การแก้ไขปัญหาต้องแก้ที่การพัฒนาคน พัฒนาความรู้สึกรู้สึก พัฒนาความสัมพันธ์ พัฒนาอาชีพ และพัฒนาทัศนคติ

“รัฐจะต้องมาดูแลคนเหล่านี้ อย่าปล่อยให้เขาไป แล้วกลับมา.. ไปก็ไม่รู้ไปที่คน กลับมาแล้วไปอยู่ตรงไหน อย่างนี้ คนเขาไม่ดูแลเรา มัน ก็ทำให้ความรู้สึกเปลี่ยนไป นี่คือการที่มันสัมพันธ์กัน แทนที่ไม่ได้มาช่วยแล้ว รัฐยังมามองเขาในมุมมองที่ไม่ดีอีก อย่างนี้ก็ยิ่งทำให้เขารู้สึกเหมือนกับ ว่า... อย่างชาวบ้านบางคนที่เขาหนีไป เขาไม่ได้ทำอะไร แต่เขาก็กลัว เดียว จะโดนร่างแห ไปดีกว่า บางคนไปทำงานที่มาเลเซียเชีย อันนั้นดีไป เขาไป ทำงาน เขาหากิน อยู่ทางโน้น แต่..ไปอยู่ แล้วกลายเป็นพวก กลับมา.. คนเรียน คนที่เขาเก่ง คนที่เขาเรียน จะมีพิษสงมากกว่าคนที่เขาไม่เรียน นะครับอาจารย์”

อาจารย์มาหามะรอลี อาบูบาภา ในฐานะที่เป็นโรงเรียนที่พยายามแปรสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่ต้องเผชิญกับกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคหลายประการ จึงเสนอแนะว่าการให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านการจัดการศึกษาจากหน่วยงานต่างๆ รัฐต้องลดกระบวนการที่ซับซ้อนและยุ่งยาก

“เพราะว่ามันมีกระบวนการที่มันยุ่งยาก? ใช่..ผมละจำติดหัวมาเลย... โรงเรียนผมนะ กว่าจะได้ตั้งค์ ... ต้องรัฐมนตรีเลยหรือ?”

อาจารย์มาหามะ มีดามี เสนอแนะว่ารัฐควรเข้ามาดูแลครูสอนศาสนาและครูสามัญ โดยครูทุกคนสมควรได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน

“ผมว่า ครูศาสนาก็เหมือนกันนะ เขาอยู่ในโรงเรียน เขาก็ทำงานเกี่ยวกับครูเหมือนกัน ดูแลเด็กนักเรียนเหมือนกัน น่าจะให้เหมือนกันกับครูสามัญ กับครูอื่นๆ.. ผมว่านะ”

อาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิเล เรียกร้องให้รัฐปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษา โดยอาศัยสถานศึกษาของรัฐเป็นฐาน แต่ควรส่งเสริมให้เอกชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

“ไปดูหลายๆประเทศ โรงเรียนรัฐจะน้อยกว่าโรงเรียนเอกชน ไซ้มี๊ ในต่างประเทศก็แบบนั้นเหมือนกัน เราองในเรื่องของการแข่งขัน เราจัดได้ 20,000 คน รัฐประหยัดไปเท่าไร? ทำไมรัฐเลือกจะไปจัดเอง ทำไมไม่ให้เอกชนจัดละ ลงทุนที่จะพัฒนาคุณภาพเด็กนะ ถ้าเป็นโรงเรียนเอกชนฯ ในพื้นที่นะ มีคุณภาพมากกว่า”

อาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิเล ได้เสนอแนะในเรื่องการจัดการศึกษาของรัฐและของเอกชนสอนศาสนาอิสลามว่าควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมกัน บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งผู้บริหารและผู้สอน

“ถ้าจะจัดการศึกษาแล้วก็มาวางแผนร่วมกัน เราสามารถสอนแบบ มาเป็นเครือข่าย มา Joint venture ร่วมกัน มาร่วมคิด ร่วมจัด เพื่อให้เด็กตรงนี้ได้เรียน เหมือนกับตรงนี้ จะต้องมีเงื่อนไขนะ จะต้องได้คนที่เข้าใจ มาเป็น ผ.อ. เอาคนที่เข้าใจมาเป็นผู้สอน ผู้บริหาร ต้องเข้าใจลึกซึ้ง ก็เหมือนกับโรงเรียนเอกชนฯทุกแห่ง”

อาจารย์เสนอแนะอีกว่า การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น คือ การจัดการศึกษาที่มีเอกภาพ การจัดการศึกษาเพื่อการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องกระทำอย่างเป็นระบบและทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน

“จัดการศึกษาแบบนี้ แล้วจะเกิดผลดี เกิดสันติสุข ภายในห้องที่ตรงกับความต้องการของชุมชน ความเป็นเอกภาพ เรามาคุยกัน แล้วก็มองพยายามที่จะมองดูว่า จะจัดการศึกษาอย่างไรดี ถ้าทำตรงนี้ได้ นะ แก้ปัญหาได้”

อาจารย์นิฟาริต ระเด่นอาหมัด เสนอแนะให้รัฐควรดำเนินนโยบายอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มากกว่าการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ เพราะไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง

“อะไรดีดี ที่มาสู่ภาคใต้นี้ ก็แบบไฟไหม้ฟาง วูบเดียว แล้วก็หาย แล้วก็ทิ้งปัญหาเอาไว้ อย่างลืมนี่ว่า หลังจากที่เงินถูกถอนไปจากภาคใต้เนะ มันจะเกิดปัญหาหลาย ๆ อย่าง วันนี้เงินเข้ามา ทะลักเลย สัมผัสกับเงินที่เข้ามา นี้ คนภาคใต้ก็ถูก spoil ณ เวลาที่เงินถูกถอนกลับไป มันก็ถูกเป็นไฟไหม้ไฟไหม้ เพราะเขายังไม่ได้รับการแก้ปัญหา บัจฉัยเดิม ปัญหาเดิม ก็ยังอยู่ครบทุก อย่าง เพราะฉะนั้น ใ้ปัญหาระยะยาวนี้ เรายังไม่ได้ทำเลย วิธีแก้ระยะยาว ยังไม่ได้มีใครทำ นี่ก็น่าห่วง”

อาจารย์เสนอแนะเพิ่มเติมว่า การจัดการศึกษาด้านอาชีพ ควรส่งเสริมทั้งทางด้านทักษะและด้านการประกอบธุรกิจ

“สอนเขาเรื่องการทำ Business การ take care คน การ service การแต่งกาย การ decorate ให้เป็นลักษณะแบบไทยๆ อาจจะต้อง design ต้องอะไร เพราะนี่คือ บู้คนไทย ที่ไปขายที่มาเลเซีย เขาก็ดูแลเขา คนกลุ่มนี้..จะทำได้ เพราะเขาพูดภาษามาลายีได้ แล้วก็เป็นผู้ใหญ่พอ เงินจะไหลมามากมาย แล้วก็ไปอาชีพที่มันสร้างตัวได้ ถ้ารัฐไปดูแล ตอนนี้เรายังไม่ดูแล แต่รัฐกลับไปประเวงเขาต่างๆ นานา มันก็เลยเกิดผลกระทบมากมาย”

อาจารย์เห็นว่าถึงเวลาแล้ว ที่รัฐควรปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้จัดการศึกษา มาเป็นผู้สนับสนุนให้คนท้องถิ่นจัดการศึกษา

“ผมเคยเสนอรัฐนะครับว่าให้ทุ้ทุ้งงบประมาณ คือ ถ้าเรา support เงินให้กับเขาจัดการศึกษาแล้ว ลองดูแลคนกลุ่มนี้ดีๆ”

อาจารย์อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต อยากให้รัฐปรับท่าทีการดำเนินงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้การขอความร่วมมือมากกว่าการใช้กำลังบังคับ ไม่ควรเร่งรัดพัฒนาโดยที่ท้องถิ่นยังขาดความพร้อม เพราะเป็นการสร้างปัญหา

“ถ้ารัฐเข้าไป แล้วไม่เข้าไปในเชิงบังคับ ในเชิงบังคับนี่ ไป.. แล้วก็ให้ปอเนาะได้พัฒนาตามวิวัฒนาการของปอเนาะ ตามธรรมชาติของมันเอง มันจะดีกว่า เพราะว่า การที่เราไม่ให้เขาพัฒนาไปตามวิวัฒนาการของเขา ตามธรรมชาติของเขา มันจะเป็นลักษณะของการพัฒนาที่ผิดธรรมชาติ แล้วมันจะนำไปสู่ ปัญหา เพราะว่าความไม่พร้อมที่จะไปจุดนี้ แต่มันต้องไปแล้ว ก็เลยมีปัญหามากมาย”

อาจารย์เสนอแนะอีกว่า การพัฒนาการศึกษาควรเปิดโอกาสให้มีความหลากหลาย แต่อย่าพยายามจัดการศึกษาให้มีความหลากหลาย

“ความหลากหลายที่มันเป็นธรรมชาติ มันดี แต่ความหลากหลาย ที่เกิดจากการทำให้มันหลายหลายโดยที่ไม่พร้อม มันไม่ดี ผมยกตัวอย่างว่า ความหลากหลายมันดี ตามอรรถาธิบายมันดี ปล่อยให้มันไปตามธรรมชาติ แล้วมันจะไปของมันเอง แล้วคนก็จะเลือกของมันเอง”

การเพิ่มกำลังทหารช่วยให้การก่อความไม่สงบปฏิบัติการยากขึ้น แต่ยังไม่ใช่วิธีการแก้ไขปัญหา การแก้ไขปัญหาด้วยการเอาชนะกันและกันไม่ใช่วิธีการแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องและเป็นไปไม่ได้

“ไอ้ทหารที่เยอะๆ นี่ จะแก้ปัญหาได้ก็ไม่ใช่ การเข้าตรวจค้นตามบ้าน ก็โอเค. ทำให้ปฏิบัติการมันยากขึ้น แต่ว่าการทำอย่างนั้นนี่ มันก็ไม่ได้แก้ปัญหา เขาคิดว่ามันชนะ อย่าลืมว่า เราจะถ่วงน้ำหนักให้เสียเลย มันไม่ง่าย วันหนึ่งมันก็แตกหน่อขึ้นมา แล้วมันก็ยิ่งรุนแรงขึ้น วันนี้คนปรับตัวมากขึ้น ถ้าต่างชาติเข้ามาช่วย ไม่เหลืออะไรนะ ความผูกพันกันในทางสายเลือดกับอินโดฯ กับมาเลย์นี่ มันมีอยู่”

สุดท้ายอาจารย์สรุปว่า วิธีการแก้ไขปัญหาก็เหมาะสมที่สุด คือ การพูดคุยเจรจา

“มานั่งบนโต๊ะเจรจากันได้มัย ตามทฤษฎีถอนทหารก็ง่าย สำหรับคนที่จะปฏิบัติ ขนาดมีทหารยังทำได้ ไม่มีทหารยิ่งแล้วใหญ่ เพราะฉะนั้นการถอนทหาร หรือไม่ถอนทหารนั้น ไม่ใช่ประเด็นที่จะแก้ปัญหาได้ การแก้ปัญหาควรอยู่ที่การพูดคุย”

กล่าวโดยสรุป แนวทางการแก้ไขปัญหาคือการจัดการศึกษาที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องเริ่มต้นที่ความเข้าใจ จากนั้นจึงกำหนดเป็นนโยบายและนำไปปฏิบัติ เพื่อลดสภาพปัญหาและพัฒนาบนพื้นฐานของความเข้าใจ

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยา ผู้ให้ข้อมูลที่มี ประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 เป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาทิ การจัดการศึกษาในโรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ รวมถึงเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นผลผลิตจากการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล การสังเกต การสนทนาแบบป็นประสบการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกบริบททางสังคม ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยสรุปข้อมูลได้ดังนี้

2.2.1 **ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา:** การศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาคน พัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อพัฒนาคนในพื้นที่ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม มีจริยธรรม เป็นมุสลิมที่ดีตามประสงค์ของพระเจ้า เป็นผู้ที่สามารถประกอบอาชีพ และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ จากการสัมภาษณ์อาจารย์สุภา นามะสนธิ ผู้ทำหน้าที่ครูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาตลอดชีวิต อาจารย์เชื่อว่าการศึกษาคือ กลไกหนึ่งของรัฐในการพัฒนาประชาชน ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาเป็นแบบเดียวกันกับการจัดการศึกษาทั่วประเทศ คือ

“การจัดการศึกษาเป็นกลไกของรัฐ เป็นแกนกลางใช้กับทั่วประเทศ”

อาจารย์วินัย สุจริตธุระการ กล่าวถึง ปรัชญาการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนว่า การศึกษาคือการเสริมสร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต ให้ผู้เรียนสามารถทำกินได้

“เราสร้างเป็นปรัชญาหรือเป็นคำขวัญว่า สร้างเสริมภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง ต้องการที่ให้เรา เอาพื้นที่ของเขาให้เขาทำกินจริงๆ ปรัชญานี้ ก็คือ แนวเศรษฐกิจพอเพียงนั่นแหละ”

ในขณะที่รัฐได้จัดการศึกษาให้กับคนในพื้นที่ โดยอาศัยแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา ผู้วิจัยพบว่าคนในท้องถิ่นให้ความสำคัญกับแนวคิดทางด้านศาสนามากกว่า อาจารย์มอซารี อาแว ทั้งที่ได้รับการจัดการศึกษาจากรัฐ ทั้งในระดับประถม และระดับอุดมศึกษา อาจารย์คิดว่าศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด แนวคิดการศึกษาเพื่อมีความรู้และประกอบอาชีพเป็นสิ่งสำคัญ แต่สิ่งต่างๆ เหล่านั้นเป็นไปตามพระประสงค์ของพระเจ้า

“ศาสนาสอนว่า ทุกสิ่งทุกอย่างพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้ากำหนด สมมติว่า คนที่ว่างงานอะไรนั้น ก็ถูกกำหนดด้วยพระเจ้าอยู่แล้ว เขาก็ต้องหาวิธีอื่น อย่างบางคนที่จบปริญญาตรีหรือว่าที่ตกงาน ก็เยอะแยะ ถ้ามว่า เดือดร้อนมัย ก็อยากจะมีงาน แต่ว่าถ้าไม่มี ก็ไม่ได้เรียกร้องอะไรมากมาย ถ้าเขาจะช่วยก็ดี ก็ยอมให้ช่วย ใ้มัย อย่างคนเราที่นี้ เวลาเดือตร้อนอะไร ก็ไม่ค่อยจะประท้วงเท่าไร เพราะว่าเป็นพระเจ้า ได้กำหนดแล้ว”

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาที่หน่วยงานต่างๆ จัดการศึกษา สำหรับคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ พัฒนาคน พัฒนาชุมชน และพัฒนาประเทศ ขณะที่คนในท้องถิ่นสามารถรับแนวคิดการจัดการศึกษาดังกล่าว แต่สิ่งที่สำคัญ คือ แนวคิดตามหลักธรรมและคำสอนของศาสนาอิสลาม

2.2.2 จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาให้คนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความรู้ และสามารถประกอบอาชีพได้ การที่คนในท้องถิ่นไม่มีอาชีพ ไม่มีงานทำ ทำให้พวกเขาอยู่ในฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา จึงต้องสอนให้คนในท้องถิ่นสามารถดูแลตนเองได้ คุณพ่อกุस्ताฟ โรเซนส์ มิซซันนารี ผู้ทำงานอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเวลานานกว่า 10 ปี คุณพ่อให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาเป็นอย่างมาก คุณพ่อมองว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การเรียนรู้ ให้การอบรม ให้เป็นคนดี

“พ่อเองอยู่ที่นี้ (โรงเรียนเจริญศรี) มา สิบกกว่าปีแล้ว เห็นความ วุ่นวาย แก่กันไม่จบ เพราะเขาวชนหลายคนยากจน ไม่ได้เรียนต่อ ไม่มีอาชีพ ไม่มีงานทำ ถ้าให้เขามีความรู้นะ มีอาชีพ ก็ไม่วุ่นวาย.. พ่อเคย ดูแลเด็กเกเรมาแยะ พวกนี้แก้ไขได้ ต้องพยายามเข้าใจ เอาใจใส่อย่าง ไกล่ชิด พวกนี้เก่งนะ พอทำดี เขาจะทำดีได้มากนะ”

คุณพ่อให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอาชีพมาก คุณพ่อว่าการสร้างอาชีพให้เยาวชนสามารถแก้ไขปัญหาดต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การให้ความรู้ และอาชีพ เพื่อพวกเขาสามารถดูแลตนเองและครอบครัวได้ คุณพ่อเล่าว่า

“ศูนย์ฝึกอาชีพดอนบอสโก เจริญศรี พ่อตั้งความหวังไว้ว่า เยาวชนที่ยากจนจะได้เรียนฟรี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เพื่อลูกหลานของ

ชาวปัตตานีและใกล้เคียง จะได้มีที่สำหรับฝึกอาชีพ มีรายได้เลี้ยงตัวเอง และครอบครัว"

อาจารย์วินัย สุจริตธุระการ มีความเห็นสอดคล้องกับคุณพ่อโรเซนส์ คือ เชื่อว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาให้คนเป็นคนดี มีความรู้ ช่วยเด็กที่ยากจนให้ได้ศึกษา

"โรงเรียนทุกโรงเรียนให้คนเป็นคนดี ให้ความรู้ โรงเรียน ตชด. ส่วนมากก็เก็บตก คือ เด็กที่ไม่สามารถจะไปเรียนปกติได้ เนื่องจากว่ามีฐานะยากจน สอง..เส้นทางห่างไกล ส่วนโรงเรียนเฉลิมพระเกียรตินี้ ที่ปลูกขึ้นในเมืองนี้ ก็เป็นความต้องการของชาวบ้าน เนื่องจากว่าจัดตั้งขึ้นมาในเหตุการณ์ความไม่สงบ ตชด. เปิดโรงเรียนเพื่อให้เด็กไม่ขาดโอกาสในการมีความรู้ ข้อที่สอง.. เราเข้าไปทำงานอยู่แล้วในฐานะที่เป็น ตชด. ก็เพื่อเข้าไปพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ทั้งเรื่องอาชีพ เรื่องรายได้อะไรต่างๆ ช่วยเด็กในเรื่องความรู้ ช่วยชาวบ้านในเรื่องการพัฒนา ทำให้ดีขึ้น"

อาจารย์สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์ มีความเห็นสอดคล้องกันกับทั้งสองท่าน โดยอาจารย์มองว่าเป้าหมายของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาเด็กให้มีความรู้ ช่วยชาวบ้านในเรื่องการพัฒนาจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง รู้จักคิดและวิเคราะห์

"คือไว้รองรับตัวปัญหาที่มีมาก อย่างปีที่ผ่านมา 15 คน ดูแล้ว.. ย้ายไปอยู่ ป.5 ป.4 ป.3 ที่ย้ายไปนั้น อ่านหนังสือไม่ออกชกตัวหนึ่ง บอกว่า..เรียนไม่ใช่เพื่อจบออกไปรับราชการ เรียนเพื่อให้สมองมันพัฒนาขึ้น เพื่อจะได้มีความคิดก้าวไกล ก็อยากให้ลูกเขา...คนคนหนึ่งนะ ถ้าไม่ได้ทำมารับราชการอะไร แต่ว่ามีความคิด ก็เอ่อ..ทำมาค้าขายมีรายได้ดีอะนะ"

อาจารย์ศิริลักษณ์ มโนรมย์ ในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจารย์ได้พยายามทำความเข้าใจ อັตลักษณ์ของท้องถิ่น วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชน อาจารย์ได้นำความรู้ความเข้าใจ มาบูรณาการกับการจัดการศึกษาของรัฐ อาจารย์เชื่อว่า จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ แม้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มจะใช้เวลาไม่เท่ากัน แต่จุดหมายปลายทาง คือ เป้าหมายเดียวกัน จุดมุ่งหมายการศึกษาของชาติและจุดมุ่งหมายการศึกษาของศาสนาอิสลามเป็นเรื่องเดียวกัน

"พี่เชื่อว่า ชักวันหนึ่ง.. ปลายทางจะเป็นที่เดียวกัน แต่เวลาที่ จะก้าวไปถึงไม่เท่ากัน พี่ว่าไม่ยากเกินไปที่จะเปลี่ยน ต้องใช้เวลา ให้

ความสำคัญกับเด็ก ให้เด็กทุกคนเท่ากัน.. ส.ก.ศ. ไม่อยากให้การศึกษ
ของมุสลิมแยกออกมา คือยังไม่อยากให้แยก อยากให้รวมกัน ไม่อยากให้
เรียนศาสนามาก อยากให้มาเรียนมหาวิทยาลัย แบบที่ไปเรียนต่อได้
จริงๆ แล้วในศาสนามีสามัญเยอะ แต่ไม่ได้มาคุยด้วยกันว่า อะไรเป็นอะไร
จะได้มารวมเป็นเนื้อเดียวกัน”

ขณะที่อาจารย์สุภา นามะสนธิ ผู้คลุกคลีกับเด็กไทยมุสลิมในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจารย์มองว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษา
สำหรับเด็กไทยมุสลิมในพื้นที่ คือ ความรู้ทางด้านศาสนาอิสลาม

“ศาสนา คือ สิ่งสูงสุดของชีวิต แต่การดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่จะ
อยู่แบบพอเพียง เด็กจึงมาเรียนสามัญเฉพาะภาคบังคับเท่านั้น เพราะไม่
ต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือนำไปพัฒนาตัวเอง”

อาจารย์ครองชัย หัตถา ในฐานะที่เป็นผู้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ อาจารย์เชื่อว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่สำคัญที่สุด ยังคงให้
ความสำคัญกับการศึกษาทางด้านศาสนาอิสลาม

“คิดว่ายังมีคนอีกมากที่ไม่ต้องการเห็น ลูกหลานของเขามาเดิน
สูส่ายอาชีพ เยอะเลยยังอยากให้ไปทางศาสนา เพราะการเข้าสู่โลกอาชีพ
คือ การเปลื้องกาย การทำลายความเป็นมุสลิมที่ดี เยอะเลยที่คิดอย่าง
นั้น เขาบอกว่า ที่เขาต้องการ คือ วิถีชีวิตพอเพียงที่ดี แล้วก็นั่นศาสนา ก็
ไม่อยากให้ลูกเข้าสู่อาชีพ”

อาจารย์มอซารี อาแว ในฐานะเยาวชนมุสลิมผู้รับการศึกษจากภาครัฐ เห็นด้วย
กับการให้ความสำคัญกับศาสนาอิสลาม อาจารย์มองว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ ชีวิตในโลก
และชีวิตหลังความตายหรือโลกหน้า

“อาจจะเป็นเพราะว่าทั้งผู้ปกครองแล้วก็นักเรียนเอง อยากจะ
ได้ทั้ง 2 โลกไง โลกหน้ากับโลกปัจจุบัน โลกที่เป็นจริงตรงนี้ แล้วก็โลก
หน้า ที่หลังความตาย เพราะว่า อิสลามก็มีความเชื่ออย่างนั้นอยู่แล้ว คน
รุ่นก่อน เขาจะเรียนปอเนาะ ถือว่าเรียนศาสนา คือเป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่
ต้องเรียน เหมือนกับว่า เขาไปมุ่งเน้นเรื่องของโลกหน้ามากกว่า คือ ให้มุ่ง
ตรงนั้นเลย แต่คนเหล่านี้จะเป็นที่ยกย่องในสังคมมากกว่า เพราะว่า จะ
เป็นคนที่ยกย่องว่าเคร่ง คนดีนะ แล้วคนแบบนี้ ส่วนใหญ่จะไม่ทำร้ายคน

แล้วก็จะนำละหมาด นำอะไรในชุมชนได้ บางคนก็ได้เป็นผู้นำอีก เป็น
โต๊ะอิหม่ามอะไร ก็มาจากคนเหล่านั้น”

กล่าวโดยสรุป เมื่อการศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนา เป้าหมายของการพัฒนา
จึงเป็นการพัฒนาให้คนให้เป็นผู้มีความรู้ สามารถประกอบอาชีพได้ แต่ด้วยลักษณะเฉพาะของคน
ไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จุดมุ่งหมายทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาเป็นสิ่งที่ดี แต่ที่
สำคัญสำหรับคนในท้องถิ่น คือ ศาสนาอิสลาม

2.2.3 หลักสูตรการศึกษาต้องเป็นหลักสูตรที่บูรณาการศาสนา ความรู้
สามัญ และการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับท้องถิ่น คุณพ่ออุสตาฟ โรเซนส์ คิดว่าเพื่อให้
การศึกษารรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ หลักสูตรการศึกษาควรเสริมสร้างผู้เรียนให้มีความรู้และ
ประกอบอาชีพได้ คุณพ่อเล่าความตั้งใจในการจัดการศึกษาของท่านว่า

“หลักสูตรที่พ่อจะเปิด คือ แผนกช่างไฟฟ้า ช่างยนต์ แล้วก็อะไร
นะ.. ช่างเชื่อม แล้วก็ช่างกลโรงงาน เครื่องมือก็มีศิษย์เก่าเขาบริจาคให้
บ้าง ชื้อใหม่บ้าง”

การบูรณาการหลักสูตรในความคิดของอาจารย์ศิริลักษณ์ มโนรมย์ เน้นที่ความ
ยืดหยุ่นของรัฐ และความพร้อมของชุมชน โดยอาจารย์เห็นว่ารัฐควรเปิดโอกาสให้แต่ละโรงเรียน
บูรณาการหลักสูตรได้ตามความเหมาะสม อาจารย์เสนอแนวคิดที่ว่า

“เลิกซะที่ได้มัย ที่บังคับก็เปอร์เซ็นต์ๆ เพราะถ้าเขาสอน
ไม่ตามนั้น เขาก็ผิด.. ให้สิทธิโรงเรียนทำหลักสูตรของเขาเอง”

นอกจากนั้น อาจารย์ยังเห็นว่าการบูรณาการหลักสูตร ชุมชนต้องมีความเข้าใจ
และพร้อมที่จะยอมรับ เพราะแต่ละชุมชนมีสภาพที่แตกต่างกัน

“เขาก็ว่า จะไปดูหลักสูตรที่มาเลยนะ แต่มันไม่ใช่เรื่องของ
หลักสูตร มันเป็นเรื่องที่ว่า ชุมชนแต่ชุมชนพร้อมที่จะยอมรับแค่ไหน”

ขณะที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เห็นว่า
การบูรณาการหลักสูตรสามารถเป็นคำตอบ สำหรับการแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาสำหรับชาว
ไทยมุสลิมได้ แต่ในมุมมองของอาจารย์มอฮารี อาแว อาจารย์คิดว่าหลักสูตรที่เหมาะสมกับชาว
ไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ หลักสูตรบูรณาการทั้งทางศาสนาและทางโลก แต่
ความหมายของการบูรณาการหลักสูตร อาจารย์หมายถึงการให้มีการสอนศาสนาบูรณาการเข้าไป
ในการศึกษาทุกรูปแบบ โดยอาจารย์คิดว่า

“ผมจะไม่เอา คือ จะไม่เอาแบบล้นๆ แต่จะมาผสมบูรณาการ ศาสนาก็ต้องมี ทางโลกก็ต้องมี แล้วก็จะทำอะไรให้เกิด ผลประโยชน์สูงสุด คือเราต้องตาม...Globalization คือเราต้องตามยุค สมัยนะ.. คือ..ถ้าประกอบอาชีพนี้ โรงเรียนเทคนิคอะไรอย่างนี้ ก็ยังไม่มี ระบบสอนศาสนาเข้าไปไม่มีเลย..แต่สามัญวันนี้มีแล้ว มีโรงเรียนเอกชนฯ แล้วก็โรงเรียนสามัญที่เพิ่มศาสนาเข้าไปแล้ว แต่โรงเรียนเทคนิคอาชีพจะ ศึกษาอะไรอย่างนี้ น่าจะให้มี..มีหน่อย แต่อย่างเมื่อกี้..คนที่อ่อนๆ ศาสนาก็ไปตรงนั้น อย่างถ้ามีศาสนาเข้าไปด้วย”

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับชาวไทยมุสลิมในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ หลักสูตรศาสนาอิสลาม หลักสูตรสามัญ และการประกอบอาชีพ โดยเป็น การบูรณาการหลักสูตรตามความพร้อมในการยอมรับของชุมชน และบูรณาการศาสนาอิสลามเข้า กับหลักสูตรสามัญและการประกอบอาชีพ

2.2.4 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้งในเรื่องภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และการประกอบอาชีพ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจาก ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาจารย์สุภา นามะสนธิ เป็นผู้ที่คลุกคลีกับเด็กไทยมุสลิมในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ อาจารย์อยากเห็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนดีขึ้น สิ่งหนึ่งที่อาจารย์เห็น ว่ามีความสำคัญ คือ การจัดการศึกษาของรัฐควรมีการนำภาษามลายูมาใช้บูรณาการในการ จัดการเรียนการสอน อาจารย์เสนอความคิดว่า

“เดี๋ยวนี้ มีการวางแผนการจัดการศึกษา เปิดโอกาสให้ชุมชนมา มีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งยังมีการนำภาษามลายูมาบูรณาการ การเรียนใน ชั้นพื้นฐานด้วย”

อาจารย์เสริมอีกว่า การบูรณาการภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องตั้งอยู่บน หลักการศาสนาอิสลาม

“มีการนำความหลากหลาย ทั้งภาษา ศาสนา วัฒนธรรม เอา มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา การจะดำเนินการอะไร ก็ต้องเป็นไป ตามหลักการศาสนาอิสลามเท่านั้น”

อาจารย์ครองชัย หัตถา ในฐานะผู้ศึกษาประวัติศาสตร์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจารย์มองในภาพรวมว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการส่งผ่านวัฒนธรรมและความรู้สึกร่วมกันในสังคม จากคนรุ่นหนึ่ง สู่อีกคนรุ่นหนึ่ง ร่วมกันกับช่องทางอื่นๆ ทางสังคม

“ส่งผ่านในระบบการศึกษาของเขาก็มี เช่น ปอเนาะ ตาดีกา นี้ใช่ เขาก็ส่งผ่าน แต่ไม่ใช่ว่าทุกแห่งจะส่งผ่านนะ เฉพาะที่เขาคิดเคลื่อนไหวรุนแรงอยู่ที่ส่งผ่าน ส่งผ่านโดยปัจเจกต่อปัจเจกก็มี ก็ถ่ายทอดกันแลกเปลี่ยนกัน ส่งผ่านกันในนามกลุ่มชมรม อะไรต่ออะไรก็มี ส่งผ่านกันโดยไม่รู้ตัวก็มี เช่น เวลาเขียนโครงการของบฯต่างประเทศอะไรอย่างนี้ อันนี้ก็ใส่ความรู้สึกต่อต้านรัฐขึ้นมา หรือว่าไม่ได้รับการดูแลจากรัฐนี้ มันก็จะได้รับความเห็นใจสูง”

อาจารย์มอซารี อาแว มองในมุมของผู้รับผลจากการจัดการศึกษา อาจารย์เห็นว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความเหมาะสมในรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ มีความต่อเนื่องในการจัดการศึกษา รัฐไม่ควรไปทำลาย

“ผมว่าไปทำลายเขาแน่ ไปทำลายระบบของเขา ซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนานั้น มันมีความมั่นคงอยู่แล้ว ในระบบการบริหารจัดการของเขา ถึงจะเป็นระบบอุปถัมภ์ เครือญาติของเขา แต่ว่า.. ก็มีการต่อยอด เพราะว่า โรงเรียนของรัฐเขาจะเปลี่ยน ผอ. เปลี่ยนอะไร ถ้าเป็น ผอ.มุสลิมก็เข้าใจหน่อย ถ้าไม่ใช่มุสลิมมันก็จะลำบาก ในเรื่อง..ตรงนี้ การบริหารจัดการ แต่ก็ดีอยู่สำหรับบางคน”

อาจารย์วินัย สุจริตธรรมา เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า การจัดการศึกษาที่ผ่านมาสามารถดำเนินการได้เพราะความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสนับสนุนช่วยเหลือกันและกัน

“หลายๆ ฝ่ายช่วยกัน อ.บ.จ. บ้าง อ.บ.ต.บ้าง ฯลฯ ขาดเหลืออะไร ก็ร้องๆ อ้อมๆ เขาบริจาคฝากมา ผมก็ให้ชาวบ้านเดือดร้อน ก็บอกเขาว่าให้ยืม...กลัวว่าเดี๋ยวจะไม่มีเงินหมุน”

อาจารย์ว่า การเรียนการสอนเป็นการปลูกจิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน และการจัดการศึกษาด้านศาสนา ควรให้มีความรู้เรื่องศาสนาโดยตรงมาจัดการเรียนการสอน

“ให้เขาเกิดความสำนึกว่า ในการเป็นผู้รับ เราอย่าเป็นผู้รับ หัดเป็นคนให้ก่อน... นอกจากจัดการเรียนการสอนแล้ว ผมก็มีครูที่จบทางด้านศาสนามาสอนในโรงเรียนด้วย ตารางสอน คือ แต่ละห้องเรียนต้องเรียนอิสลามอาทิตย์ละ 1 ครั้ง”

คุณพ่อกุस्ताฟ โรเซนส์ เห็นถึงปัญหาความยากจนอันเกิดจากการว่างงานของ
เยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คุณพ่อพยายามจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา คุณพ่อเชื่อว่า
ประเด็นที่สำคัญคือการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องไม่มีค่าใช้จ่าย

“ทุกคนต้องเรียน ฟรี ฟรี ฟรี.. ฟรีจริงๆ เพื่อนักเรียนทุกคน เป็น
พิเศษสำหรับเยาวชนมุสลิม”

อาจารย์สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ
เด็กและเยาวชน อาจารย์ว่าเราควรคำนึงความรู้ความสามารถของผู้เรียน การเข้าชั้นเป็นวิธีการหนึ่ง
ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีวิชาความรู้อย่างแท้จริง

“ผมบอกแล้วว่า ประชุมผู้ปกครอง ผู้นำศาสนา ผู้นำหมู่บ้าน
บอกว่า ต่อไป ถ้าเด็กเวลาเรียนไม่ครบ 80 เปอร์เซ็นต์ ผมให้เข้าชั้นอีก ไม่รู้
หละ บางวิชาแม้เขาจะไม่ให้ตกกันแล้ว แต่ผมว่ามันมีอีกวิธีหนึ่ง ครูใหญ่
บอกด้วย สมมติว่า ถ้าลูกอยู่ ป.2 ก็ให้อยู่ ป.2 อยู่那儿แหละ ไม่รู้ละ ผม
ไม่ให้ผ่าน!”

อาจารย์ว่าการสอนต้องสอนทุกครั้งที่มีโอกาส และต้องไม่ใช่การสอนเฉพาะวิชา
ในห้องเรียนเท่านั้น แต่ต้องสอนการดำเนินชีวิต

“บางครั้งเวลาตอนเช้าๆ ถ้าเจอผู้ปกครองไทยพุทธมาโรงเรียน
อะไรพวกนี้...ให้มารู้จักทักทาย เออ..นี่สมัยรุ่นพ่อของเขานะ พ่อของเขาก็
มีกันอยู่ พอมารุ่นเรา.. สมมติว่าผมเป็นพ่อของเด็กฝั่งไทยพุทธ พอมารถึงก็
บอกอันนี้ลูกของป๊ะดอแหละให้เขาทักทาย พ่อมึงกับลุงนี่นะเป็นเพื่อนกัน
เพราะฉะนั้น มึงอย่าไปทะเลาะกันนะ”

แม้อาจารย์เป็นข้าราชการครูของรัฐ แต่อาจารย์ก็ระบายนความอดัดใจเกี่ยวกับ
ระบบการจัดการศึกษาของรัฐ อาจารย์รู้สึกว่าการเรียนของรัฐควรมีความคล่องตัวในการบริหาร
จัดการแบบเดียวกับเอกชน

“ถ้าเขาให้เลือกนะ..และเลือกได้ ผมอยากให้..สิ่งสนับสนุน
ได้มาอย่างของรัฐบาล แต่ให้บริหารด้วยตัวเองได้ อย่างเหมือนของ
เอกชนผมชอบตรงนี้”

ภายหลังจากที่อาจารย์ศิริลักษณ์ มโนรมย์ ได้คลุกคลีกับกลุ่มผู้จัดการศึกษาของ
คนไทยมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หลายกลุ่ม โดยเฉพาะการจัดการศึกษาที่ดำเนินการโดย
เอกชนในด้านที่เกี่ยวกับการสอนศาสนาอิสลาม อาจารย์พบเห็นความแตกต่างในแต่ละกลุ่มใน
ประเด็นปลีกย่อยเล็กๆ น้อยๆ ทำให้แต่ละกลุ่มมีความพร้อมในการจัดการศึกษาในด้านต่างๆ

แตกต่างกัน อาจารย์เห็นว่าการจัดการศึกษา ควรจัดให้สอดคล้องตามกลุ่มความเชื่อของมุสลิมแต่ละกลุ่ม เพราะมุสลิมในแต่ละชุมชน มีความพร้อมในการยอมรับในแต่ละเรื่องไม่เท่ากัน

“ต้องแบ่งกลุ่มความเชื่อของมุสลิม... โดยภาพรวมอย่าให้เขารู้สึก ให้เขาคิดว่าเขาจะทำอะไรในโรงเรียน พอสักเดือนหนึ่งก็ไปดู แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน”

อาจารย์มองว่า ภาครัฐควรเปลี่ยนมุมมองในการจัดการศึกษา โดยรัฐควรมีมุมมองการจัดการศึกษาโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานว่า รัฐกำลังพัฒนาเด็กไทยเป็นสำคัญ

“เราต้องเข้าใจว่า เด็กในโรงเรียนเหล่านี้ เด็กไทยนะ .. ทุกวันนี้เราจัดโดยคำนึงถึงสถานศึกษา.. ถ้าเป็นเอกชน เราไม่ช่วย ทั้งๆ ที่คุณพูดถึงโฮมสคูล.. แต่นี่เขาเป็นโรงเรียนเอกชนนะ สอนอย่างเป็นระบบ”

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ทั้งทางด้านภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และการประกอบอาชีพ จัดการศึกษาโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2.5 รัฐส่งเสริมและสนับสนุนสถานที่เรียนให้กับทุกคน ทั้งโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนเอกชน ถือว่าปอเนาะหรือหอพักเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา หลังจากที่อาจารย์ศิริลักษณ์ มโนรมย์ ได้คลุกคลีกับการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมานาน อาจารย์อยากนำเสนอให้ภาครัฐได้เข้าใจว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต้องการได้รับการสนับสนุน ทั้งอาคารสถานที่เรียน และสื่อการเรียนการสอน มากกว่าสิ่งที่ภาครัฐกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

“ไฉ่ตัวเนื้อแท้ของเด็กเอกชนๆจริงๆ ไม่ได้มาเลย โครงการรินน้ำใจ.. ทำไม่ไม่ทำเป็นสื่อการสอนขณะที่เด็กเรียนอยู่ในโรงเรียนที่ยากจน อาคารเรียนดูไม่ได้เลย ทำไม่เราไม่ช่วยเขา กระทรวงศึกษาฯ 3 ปี มาแล้วไม่เห็นคุณทำอะไรเป็นเรื่องเป็นราว”

นอกจากนั้น อาจารย์เห็นว่ารัฐควรตระหนักถึงวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะหอพัก หรือปอเนาะ รัฐควรถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการศึกษา ซึ่งดำเนินการโดยโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่รัฐควรให้การสนับสนุนด้วย

“เด็กเขาชอบอย่างนี้ ชอบอยู่ประจำ.. ที่นั่นมันต้องเป็นแบบนี้
 อย่างที่ท่านอารีย์ ทำปอเนาะต้นแบบ.. เขาสร้างเขาเอง.. เพราะตรงนี้ ถ้า
 รัฐไว้ใจเขาให้งบประมาณเขา และตามดูจะประหยัดกว่าเยอะเลย.. พยายามทุกวิถีทางที่จะใส่เข้าไป ให้เป็นส่วนหนึ่งของแผน ในการจัด
 การศึกษา.. พอ ศอ.บต.เข้าใจ พี่ใส่เข้าไปใน ศอ.บต.แล้ว”

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่น รัฐควรส่งเสริมและ
 สนับสนุนสถานที่เรียน โดยยึดที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมและสนับสนุนทั้งโรงเรียนของรัฐและ
 เอกชน โดยเฉพาะปอเนาะหรือหอพัก โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา

2.2.6 ผู้สอนต้องเป็นผู้มีความรู้ดี ประพฤติดี มีทักษะในการสอน และ
 เป็นผู้ทุ่มเทในการสอน ในความรู้ดีของอาจารย์มอซารี อาแว อาจารย์ชอบที่ได้เรียนกับ
 ผู้สอนที่มีความรู้ดี โดยเฉพาะการเรียนภาษากับผู้ที่เป็ต้นฉบับทางภาษา เพราะมีส่วนช่วยทำให้
 ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนสูง อาจารย์เล่าว่า

“เราเรียนเยอะใช้มั้ยครับ เรียนทั้งอาหรับด้วย ผมก็พูดอาหรับ
 ได้หน่อย เพราะว่าโรงเรียนที่ผมเรียนเมื่อก่อน เขามีอาหรับสอน.. จาก
 โมร็อกโคมาสอน ก็เลย..ว่าเรียนก็ได้”

แต่หากเป็นผู้สอนศาสนาแล้ว คุณลักษณะของผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญ กล่าวคือ
 ผู้สอนที่สอนได้ดี ก็มีผู้นิยมชมชอบ และไปเรียนเป็นจำนวนมาก

“คนจะเปิดปอเนาะ เขาไม่ได้นึกถึงว่า จะต้องจดทะเบียนหรือ
 ว่าอะไร คือ โดยดั้งเดิมแล้ว ใครมีความรู้ตรงนี้ก็เปิดไป แล้วก็..พอลูกศิษย์
 เขาก็มีแนะนำ แบบว่า..ปอเนาะนี้ ดีนะ สอนดีนะ คนก็แห่ไปเยอะ”

อาจารย์วินัย สุจริตธุระการ รู้สึกว่าปัญหาในการจัดการเรียนการสอนประการหนึ่ง
 คือ ครูไม่มีความผูกพันอยู่กับการเรียนการสอน เพราะการมาเป็นครูในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน
 ภาคใต้เป็นเพียงทางผ่านก่อนย้ายไปทำงานที่อื่น ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อาจารย์อยาก
 ให้ ครูมีความผูกพันอยู่กับสถานศึกษาและมุ่งมั่นพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง

“สาเหตุก็คือ แก่ไขปัญหาอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ข้าราชการ
 ครุณะผมว่า..จะเป็นคนมาจากพัทลุง สงขลา บางครั้งก็มาจากภาคอีสาน

เพราะว่ามาสอบบรรจุที่นี่ สาเหตุที่มาสอบบรรจุที่นี่ ก็เพราะว่า เขาสอบเข้ายาก เพราะว่าเด็กในพื้นที่ 3 จังหวัด จริงๆ แล้วนี่ เด็กไม่ค่อยได้เรียน จบปริญญาตรีกันเยอะ พอมาสอบก็คาดหวังที่จะได้ แล้วพอเขามาสอนซักปี สองปี เขาก็จะย้ายกลับ"

นอกจากนั้น ครูผู้สอนยังมีไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนด้วย

"ถ้าพูดถึงโรงเรียน ต.ช.ด.นี้ มันจะเป็นแบบนี้ คือ เทียบกับ

อัตราระหว่าง ครู ส.พ.ฐ. กับครู ต.ช.ด.นี้ ถามว่าพอมั้ย..ไม่พอ"

ครูต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับชุมชน แม้ว่าศาสนาและวัฒนธรรมต่างกัน

"ผมเป็นคนของประชาชนในหมู่บ้านนั้น เขาไม่มองแปลกหน้าหรืออะไร เพียงแต่ว่าเราต่างกันตรงที่ว่าศาสนา บางครั้งเรารู้ว่าถ้าเราไปทำอย่างนั้นเราผิดศาสนาเราก็ไม่ทำ คือต่างคนต่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน"

อาจารย์สุวิทย์ ก็มีแนวคิดที่สอดคล้องกัน คือ ผู้สอนที่มีความประพฤติดี สามารถทำงานอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเป็นสุข

"อย่างผมก็มาอยู่ในแวดวงคนอิสลามเหมือนกัน... ผมว่ามันอยู่ที่พฤติกรรมของแต่ละคน อยู่ที่ใครจะเข้าใจสภาพของเขาได้มากกว่ากัน บางคนที่เป็นอิสลามโดยตรงที่ไปสอนอยู่ แต่ก็สร้างปัญหาก็กี่เยอะแยะ คนไทยพุทธที่เขาเก่งๆ ก็อยู่ได้ เยอะไป มันอยู่ที่พฤติกรรมบุคคล"

กล่าวโดยสรุป ครูหรือผู้สอนควรมีคุณลักษณะดังนี้ คือ เป็นผู้มีความรู้ดี เป็นผู้มีความประพฤติดี หุ่เมและจริงใจในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะการที่รัฐรับครูที่มาจากภายนอกท้องถิ่น โอกาสที่ครูเหล่านั้นจะย้ายถิ่นก็มีมาก และเกิดความไม่ต่อเนื่องในการจัดการศึกษาได้

2.2.7 ผู้เรียนไม่สนใจมาเรียน เพราะกลัวว่าเรียนแล้วจะกลายเป็นพุทธ
มาเรียนไม่สม่ำเสมอ และส่วนใหญ่เป็นเด็กกำพร้า เมื่อพูดถึงเด็กนักเรียน ประเด็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ก็ถึง มักเป็นประเด็นปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียน เป็นประเด็นที่มีมานาน คือ การไม่นิยมส่งบุตรหลานมาเรียน การมาเรียนไม่สม่ำเสมอ และความยากจน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อาจารย์มอซารี อาแว คิดว่าการที่ผู้เรียนไม่สนใจมาเรียนเป็นเพราะผู้เรียนบางคนไม่เข้าใจ คิดว่าเรียนไทยแล้วจะกลายเป็นพุทธ

“บางคนก็จะไม่เรียนโรงเรียนสามัญ ด้วยเหตุผลอะไรก็แล้วแต่ มันมีหลายประการ บางคนก็ไม่อยากเรียน บางคนก็เรียนยาก (เรียนไม่ได้) บางคนบอกว่าเดี๋ยวเรียนไทยก็เป็นไทย (เป็นพุทธ) ก็มีบ้างในลักษณะอย่างนั้น”

แต่สำหรับอาจารย์ การยอมเรียนในโรงเรียนของรัฐ ทำให้อาจารย์ได้ภาษามากกว่าคนอื่น ๆ ทำให้อาจารย์ภูมิใจ อาจารย์เล่าว่า

“พอมาวันนี้ เราภูมิใจ เราได้หลายภาษากว่าคนอื่น ตรงนั้นเราต้องภูมิใจ ว่าคนอื่นได้ 2-3 แต่ว่าอย่างน้อยเราก็ได้สื่อสารอีกภาษาหนึ่ง”

อาจารย์วินัย สุจริตธรรมากร แบ่งปันประสบการณ์ที่ตนเองได้สังเกตเห็นจากการสอนเรียน คือ ผู้เรียนชอบมาเล่นกีฬาและกิจกรรม มากกว่ามาเรียนหนังสือ

“มันมีอยู่ประเภทหนึ่ง ก็คือ จะมาโรงเรียนเฉพาะเมื่อโรงเรียนมีกิจกรรม เช่น แข่งกีฬา เขาจะมา เพราะว่าเขามีความสามารถ ชูดีกีฬาเขาก็พามาเอง”

อาจารย์สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์ ก็เล่าถึงลักษณะของผู้เรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในทำนองเดียวกันว่า ผู้เรียนมักมาเรียนไม่สม่ำเสมอ

“มันมีเปอร์เซ็นต์ที่ไม่มาอยู่ทุกวัน เหมือนๆ กับ.. มาบ้างไม่มาบ้าง มันจะวนกันนะ คือ คุณมา ผมไม่มา ผมมา คุณไม่มา สลับกัน บางทีเพื่อนอยู่ชั้นเดียวกัน เขาก็แต่งชุดมา เดินๆ อยู่ในโรงเรียน ถามว่าทำไมไม่มาโรงเรียน .. ขี้เกียจครู.. เขายังบอกเลยว่า วันนี้ตีผมไม่ได้นะครู เพราะว่าผมไม่ได้แต่งชุดนักเรียนมาเรียน”

ผู้เรียนส่วนใหญ่เมื่อเรียนถึงชั้น ป.6 แล้ว ก็แยกจากครอบครัวไปอยู่อย่างอิสระ

“พอจบ ป.6 เด็กไม่ค่อยยอมอยู่กับพ่อแม่แล้ว จะสร้างกระท่อมเล็กๆ อยู่เป็นอิสระ คือ มันเหมือนกับว่า มันขาดความอบอุ่นในครอบครัว มาตั้งแต่เด็กๆ แล้วพื้นฐาน คือ เขาถูกเยาะ แล้วพ่อแม่ก็ไม่มีกิจการงาน อาชีพที่มั่นคงอย่างผมที่สอนอยู่ เผลอแล้วมัน 6 – 8 คนต่อครอบครัว”

สิ่งที่อาจารย์ศิริลักษณ์ มโนรมย์ อยากสะท้อนให้ภาครัฐได้ตระหนักถึงสภาพของผู้เรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ผู้เรียนส่วนใหญ่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีฐานะยากจนและเป็นเด็กกำพร้า

“ที่เก็บสถิติ ทุกโรงเรียนมีเด็กกำพร้าประมาณ 20 % แล้วเด็กกำพร้าจะเอาเงินที่ไหนมาให้”

กล่าวโดยสรุป เมื่อผู้มีประสบการณ์การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้พูดถึงผู้เรียน มักเป็นภาพปรากฏในทางลบ คือ การเรียนในโรงเรียนของรัฐเป็นเรื่องยาก เด็กไม่อยากมาเรียน ไม่เป็นที่นิยม มาเรียนไม่สม่ำเสมอ และมีฐานะยากจน อันเป็นปัญหาที่สั่งสมมานาน เป็นประเด็นปัญหาเดิมๆ ที่รอการแก้ไข

2.2.8 ปัญหาการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือ การขาดเอกภาพในการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การขาดความยืดหยุ่นในการปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ความแตกต่างทางด้านภาษา และความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนต่ำ จากประสบการณ์การปฏิบัติหน้าที่การสอน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจารย์สุภา นามะสนธิ สรุปสภาพปัญหาการจัดการศึกษาในหลายเรื่อง คือ ปัญหาการขาดเอกภาพและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ

“การศึกษาที่นี่ ขาดความร่วมมือในระหว่างหน่วยงาน การศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งโรงเรียนที่สอนศาสนาอิสลามตาม มัสยิดต่างๆ ด้วย”

อาจารย์เล่าว่า การไม่จัดการศึกษาในบางรายวิชา ที่ขัดกับวัฒนธรรมและหลักปฏิบัติในศาสนา ก็มีผลทำให้เด็กขาดการฝึกอบรมคุณลักษณะที่ดี เช่น

“การที่เด็กไม่ยอมเรียนวิชาลูกเสือ ทำให้เด็กขาดระเบียบวินัย ไม่มีความรับผิดชอบ ไม่กล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง แบบ..ไม่มี วิจารณ์ญานในการวิเคราะห์ใครที่เป็นผู้ใหญ่กว่าหรือมีอำนาจก็มาชักจูง ไปง่าย ๆ”

การขาดความยืดหยุ่น ทำให้หลักสูตรที่โรงเรียนใช้ ไม่เหมาะสมกับสภาพ วัฒนธรรมท้องถิ่น กล่าวคือ

“ที่นี่ไม่มีการบูรณาการหลักสูตร ให้เข้ากับสังคมที่หลากหลาย อีกทั้ง บางที่ครูก็ไม่ได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ก่อนที่จะนำไปใช้”

อีกทั้งการที่โรงเรียนไม่สามารถปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของรัฐ และไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

“ชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษาของรัฐ ส่วนใหญ่จะ เรียกร้องให้กับโรงเรียนสอนศาสนามากกว่า”

นอกจากนั้น อาจารย์คิดว่าความแตกต่างทางด้านความเชื่อ ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดการศึกษา โรงเรียนของรัฐมักจะไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง

“ปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการทำงาน ก็คือ ความแตกต่างในเรื่องแนวคิด ความเชื่อ รวมถึงเรื่องพวกพ้อง แล้วก็การเมืองท้องถิ่นด้วย... สัมพันธภาพระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนค่อนข้างต่ำ เวลาจะขอความร่วมมืออะไร ก็ต้องมีค่าตอบแทนที่น่าพอใจ หรือตามที่ต้องการ ดูๆ แล้วก็เหมือนโรงเรียนต้องทำอยู่ฝ่ายเดียว”

อาจารย์คิดว่า ปัญหาต่างๆ เป็นเพราะรัฐขาดแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนและต่อเนื่อง รัฐควรให้โอกาสบุคลากรทุกคนที่มีความรู้ความสามารถ ได้ขึ้นมาทำหน้าที่ในการจัดการศึกษา ยึดความรู้ความสามารถมากกว่ายึดภูมิลำเนาของบุคลากร

“นโยบายของรัฐ โดยเฉพาะด้านความมั่นคง ยังขาดความเหมาะสม ไม่มีการทำแผนงานที่ต่อเนื่อง... เรื่องที่พี่คิดว่าไม่เหมาะสมที่สุดเลย คือ มีการพิจารณาเฉพาะบุคคลในพื้นที่เท่านั้น ในการเลื่อนตำแหน่งในระดับสูง แล้วคนที่มาจากที่อื่นล่ะ..”

รัฐยังขาดระบบคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ยังไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากรัฐเท่าที่ควร อาจารย์เล่าว่า

“ครูในโรงเรียนเอกชน ส่วนใหญ่จะได้เงินน้อย เมื่อเทียบกับครูในโรงเรียนของรัฐ แล้วก็ไม่มีโอกาสที่จะก้าวหน้าในอาชีพด้วย... ผู้บริหารส่วนใหญ่ในโรงเรียนเอกชนฯ เขาทำงานกันเป็นครอบครัว บางทีก็ไม่ค่อยมีมาตรฐานอะไรเท่าไร”

อาจารย์มอซารี อาแว มองว่า ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างครูที่ทำงานในโรงเรียนของรัฐและเอกชนฯ และครูที่สอนศาสนาอิสลาม

“ถ้าเราพูดถึงนะ อาจารย์ก็จบปริญญาตรีไข่ม้อย อุซตาสก็จบปริญญาตรี อุซตาส 4 พัน อาจารย์ 7 - 8 พัน 9 พัน ตรงนั้น..มันเหลื่อมล้ำ มีหน้าซ้ำๆ อุซตาสไปเมืองนอกเมืองนา ไปอียิปต์ แต่ตรงนั้น ถ้าเป็นไปได้ก็อยากให้รัฐมองด้วยว่า จะแก้ปัญหาตรงนี้อย่างไร นะ..”

บัยหาระหว่างโรงเรียนรัฐและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อาทิ ปัญหาการจัดการศึกษาในลักษณะการแข่งขันระหว่างรัฐและเอกชน

“โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ห้องหนึ่ง 60 บ้าง 80 บ้าง เกือบ 80 ก็มีในบางโรง ต่อ 1 ห้อง แล้วครูก็ ค่าเฉลี่ยก็ประมาณ 1 ต่อ 40

อันนั้นคือ... เพราะว่าความนิยมของท้องถิ่นจะอยู่ตรงนั้น แต่รัฐก็ไปแก้... แก้ในโรงเรียนมัธยมนี้แหละ เพื่อให้เพิ่มศาสนามากขึ้น เผื่อจะเทมาทางนี้ มาโรงเรียนรัฐ คือ ไม่ได้ไปสนับสนุนเขา แต่ว่ามาสนับสนุนของตัวเอง ให้เขามาตรงนี้.."

อาจารย์สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์ มองดูปัญหาที่เกิดขึ้น อาจารย์คิดว่าเป็นเพราะรัฐขาดความยืดหยุ่นในการดำเนินการ กล่าวคือ ปัญหาเรื่องกฎและระเบียบของรัฐ ที่ยุ่งยากแก่การดำเนินการในเรื่องต่างๆ

"ความต้องการจะเปิด มันมีมานานกว่านี้แล้ว แต่ว่า.. ไข่ตัวนี้.. ตัวที่จะไปแก้.. ไปแก้ไม่ได้ ทำอนุญาต 15 (1) หรือ 15 (2) นี้ มันยากตรงนี้แหละ.. แต่ความต้องการ มันก็ต้องการมาแล้วเป็นสิบๆ ปีแล้ว"

ปัญหาเดิมๆ ตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ ยังคงเป็นปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบัน คือ ปัญหาผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียน เพราะไม่รู้ว่าจะเรียนไปเพื่ออะไร

"คนรุ่นก่อนเขาไม่ได้เรียนมา พ่อไม่ได้เรียนมา ก็ไม่รู้อะไรจะไปทำอะไร รุ่นก่อนนี้.. เพราะแต่ก่อนนี้ เรียนก็แค่นั้น เรื่องเพื่อเขียนได้อ่านออกนิดหน่อย เลยไม่คิดที่จะไปต่อ"

อาจารย์คิดว่าเมื่อเด็กและเยาวชนไม่ได้รับการศึกษา เด็กและเยาวชนจึงมีโอกาสถูกชักชวนไปกระทำผิดได้ง่าย

"มันจะเข้าสาเหตุว่า เวลาเพื่อนชวนไปทำอะไร.. ไปโดยไม่มีความคิดนะ"

อาจารย์มีความอัดอั้นตันใจต่อระบบราชการมาก อาจารย์พูดด้วยอารมณ์ว่าระบบไม่เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ในสภาวะความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

"ที่ผมบอกว่าคุณเมื่อ ผมกะเลยว่าจะไม่เกิน 10 ปี ผมลาออกสาบานอยู่เลยว่า ถ้าไม่ลาออกขอให้ตายไป ผมไม่ได้เบื่อดำรง ไม่ได้เบื่อบริหารการนะ ผมเบื่อบบบมัน"

อาจารย์วินัย สุจริตธรรมากร ก็ได้มองปัญหาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้หลายประการ ได้แก่ ปัญหาความไม่เข้าใจทางด้านภาษาระหว่างผู้สอนและผู้เรียนทำให้พัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ช้า

"เรื่องภาษา เมื่อเอาคนไทยพุทธมานะ คนไทยพุทธมุสลิมไม่ได้ซักคำนี้ นักเรียนมุสลิมพูดไทยพุทธไม่ได้ซักคำหนึ่งนี้ ทำให้เกิดปัญหาทางด้านการเรียนการสอน"

ปัญหาคนที่ไม่มีประสบการณ์ทางด้านศาสนาอิสลาม เมื่อเข้ามาทำงานในพื้นที่

“ถ้าเอาคนนอกมาอยู่ โดยที่ว่าไม่มีประสบการณ์เรื่องศาสนา
มันจะเป็นจุดขัดแย้ง”

ปัญหาอันเป็นผลมาจากพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจในสังคม

“คือ...เศรษฐกิจมันไปกระจุกตัวอยู่ที่คนบางคน มันไม่กระจาย ใน
พื้นที่ยะลา เฉลี่ยแล้วมีคนละ 20 ไร่ นั่นคือหลักสถิติ แต่จริงๆ แล้วกระจุก
ที่คนไม่กี่คน ถ้าเป็นผู้นำด้วย ก็มีตั้งค้ด้วย เท่าที่ผมอยู่มานะ... ผู้นำ
ศาสนา สอง..ก็คือ ผู้นำทางด้านกฎหมาย ทางด้านนี้.. (ราชการ) แล้วก็
คนที่มียศยศ มีเงินทองเยอะในหมู่บ้าน สามอย่างนี้...มันถูกรวบแล้ว
ถ้าสมัยก่อน..ก็..จริง ผู้นำศาสนาไม่จำเป็นต้องมีเงินมีทองหรอก ไม่
จำเป็นต้องทำอะไร ในแต่ละปี ชาวบ้านเขาจะให้มาเอง แต่เดี๋ยวนี้นั้นมันถูก
ระบบของอิทธิพลทางการเมืองท้องถิ่น ส่วนใหญ่คนที่จะมาเป็นผู้นำ
ศาสนาจะเป็นผู้มีความรู้ แต่..ถามว่าคนที่มีความรู้ก็คือ คนที่มีความ
มั่นคงทางการเงินนะแหละ ถึงจะมีความรู้ ฐานะมาก่อน..คนเดี๋ยวนี้นั้น...
ฐานะ... ศาสนา...แล้วก็อำนาจ”

อาจารย์เปิดใจว่า ปัญหาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การ
เรียนทั้งด้านศาสนาและสามัญทำให้ผู้เรียนต้องเรียนอย่างหนักจนไม่มีวันหยุด

“ข้อมูลความจริงเลขนะ เด็ก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ เรียน
ไม่มีวันหยุด วันจันทร์ – ศุกร์เรียนกับครู พอตอนบ่ายหลังจากเรียน ต้อง
เปลี่ยนเสื้อผ้า เพื่อไปเรียนศาสนาตาดีกา มีกลางคืนอีกนะ พอเสาร์
อาทิตย์ก็ต้องไปอาชีพ (อาชีวะ) แสดงว่า...เด็กไม่มีวันหยุด จันทร์ถึงศุกร์
อยู่กับเรา ไปตาดีกา ฯลฯ เด็กจะได้หยุดพักผ่อน ก็ต่อเมื่อโรงเรียนปิดภาค
เรียน เท่านั้นเอง”

ขณะที่อาจารย์ครองชัย หัตถา มองปัญหาภาพรวมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
อาจารย์มองว่าทุกครั้งที่รัฐมีการกำหนดนโยบายการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คนส่วน
ใหญ่ไม่เห็นด้วยจึงนำไปสู่ความหวาดระแวงและการต่อต้าน

“ด้านการศึกษา บางช่วง รัฐเป็นฝ่าย Input เลย บอกว่าต้องจัด
อย่างนี้ ที่มีอยู่น่าจะค่อยๆ เผลาๆ ลง เช่น ปอเนาะ ตาดีกา... อย่างนี้ มัน
ไม่ใช่ ต้องกลับมาสู่โรงเรียนประถม มัธยม ก็เริ่มนโยบายบังคับ 4 ปี
ประเด็นก็อยู่ตรงที่ว่า คนที่เคยมีการศึกษาแบบนั้นอยู่ในช่วงแรกส่วนหนึ่ง

พอรัฐกำหนดนโยบายการศึกษา แบบสามัญ... แน่นนอน เขาก็ส่งเข้าด้วยความเต็มใจกลุ่มหนึ่ง ด้วยความรู้สึกว่าลองดูส่วนหนึ่ง ด้วยความรู้สึกไม่เต็มใจและต่อต้านส่วนหนึ่ง ด้วยความรู้สึกอย่างไรก็ไม่เข้าเรียนอีกส่วนหนึ่ง กลุ่มที่ไม่เข้าเรียนนะแหละครับ คือกลุ่มที่ตั้งคำถามว่า รัฐกำลังทำอะไรเขาอยู่ กำลังจะมีนโยบายการศึกษาแบบชาตินิยม จะต้องพูดไทยหรือ? จะต้องลืมมลายูไหม? อะไรต่างๆ เริ่มมีความรู้สึกต่อต้าน แอนตี้"

อาจารย์มองว่า สาเหตุของปัญหาส่วนหนึ่งมาจากความไม่ไว้วางใจรัฐ ว่าจะเข้ามาทำลายอัตลักษณ์ทางด้านศาสนา และชาติพันธุ์

"ความรู้สึกไม่ไว้วางใจรัฐ ว่ากำลังจัดการศึกษาเพื่อจะลืมตนเองไหม? ให้ลืมชาติพันธุ์ตนเองไหม? ให้ลืมศาสนาตนเองไหม? ให้ลืมโลกปัจจุบัน โลกอิสลาม และโลกมลายูเก่านี้ ไหมหรือไม่ และกลับสู่ความเป็นไทย อะไรต่ออะไรนี้ เพราะฉะนั้นกลุ่มที่เขาต่อต้านอยู่แล้ว ก็หยิบสิ่งนี้แหละครับ ไปเป็นเชื้อขบวนการ"

อีกปัญหาหนึ่ง ก็คือ การที่รัฐไม่รับรองวุฒิทางการศึกษาด้านศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ เป็นสาเหตุให้ผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านศาสนาเกิดความรู้สึกแปลกแยกทางด้านจิตใจ

"ปฏิริยาใหม่ คือ รัฐไม่ยอมรับคุณวุฒิของเขา ด้วยการตีราคา ก.พ. อะไร.. อยู่นอกระบบไทยไปเลย เพราะฉะนั้น ในที่สุด ตรงนี้แหละครับ จึงเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้น อยู่เหนือจิตใจ และผมก็คิดว่า ตรงนี้แหละเป็นตัวเชื้อ ที่ไปถ่ายทอดให้กับใคร ที่เขาถ่ายทอดนี้ แนวโน้มส่วนหนึ่งที่มีปฏิริยาอยู่แล้ว ก็จะคล้อยตาม"

เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาของรัฐ เป็นสัญลักษณ์ที่กลุ่มต่อต้านใช้เป็นเป้าหมายในการก่อการ เพื่อแสดงถึงการไม่ยอมรับต่ออำนาจรัฐ

"เป็นจุดที่จงใจเลย ว่าต้องกระทำ โรงเรียนและครู เพื่อบอกว่าเขาไม่ยอมรับ เขา..ไม่ได้หมายถึงชาวบ้านนะ แต่หมายถึง..ที่เขาเคลื่อนไหว ก็เป็นจงใจเลย..ผมว่า"

รัฐใช้งบประมาณส่วนใหญ่กับกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้เป็นสาเหตุของปัญหา เป็นเพียงการป้องกันแต่ยังไม่ได้แก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง

"รัฐใช้เงินตรงนี้ไปเยอะมาก กับการไปพบกับกลุ่มผู้นำทางศาสนา โดยหวังว่าเขาจะไปถ่ายทอดต่อ ให้เกิดความเข้าใจ 100% ของ

ทั้งสองฝ่าย อันนี้ล้มเหลว เพราะคนอีกส่วนหนึ่งไม่ได้อยู่ในกลไกของผู้นำ
เขาอยู่นอกระบบ และพวกนี้ที่เคลื่อนไหวอยู่ ก็คือพวกนี้”

อีกทั้งการส่งเสริมให้สถาบันศาสนาในท้องถิ่นจัดการศึกษาด้านสามัญ บางครั้งก็
ไปกระทบกับความรู้สึก และจัดการศึกษาด้วยความไม่เต็มใจ

“ปอเนาะนี้ เขาอยากให้รักษาเอกลักษณ์ที่จะสอนศาสนา สอน
วิถีชน สอนวิถีชีวิตแบบอิสลามบริสุทธิ์ แต่การที่จะต้องเรียนสามัญด้วย
อะไรด้วย นี่มันไปทำให้ลดความเข้มข้นลง เพราะฉะนั้นบางส่วนก็ไม่ได้
เต็มใจ แต่ก็ต้องทำตามระเบียบเงื่อนไข เนื่องจากเขามีการส่งเสริมให้เงิน
สนับสนุนต่างๆ .. ต้องทำ”

ความแตกต่างทางด้านอัตลักษณ์ จึงกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ถูกหยิบยกขึ้นมา
ในการแบ่งแยกดินแดน

“มลายู อิสลาม บัตตานีนะ มันเป็นเรื่องของชาติพันธุ์ บวก
มาตุภูมิ บวกศาสนาเข้าไป ตรงนี้กลายเป็นโฟกัสของการเรียกร้องของ
การทำให้เกิดความรู้สึกว่า คนอื่นมาปนเปื้อน มาปะปน ขอแผ่นดินตรงนี้
ให้กลับคืนมา เอา 3 เรื่องมาเป็นจุดโฟกัสของการแยกดินแดน”

แต่จากมุมมองของอาจารย์ศิริลักษณ์ มโนรมย์ อาจารย์ให้ความสำคัญกับเรื่อง
ความเข้าใจในปัญหาอย่างแท้จริง อาจารย์มองว่าปัญหาสำคัญ คือ การที่บุคคลฝ่ายต่างๆ ที่
เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ไม่มีใครเข้าใจบริบทและลักษณะเฉพาะของบุคคลกลุ่มต่างๆ อย่าง
แท้จริง

“บางครั้งกลุ่มที่เป็นมุสลิมนี้ บางครั้งที่เราเห็นภายนอก
เหมือนกัน แต่เขามีทัศนคติไม่เหมือนกัน เพราะเขาไม่มีประสบการณ์จาก
การเรียนปอเนาะ ไม่มีประสบการณ์เรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา
อิสลาม สุดท้ายนี้เป็นตัวแทนคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พวกนี้จะพูด
ไทยคล่อง คนเหล่านี้มักเป็นผู้แทนที่มาให้ข้อมูลกับกระทรวงฯคนกลุ่มนี้
โจมตีมุสลิมด้วยตัวเองไม่มีใครเลยที่จะเข้าใจ”

คนไทยมุสลิมที่หน่วยรัฐเชิญมาร่วมแสดงความคิดเห็น ในการแก้ไขปัญหาการจัด
การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ใช่เป็นตัวแทนของคนมุสลิมได้ทุกกลุ่ม

“ที่ประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาภาคใต้หลายครั้ง ก็มีแต่คนกลุ่มนี้
คนอีกกลุ่มไม่ได้รับเชิญหรือได้รับเชิญก็ไม่กล้ามา เพราะพูดไทยไม่เก่ง”

การขาดความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ เป็นเหตุทำให้มีการเสนอ
นโยบายทางการศึกษา ที่ไม่เอื้อต่อคุณภาพการจัดการศึกษาของผู้เรียนอย่างแท้จริง มีผู้เสนอ
ความคิดว่า

“ท่านช่วยสกัดได้มั๊ยครับ ไม่ให้เขาเปิด ป.1 เพราะเด็กจะ
แยกกันตั้งแต่เล็ก..ท่านรู้มั๊ย ทำไมเขาเปิดประถม ท่านคิดว่าเขาแยงเด็ก
จากท่าน แต่จากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ขณะนี้นะ กว่าครูจะสอน 10 โมง
บ่ายสองเลิกแล้ว ผู้ปกครองเขาไม่ไฉนนะ เขาไม่เห็นโรงเรียนเอกชนฯ ปิด
เลย เขาก็เลยบอกว่าไม่ไปแล้วโรงเรียนนี้ ไปเรียนนั่นดีกว่า เรียนไม่เสีย
ค่าใช้จ่ายเหมือนกัน ท่านคิดว่าเขาคิดจะแยงท่านหรือเปล่า ก็สิบปี
มาแล้วที่เขาเรียนในโรงเรียนของท่าน”

ปัญหาที่เกิดจากการกำหนดแผน ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน เพราะให้คำ
สำคัญกับงบประมาณ มากกว่าการพัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษา

“แผนของการศึกษา โดยหลักการทั้งหลายทั้งปวงดี แต่เป็น
ยุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อสถาบัน.. อบรมครูสอนศาสนาเหมือนกัน แต่อยู่กัน
คนละกลยุท กุลยุทนี้ของ ม.ทักษิณ ของ มอ. ของราชภัฏ อีกหน่อยครู
พวกนี้จะล้มเลิกการอบรม แต่มีหน่วยงานใดบ้างที่จะเก็บสถิติ แต่จะเป็น
การแยงชิงงบประมาณกัน”

ปัญหาการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ ไม่มีแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อ
ผู้รับผิดชอบมีการโยกย้าย โครงการต่างๆ ก็ต้องยกเลิกไปด้วย

“โรงเรียนของรัฐจะหมดไปตามคน จะหมดไปตามผู้บริหาร ของ
เก่า..ก็เอางบประมาณทิ้งเลย สิ่งที่เขาทำ.. อีกหน่อยคุณหญิงเกษียณ ก็
หมด.. ถ้ามว่า อย่างนี้เมื่อไหร่จะเกิด อย่างที่สิริราชภูร์สามัคคี ที่ร้อยเอาะ
เป็นโรงเรียนรัฐบาลที่ทดลองสอนศาสนา.. จาก 100 เพิ่มเป็น 600 ทุก
คนดีใจมาก แต่ฝั่งตรงข้ามเขามาลงอาคาร อย่างกับต่างประเทศ เด็กก็
ออกไปหมด .. เขาก็มองว่า เอกชนแยงเด็กเขา”

อาจารย์ระบายความรู้สึกอัดอั้นตันใจว่า หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบการจัด
การศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขาดความเข้าใจและมีอคติ แม้แต่คนที่ไม่นับถือ
ศาสนาเดียวกัน บางครั้งก็ยังไม่เข้าใจ

“จุดของ ส.ช. คือ ไม่มีใครเข้าใจ.. มุสลิมก็ไม่เข้าใจกัน.. มีหลาย
เรื่อง พูดไม่ได้.. พูดก็บอกว่า เธอพวกเดียวกัน ตัวเองอยู่กองนี้มานาน รู้ดี

มีคนบอกว่า อยู่บ้านก็นั่งไสร้ง ออกมาหาตึกใหญ่ก็ถกไสร้งหมด.. ด่าเขานะ ไม่เข้าใจเขานะ.. มีความคิดที่ผิดๆ อยู่ แล้วก็ไม่นับสนุนที่จะให้เขาได้ ความช่วยเหลือ"

อาจารย์ก็ยอมรับว่าครั้งหนึ่งก็เคยเข้าใจผิด และขณะนี้รัฐก็มีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องต่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเช่นกัน เพราะ มองว่าโรงเรียนเอกชนเป็นธุรกิจ

"พี่เองก็มีสคอนเซปมาตลอด.. ซ็อรถเยอะเยอะ ต่อนคนเข้าโรงเรียนตัวเอง.. ถ้าคิดในมุมตรงข้ามละ อย่าคิดนะว่า ถ้าเขาไม่ซ็อรถนะ เด็กจะมาเรียนโรงเรียนรัฐบาล.. เด็กบางคน โรงเรียนอยู่หน้าประตูนี้ เขายังไม่เรียนเลย"

อาจารย์แสดงความเป็นกังวลว่า หน่วยงานต่างๆ ภายในกระทรวงศึกษาธิการยังขาดเอกภาพในการแก้ไขปัญหาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

"พี่บอกได้เลยว่าไม่มี และในกระทรวงศึกษาธิการเองก็ไม่มีเอกภาพ ถ้าจริงใจนะ ต้องเอาคนที่ม่ีประสบการณ์ มาร่วมกันทำเรื่องนี้ เรื่องเดียว"

ปัญหาเกิดจากการที่รัฐฝังใจกับข้อมูลเดิมและมีอคติ ทำให้การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาผิดพลาด

"ท่านเชื่อมั่นในสิ่งที่ท่านรู้ ท่านไม่เคยลงมารากหญ้า ทำให้ตัดสินใจพลาด เดียวนี้ไอ้ข้อมูลที่ตี.เอส.ไอ.มาหา ก็ยังฝังใจพวกความมันคงอยู่.. ไอ้ที่โกงเงินอุดหนุน โรงเรียน"

กล่าวโดยสรุป เมื่อพูดถึงปัญหาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน คนส่วนใหญ่มักมองเห็นภาพปรากฏของปัญหา และหาวิธีการจัดการแก้ไข มากกว่าการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหา ภาพปรากฏของปัญหาส่วนใหญ่ คือ การขาดเอกภาพในการดำเนินงาน ระเบียบของรัฐที่ขาดความยืดหยุ่น การจัดการศึกษาของรัฐไม่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น และไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ปัญหาความแตกต่างทางความเชื่อ ปัญหาทางด้านภาษาระหว่างครูและนักเรียน ปัญหาความหวาดระแวง ฯลฯ ดังนั้น การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาการจัดการศึกษา จึงเป็นขาดความรู้ความเข้าใจในรากเหง้าของปัญหา ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง เมื่อคิดว่ามีปัญหาหนึ่ง เช่น ปัญหาทางด้านภาษาในการสื่อสาร ก็ใช้วิธีการส่งเสริมการเรียนภาษาไทยในหลากหลายช่องทาง และหลากหลายรูปแบบ ทำให้คนในท้องถิ่นรู้สึกถูกรับบังคับและหวาดระแวง เป็นต้น

2.2.9 ข้อเสนอแนะและแนวทาง ในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเข้ามาดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจารย์สุภานามะสนธิ ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า รัฐควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งจากคนในพื้นที่และคนจากภายนอกพื้นที่

“จริงๆ การเปิดโอกาสให้คนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาก็ดีนะ แต่ไม่ควรเน้นเฉพาะคนในพื้นที่เท่านั้น เพราะมันเหมือนกับจะไปเอื้อประโยชน์ให้กับคนบางกลุ่ม ในลักษณะพวกพ้องอย่างนั้น”

อาจารย์เสนอแนะว่าการศึกษาศาสนาอิสลาม ควรเป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย มากกว่าการศึกษาในระบบ

“การจัดการศึกษาด้านศาสนา อย่างตาดีกา ปอเนาะ อะไรอย่างนี้ น่าจะเป็นแบบใครใคร่เรียนก็ไปเรียน หรือใครใคร่รู้ ให้มันเป็นไปตามอัธยาศัย ไม่ใช่มาบังคับให้เรียนโดยครอบครัว หรือชุมชน หรือสังคม”

อาจารย์มอซารี อาแว ให้ความสำคัญกับความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยได้เสนอแนะให้รัฐแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นด้วย

“การแก้ปัญหาของรัฐ เราต้องมองท้องถิ่นด้วย ท้องถิ่นจะเอาอย่างไร ไม่ใช่เราเป็นนโยบาย เราจะเอาให้เหมือนกับเราที่ต้องการ เราต้องเอาท้องถิ่น”

อาจารย์วินัย สุจริตธนะการ ได้เสนอแนะว่า การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ควรเปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นเข้าไปเป็นบุคลากรทางการศึกษา

“ให้โอกาสคนในท้องถิ่น ได้มีโอกาสเข้าไปเป็นบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่มากกว่า คนประเภทนี้ หนึ่ง..เขาก็ไม่ย้ายแล้ว อย่างไรเขาก็ไม่ย้าย ให้เขาเกิดความสำนึกว่า ที่สอนนะ คือ ลูกหลานของเรา แล้วด้วยความที่เป็นภาษา..ศาสนาเดียวกันนี้ มันเข้าใจกันได้มากกว่า”

อาจารย์สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์ เสนอให้รัฐให้การสนับสนุนและช่วยเหลือให้เยาวชนมีความมั่นคงในอาชีพ เพราะจะช่วยให้เยาวชนไม่ถูกชักชวนหรือหลงเชื่อคนง่าย

“คนเรา ถ้ามีงานทำประจำ มีความมั่นคงในอาชีพแล้ว โอกาสที่ไปทำแบบนี้.. ก็เคยเจอครั้งสองครั้ง บางคนไปก่ออหัมมประท้วงโดยที่ไม่รู้

เลย โดนหลอกไป เพราะฉะนั้น.. ถ้าไม่รู้จะทำอะไร เขาบอกว่าไป..เดียว
เขาจะมีแจกของก็ไปกัน..แต่ถ้าคนที่มันมีอะไรทำติดพัน มีภาระหน้าที่
มันไม่สนใจหรอก มันไปไม่ได้ ทำงานอยู่ทางนี้”

รัฐควรสร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชน ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา ให้
ชุมชนเข้าใจว่า เมื่อเรียนไปแล้วสามารถนำวิชาความรู้ไปทำอะไรได้บ้าง

“การศึกษา 3 จังหวัดนี้ ไปที่พื้นฐานจริงๆ ทำอย่างไรก็ได้ ให้
ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน หรือผู้นำศาสนาได้เห็น คล้ายๆ กันว่าที่เรียนไปแล้ว
มีจุดมุ่งหมายให้เขาเห็นเลยว่า เรียนไปแล้ว ไปทำอะไรได้ ถ้าแก้ตรงนี้ได้
...ตอนนี้ ไม่มีชาวบ้านคนไหนเขามองเห็นเลย ความชัดเจนก็ไม่ได้”

รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนที่เรียนดีให้ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และ
สนับสนุนผู้ที่เรียนได้ไม่ดีให้ได้ฝึกทักษะทางการประกอบอาชีพ

“3 จังหวัด เมื่อมันมีจุดด้อยของระบบการศึกษา หรือผู้ที่จบ
การศึกษาไปแล้วนี้ น่าจะแยก ก็คือ ผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ดี พอจะเรียนได้
น่าจะมีโควต้าให้ แล้วสอง.. ก็คือ ใ้ฝั่งที่มันต่ำ ก็น่าจะมีโควต้าพิเศษให้
ไปอาชีพวะ เหมือนที่อาจารย์ว่าเมื่อกี้ คือ ให้โควต้าไปเลย แต่โควต้าที่ให้
มันต้องมีงานรองรับ อันนี้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กรุ่นหลัง ว่า.. เออ เรา
ต้องพยายามหน่อยแล้ว”

อาจารย์ครองชัย หัตถา ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ว่า
สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งต่างๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ อาจารย์เสนอว่า

“วิธีการของรัฐ ผมว่า..อาจจะต้องให้ท้องถิ่นเขามีส่วนร่วมมาก
ขึ้น ถ้าท้องถิ่นเขายอมรับ ความเป็นวิชาวสามัญมากขึ้นนี้ เนื่องจากว่าเขา
เห็นอนาคต เขาชอบ.. ใ้บทบาทของท้องถิ่นให้มากขึ้น ก็จะลดความรู้สึก
ต่อต้าน เพราะคนที่มาทำก็คือญาติของเขา คนที่มากำหนดหลักสูตร คน
ที่มากำหนดอะไร ครูที่มาสอนก็เป็นญาติของเขา น่าจะช่วยรัฐได้มากขึ้น”

การจัดการศึกษาทางด้านภาษา รัฐควรมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน เพื่อให้คน
ในชุมชนเกิดความไว้วางใจ ว่ารัฐไม่ได้เข้ามาทำลายวัฒนธรรมทางด้านภาษา

“ฝ่ายรัฐเองนี้ ต้องการให้คนไทยสามารถใช้ภาษาไทยได้ ไม่ว่า
จะชาติพันธุ์ไหน ศาสนาไหน ในขณะที่เดียวกัน คงต้องติดอยู่นิดหนึ่ง คือ
กลุ่มที่ยังคงต้องการรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น ฉะนั้น สองอันนี้พบกันได้..
ถ้าเข้าใจกัน ก็คือ ฝ่ายคนพื้นที่เอง ทำอย่างไรให้เขามีความรู้สึกว่า มี

ความจำเป็นที่จะต้องใช้ภาษาไทยด้วย ต้องใช้ให้ได้ด้วย ในระดับที่ใช้การ
ได้ นะครับ ก็เป็นอะไรที่ฝ่ายรัฐ ต้องเข้ามาจัดการให้การศึกษา ให้อะไร
ต่างๆ ในขณะที่เดียวกันต้องบอกตลอดเวลาว่า ไม่ได้เข้ามาเพื่อทำลาย
ภาษาของท่าน ภาษาของท่านยังใช้ได้ต่อ ควรจะใช้ให้ดีกว่า ที่เป็นอยู่
ด้วยนะ"

รัฐควรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของชาติ และการรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

"ควรหลอมรวม ความรู้สึกความเป็นพลเมืองของประเทศไทย
ตอนนี้ยังทำไม่ได้ ขณะนี้รัฐทำยังไม่สำเร็จ แล้วก็ควรให้รักษาอัตลักษณ์ไว้
ได้ เช่น ชีวิต ความเป็นอยู่ ศาสนา อาหารการกิน ฯลฯ"

รัฐควรเพิ่มมิติของชุมชนเข้าไปในการแก้ไขปัญหา ไม่ควรเน้นเฉพาะมิติทางด้าน
ศาสนา โดยละเลยบุคคลกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน

"จัดประชุม เอ๊ะ..ทำไมไม่เชิญคนพุทธมาบ้าง ทำไมไม่เชิญใน
มิติชุมชนมาบ้าง เช่น ถ้าเขามีเด็กชุมชนพุทธ อีกซัก 5% 20% นี้ มาร่วม
ในมิติชุมชน เพราะฉะนั้น คนภาคอื่นมองนั่นถูกนะ.. งบประมาณทุ่มเท
มา ก็ชัดเจนว่า มาทางกลุ่มศาสนา แทนที่จะมองในมิติชุมชน"

สิ่งที่ชุมชนต้องการในขณะนี้ คือ ชีวิตที่เป็นปรกติสุข และมีความปลอดภัย

"เรามีความพอใจแล้ว ที่อยู่ตรงนี้ และมีความเป็นส่วนหนึ่งของ
ประเทศไทย รู้สึกเขาขอยังเดียวคือ ขอให้อยู่อย่างปลอดภัยนะ ให้ไป
ตัดยางได้ ให้ไปตลาดนัดได้ ให้ไปซื้อข้าวซื้อของได้ มีกินมีใช้เล็กน้อย เขา
ขอแค่นั้น"

รัฐควรดำเนินนโยบาย 2 ระดับ คือ นโยบายส่วนกลางระดับประเทศ และนโยบาย
เชิงพื้นที่ตามกลุ่มวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

"นโยบายกลางส่วนหนึ่งต้องมีในสามจังหวัดคล้ายๆ กัน ส่วน
นโยบายเชิงพื้นที่ตามกลุ่มวัฒนธรรม มีความจำเป็นจัดเป็นกลุ่มเป็นโซน
ไป บางโซนจะอนุญาตไม่ได้เลย เรื่อง การมีคาราโอเกะ หรือมีช่องโสเภณี
หรือมีการซื้อขายเหล้าเบียร์ หรืออะไรทำนองนี้"

การส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นเรียนวิชาสามัญ ต้องพัฒนาอย่างค่อย
เป็นค่อยไป ให้ชุมชนได้เรียนรู้ด้วยความสมัครใจ

"ถึงแม้ว่าเราจะรู้สึกว่าทำไมไม่เรียนสามัญ เขาก็ต้องเรียนรู้อะไร"

ในทัศนะของอาจารย์ศิริลักษณ์ มโนรมย์ ซึ่งดำเนินการอย่างใกล้ชิดกับนโยบายของรัฐ อาจารย์มีความเห็นว่า การจัดการศึกษาควรสนับสนุนในสิ่งที่ชุมชนภูมิใจ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

“ยุทธศาสตร์ของ ศอ.บต. ส่วนหนึ่ง คือ ชิงคน ชิงพื้นที่.. แต่ที่ที่เสนอคือ ชี้ใจคน ให้เขาได้ในสิ่งที่เขาไม่ได้ ให้เขาได้ในสิ่งที่เขาต้องการ นอกจากอุดหนุนด้านสื่อแล้ว อุดหนุนด้านอาคารด้วยสิ คุณหมอบอกถามที่ว่าภูมิใจมั๊ย อาคารนี้สวยมั๊ย คุณยังภูมิใจเลย คุณไม่ใช่คนที่นี่สักหน่อย.. แล้วพ่อแม่เด็กล่ะ จะไม่ภูมิใจหรือ ทำไปเถอะ ทำเต็มที่เท่าที่เราจะทำได้ คิดอะไรให้คิดในระบบแม่โคโร แต่ให้ทำในระดับมาร์โค ทำไปเถอะค่อยๆ ทำ.. เราไม่ได้ให้ใครคนใดคนหนึ่ง แต่เราให้กับทุกคน”

อาจารย์ให้ความสำคัญกับคนในพื้นที่ ดังนั้น การจัดการศึกษาของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างและหลายหลาย การพัฒนาควรคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนแต่ละชุมชนด้วย

“พี่ว่านะ อันนี้อยู่ในกลุ่มมุสลิมเอง กลุ่มอนุรักษ ก็จะมีอนุรักษ มุสลิมเขาเองก็ต่างกัน ขณะนี้อัลมี กำลังหารูปแบบที่เหมาะสมที่สุดที่น่าจะทำได้ แต่ถ้าถามว่า เขาไปโรงเรียนนั้นเลยได้มั๊ย ไม่ได้”

การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับคนในท้องถิ่น ต้องเริ่มต้นจากการฟังก่อน แล้วพยายามสร้างความเข้าใจในแบบที่แต่ละท้องถิ่นเป็น อย่างนำไปเปรียบเทียบกับท้องถิ่นอื่น

“อยากสร้างความเข้าใจให้ทุกคนยอมรับในการจัดการศึกษาของภาคใต้ก่อน ต้องยอมรับการเรียนศาสนา ก่อน ว่าทางชายแดนภาคใต้แตกต่างจากที่อื่น อย่างมองว่าเหมือนกัน มันมีหลายกลุ่ม ให้เราฟังเขา... ฟังแบบที่เขาเป็น มุสลิมเหมือนกัน เวลาฟัง อยากให้เข้าใจ และวิเคราะห์ด้วย อย่างเปรียบเทียบกัน .. อันนี้ก็เหมือนกันความหลากหลายมีเยอะ”

การสร้างความรู้ความเข้าใจ ต้องเริ่มต้นจากภายในกระทรวงศึกษาธิการ จากนั้นจึงสร้างความเข้าใจกับหน่วยงานและฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบุคลากรในโรงเรียนด้วย

“ต้องเริ่มจากคนในกระทรวงศึกษาฯ ก่อน คนใน ส.ช. กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ ส.ช.อำเภอ ส.ช.จังหวัด คนในโรงเรียนก็ต้อง

* นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งองคมนตรี.

** อาจารย์มุฮัมมัด อัลมี อาบูบากา ประธานเครือข่ายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

เข้าใจด้วย งบประมาณต่างๆที่ทุ่มไป เราทุ่มไปเพื่อเด็ก.. และต้องไป
 สำนักบฯ เขาไม่เข้าใจซะอย่าง ก็ไม่ได้ และต้องไปที่ความมั่นคงด้วย
 เพราะถ้าคิดว่าเอาตังค์ไปซื้ออาวุธ ก็ไม่ได้.. ต้องทำให้เป็นเนื้อเดียวกันให้
 หมด"

การพัฒนาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากต้องมีจุดประสงค์
 ที่ดีแล้ว ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย และต้องทำด้วยใจ

"จุดประสงค์ตอนที่โอนมา จุดประสงค์ดีเพราะเด็กที่เรียน
 ตาดีกา ก็เรียนที่โรงเรียนของรัฐ ก็เลยเกิดโรงเรียนคู่ขนาน..แต่จริงๆแล้ว
 มันไม่ใช่คู่ เพราะที่เรียนในโรงเรียน เด็กอาจเรียนอยู่หลายตาดีกา ถ้าทุก
 อย่างทำด้วยใจ ถ้าครูเห็นด้วย ผู้บริหารเห็นด้วย.. ชุมชนเห็นด้วย ค่อยๆ
 ดึงเข้ามา... ถ้าทำด้วยใจนะ พี่ว่าไม่น่ามีปัญหา"

การพัฒนาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่าเป็นการจัดการศึกษา
 เพื่อแข่งขัน หรือแย่งชิงผู้เรียน เพราะจะทำให้สังคมเกิดความแตกแยก

"พี่กับศอ.บต.พูดทางเดียวกันนะ ถ้าพูดกับภาครัฐ เราบอกว่า
 รัฐบาลเด็กเท่าไร รับเท่านั้น ไม่ต้องทำโครงการที่คิดจะแย่งเด็กจาก
 โรงเรียนเอกชนอีกต่อไป.. คุณไปรวมตัวกับพวกที่จบจากต่างประเทศมา
 โจมตีกันเอง หยุดเลยโครงการต่างๆ.. งบประมาณที่คุณใช้นะ เอามาให้
 อาคารเขาให้ห้องสมุดเขา คุณได้ใจเด็กเท่าไรได้ใจพ่อแม่อีกเท่าไร"

กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาที่สำคัญใน
 ทศวรรษของผู้มีประสบการณ์การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวคิดการมีส่วนร่วม
 โดยส่วนใหญ่เชื่อว่า หากเปิดโอกาสให้ชุมชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะ
 สามารถจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับ
 วัฒนธรรมท้องถิ่นได้

สังเกตได้ว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ การจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมใน
 สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ การจัดการศึกษาในสามจังหวัด
 ชายแดนภาคใต้ มีทัศนคติและมุมมองต่อการจัดการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

เรื่องแนวคิดและปรัชญาทางการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาอิสลามแนวอนุรักษนิยม การศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาคน
(ประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ศาสนา พัฒนาคุณภาพชีวิต
และวัฒนธรรมท้องถิ่น)

เรื่องจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา

เป็นมุสลิมที่ดี ดีก่อนเก่ง ไม่เน้นอาชีพ เน้นศาสนา สามัญ และอาชีพ

เรื่องหลักสูตรการศึกษา

เน้นหลักสูตรศาสนาอิสลาม เน้นการบูรณาการศาสนา สามัญ และอาชีพ

เรื่องการจัดการศึกษา

เน้นการมีส่วนร่วม ชุมชนเป็นเจ้าของ สอดคล้อง เน้นความสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
กับความต้องการและวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม การประกอบอาชีพ

เรื่องสถานที่เรียน

ปอเนาะหรือหอพักเป็นส่วนหนึ่งของการจัด รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนทั้งโรงเรียนรัฐและ
การศึกษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุน และถือว่าปอเนาะหรือหอพักเป็นส่วนหนึ่งของ
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม การจัดการศึกษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่น

เรื่องผู้สอน

ผู้สอนต้องเป็นผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลาม ผู้สอนต้องเป็นผู้มีความรู้ ประพฤติดี
เป็นที่ยอมรับ ประพฤติดี ทุ่มเท เสียสละ มีทักษะ และทุ่มเท

เรื่องผู้เรียน

มุสลิมทุกคนมีหน้าที่ศึกษาเพื่อเป็นมุสลิมที่ดี ส่วนใหญ่ไม่สนใจมาเรียน และมีฐานะยากจน

เรื่องปัญหาการจัดการศึกษา

การขาดความรู้ความเข้าใจ การขาดเอกภาพในการดำเนินงาน

เรื่องข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข

เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา จากประสบการณ์ ความรู้สึก ความเข้าใจ และการให้ความหมายการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ามีคุณลักษณะต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 34 วิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประเด็น	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 1	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 2
<p>ปรัชญา และแนวคิด ทางการศึกษา</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดการศึกษาต้องตั้งอยู่บนหลักศาสนาอิสลาม 2. หลักการศาสนาอิสลามครอบคลุมทั้งความรู้ทางโลกและทางธรรม 3. การศึกษาในศาสนาอิสลามเป็นการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 4. การศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักการศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น 5. วัฒนธรรมอิสลามปฏิเสธวิถีการดำเนินชีวิตที่ขัดกับหลักการศาสนา 6. การจัดการศึกษาในท้องถิ่นเป็นแนวคิดแบบอนุรักษ์นิยม 7. หลักธรรมทางศาสนาอิสลามเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียนให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข 8. การจัดการศึกษาตามหลักอิสลามเกิดขึ้นด้วยความศรัทธาของชุมชน 9. การเรียนรู้ต้องควบคู่กันไปทั้งวิชาการและหลักศาสนาอิสลาม 10. ภาษาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ อิสลามศึกษา คือ ชีวิต 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การศึกษา คือ กลไกหนึ่งของรัฐในการพัฒนาประชาชน 2. การศึกษาต้องเสริมสร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาผู้เรียนให้สามารถประกอบอาชีพ

ตารางที่ 34 วิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 1	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 2
จุดมุ่งหมายของการศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การเป็นมุสลิมที่ดี สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในชีวิตประจำวัน 2. จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข 3. จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม 4. จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน และพัฒนาท้องถิ่น 5. การศึกษาช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมุสลิมที่ดี มีความรู้ มีทักษะในการดำเนินชีวิต คิดเป็น และมีทางเลือกในการดำเนินชีวิต 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี ตามหลักธรรมแห่งศาสนา 2. จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ 3. จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพ 4. จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนและสังคม
หลักสูตรการศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. หลักสูตรการศึกษาดังเดิมไม่มีเป็นลายลักษณ์อักษร 2. การศึกษาในระบบ มี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรสามัญและศาสนา 3. การเรียน 2 หลักสูตรทำให้ต้องใช้เวลายาวนานกว่าปกติ 4. การบูรณาการหลักสูตรสามารถช่วยให้เวลาเรียนลดลง 5. การบูรณาการหลักสูตร ต้องตั้งอยู่บนหลักการศาสนาอิสลามและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. หลักสูตรที่เหมาะสมกับคนในท้องถิ่น คือ หลักสูตรที่ให้ความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ 2. หลักสูตรบูรณาการต้องมีทั้งเรื่องศาสนาและทางโลก 3. การบูรณาการหลักสูตร ต้องเปิดโอกาสให้แต่ละโรงเรียนบูรณาการตามความเหมาะสมกับท้องถิ่น 4. การบูรณาการหลักสูตร ต้องสร้างความเข้าใจและการยอมรับจากชุมชน

ตารางที่ 34 วิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 1	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 2
หลักสูตร การศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 6. วัฒนธรรมท้องถิ่นให้ความสำคัญกับภาษาทางศาสนาและภาษาถิ่น 7. การบูรณาการหลักสูตรในระบบรัฐต้องใจกว้างและยอมรับหลักสูตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่น 	
การจัดการ ศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. หัวใจของการจัดการศึกษา คือ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วม 2. การจัดการศึกษาต้องมีความเป็นเอกภาพระหว่างรัฐ เอกชน และ ชุมชน 3. การจัดการศึกษา ต้องจัดตามสภาพจริง ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา 4. การจัดการศึกษาต้องดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามสภาพความพร้อมของท้องถิ่น อย่าใช้อำนาจบีบบังคับให้ดำเนินการ 5. การจัดการศึกษาต้องยอมรับความแตกต่างในบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น 6. การจัดการศึกษาต้องจัดโดยชุมชน และเพื่อชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. หัวใจของการจัดการศึกษา คือ การบูรณาการ 2. การจัดการศึกษาต้องมีความสอดคล้องกับศาสนา ภาษา และ วัฒนธรรมท้องถิ่น 3. การจัดการศึกษาต้องมีความเข้าใจ ส่งเสริมซึ่งกันและกัน 4. การจัดการศึกษาต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่ายึดสถานศึกษา 5. รัฐต้องให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทุกคน 6. การจัดการศึกษาในระบบของเอกชนมีความคล่องตัวในการบริหารมากกว่าระบบของรัฐ 7. การบริหาร การจัดการเรียนการสอน การประเมินผล ต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตารางที่ 34 วิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 1	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 2
การจัด การศึกษา	7. การจัดการศึกษาในระบบของ เอกชนมีความคล่องตัวในการ บริหารมากกว่าระบบของรัฐ 8. การจัดการเรียนการสอน การ ประเมินผล และการบริหาร ต้อง ดำเนินการด้วยความเข้าใจ ด้วย ความจริงใจ เพื่อพัฒนาผู้เรียน 9. การจัดการศึกษาต้องร่วมกันเป็น เครือข่ายทั้งภายในและ ต่างประเทศ	
สถานที่เรียน	1. ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานที่เรียน 2. การจัดการศึกษาในระบบโดยรัฐ และเอกชน รัฐต้องให้การ สนับสนุนด้านอาคารสถานที่ สื่อ และอุปกรณ์ทางการศึกษา	1. รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านอาคาร สถานที่ทั้งการศึกษาที่จัดโดยรัฐ และเอกชน 2. รัฐต้องให้การสนับสนุนปอเนาะ หรือหอพัก ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการ จัดการศึกษา
ผู้สอน	1. ผู้สอน คือ ผู้รู้ 2. ผู้สอนต้องจัดการเรียนการสอน อย่างทุ่มเท จริงใจ เสียสละ ไม่หวัง ผลตอบแทน 3. ผู้สอนต้องประพฤติตนเป็น แบบอย่างที่ดีตามวิถีอิสลาม 4. ผู้สอนต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ การจัดการเรียนการสอนอย่างมี คุณภาพ และเป็นผู้มีความคิดที่ กว้างขวาง	1. ผู้สอน ต้องเป็นผู้มีความรู้ และ ทักษะในการสอน 2. ผู้สอนต้องเป็นผู้มีความประพฤติดี เป็นที่ยอมรับของชุมชน 3. ผู้สอนต้องทุ่มเท ผูกพันอยู่กับการ จัดการเรียนการสอน

ตารางที่ 34 วิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 1	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 2
ผู้สอน	5. ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน เป็นที่ยอมรับของชุมชน และมีคุณลักษณะสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งในเรื่องภาษาและศาสนา	
ผู้เรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียน คือ ผู้ที่แสวงหาโอกาสและทางเลือกในชีวิต 2. ผู้เรียนมุ่งหวังการศึกษาต่อในระดับสูงได้ทั้งทางด้านศาสนาและในระดับมหาวิทยาลัย ทั้งภายในและต่างประเทศ 3. ผู้เรียนที่ดำเนินชีวิตหลักศาสนาอิสลาม เป็นผู้มีความประพฤติดี 4. ผู้เรียนสามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ 5. ผู้มีการศึกษาไม่ถูกชักจูงไปให้กระทำการที่ผิดได้ง่าย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียนให้ความสำคัญกับการเรียนเฉพาะการเรียนทางด้านศาสนา 2. ผู้เรียนไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนด้านวิชาการสามัญ มาเรียนไม่สม่ำเสมอ เข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมที่ตนสนใจ และไม่นิยมเรียนต่อในระดับสูง
ปัญหา การจัด การศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจ 2. ปัญหาการขาดเอกภาพในการจัดการศึกษา 3. ปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการจัดการศึกษา 4. ปัญหาความหวาดระแวงการจัดการศึกษาของรัฐ 5. ปัญหาการแย่งผู้เรียนระหว่างโรงเรียนรัฐและเอกชนฯ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจ 2. ปัญหาการขาดเอกภาพในการจัดการศึกษา 3. ปัญหาการขาดแผนการพัฒนาที่ชัดเจนและต่อเนื่อง 4. ปัญหาความหวาดระแวงการจัดการศึกษาของรัฐ 5. ปัญหาการแย่งผู้เรียนระหว่างโรงเรียนรัฐและเอกชนฯ

ตารางที่ 34 วิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 1	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 2
ปัญหา การจัด การศึกษา	<p>6. ปัญหารัฐไม่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น อาทิ การสนับสนุนงบประมาณให้แก่โรงเรียนเอกชนฯ ตามความเหมาะสม เป็นต้น</p> <p>7. ปัญหาการดำเนินนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐโดยการบีบบังคับ</p> <p>8. ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ทำให้คุณภาพการศึกษาลดลง</p> <p>9. ปัญหาเรื่องผู้บริหารและผู้สอนขาดคุณลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น</p> <p>10. ปัญหาการนำการศึกษาไปเป็นประเด็นปัญหาความมั่นคง</p> <p>11. ปัญหาผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศไม่สามารถใช้วุฒิการศึกษาทำงานภายในประเทศได้</p> <p>12. ปัญหาการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษา</p>	<p>6. ปัญหารัฐไม่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น อาทิ การสนับสนุนงบประมาณให้แก่โรงเรียนเอกชนฯ ตามความเหมาะสม เป็นต้น</p> <p>7. ปัญหาการขาดการติดตามคุณภาพการศึกษา</p> <p>8. ปัญหาหลักสูตรการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น</p> <p>9. ปัญหาผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศไม่สามารถใช้วุฒิการศึกษาทำงานภายในประเทศได้</p> <p>10. ปัญหาชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาของรัฐ</p>

ตารางที่ 34 วิเคราะห์ข้อมูลทางปรากฏการณ์วิทยาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 1	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 2
ข้อเสนอแนะ และแนวทาง ในการจัด การศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดการศึกษาต้องเน้นทางด้าน คุณธรรม จริยธรรม 2. สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ บุคลากรในทุกระดับ 3. ลดเงื่อนไขในการสร้างปัญหา ความขัดแย้งและการต่อต้าน 4. ปรับโครงสร้างการบริหาร บนพื้น ฐานความรู้ความเข้าใจ 5. เสริมสร้างการมีส่วนร่วมและ กระจายอำนาจในการดำเนินงาน 6. วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็น ระบบ โดยคำนึงถึงความ สอดคล้องกับความต้องการของ ชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น 7. ดำเนินงานอย่างจริงจัง จริงใจ ทุ่มเท และเสียสละ 8. รัฐต้องลดกระบวนการที่ซับซ้อน และยุ่งยาก 9. ส่งเสริมด้านอาชีพให้แก่บุคคลทุก กลุ่ม ทั้งที่สำเร็จการศึกษามาจาก ต่างประเทศ ผู้ที่จะไปทำงาน ต่างประเทศ และผู้ที่กำลังศึกษา อยู่ในปัจจุบัน 10. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัด การศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ให้เกิดเอกภาพในการดำเนินงาน 2. สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ บุคลากรในทุกระดับ 3. จัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้มีอาชีพ 4. สร้างความไว้วางใจให้แก่ชุมชน 5. ดำเนินนโยบายทั้งในระดับชาติ และในระดับเขตพื้นที่ 6. จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชนและ วัฒนธรรมท้องถิ่น 7. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัด การศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็น สำคัญ

3. การสังเคราะห์ข้อมูล จากการวิจัยเอกสารและการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา

จากการวิจัยเอกสารและการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ผู้วิจัยพบว่าการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2549 มีองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่ส่งผลต่อการศึกษาของชาติ และการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นประเด็นสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา ผู้วิจัยจึงได้ทำการสังเคราะห์ข้อค้นพบจากการวิจัยเอกสาร และความสอดคล้องของข้อมูลจากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา เพื่อนำเสนอแนวคิดของรัฐต่อการดำเนินนโยบายการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลจากการดำเนินนโยบาย และสิ่งที่เป็นภาพปรากฏในการรับรู้จากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยนำเสนอผลการสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ตามการแบ่งช่วงเวลาจากการวิจัยเอกสาร เพื่อแสดงถึงพัฒนาการของการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

3.1 ข้อค้นพบจากการสังเคราะห์ข้อมูล การจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2475

บริบทภายนอกประเทศในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ส่งผลให้ประเทศไทยเผชิญกับภาวะการณ์การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก ประกอบกับท่าทีของอังกฤษต่อบรรดารัฐมาเลย์ ซึ่งแสดงออกในลักษณะของการเข้ายึดครองเพื่อหวังผลประโยชน์ และผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง นำไปสู่การปรับปรุงส่วนราชการในการบริหารประเทศเป็นการบริหารจากส่วนกลาง มีการเร่งรัดการจัดการศึกษาของชาติ โดยอาศัยสถานที่และบุคลากรทางพุทธศาสนาเป็นฐานในการจัดการศึกษา ทว่าการจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าว ทำให้เจ้าผู้ปกครองหัวเมืองทางใต้ไม่พอใจ เพราะนอกจากการสูญเสียอำนาจและรายได้แล้ว ยังมีประเด็นที่เกี่ยวกับการสูญเสียเอกลักษณ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนาอิสลาม และภาษาท้องถิ่นด้วย เพราะประชาชนต้องไปรับการศึกษาจากพระภิกษุสงฆ์ที่วัด และต้องอยู่ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายไทย

แนวคิดการจัดการศึกษาชาติในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2475 รัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนส่วนใหญ่ของประเทศให้มีการศึกษา ทันทสมัยทัดเทียมตะวันตก และผลิตบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถรับราชการ โดยอาศัยการจัดการศึกษาแบบเดียวกันทั่วทั้งประเทศ เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการจัดการ และให้เกิดผลสัมฤทธิ์โดยเร็ว เมื่อนำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในช่วงแรกพบว่าไม่มีผู้สนใจมารับการศึกษา เพราะการศึกษาขัดต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่เมื่อรัฐมีกฎหมายบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 จำนวนผู้มาเรียนก็มากขึ้น แต่ก็ค่อยๆ ลดลงในปีต่อๆ มา

เนื่องจากรัฐยังขาดความพร้อมในการจัดการศึกษาในระบบ ทั้งในด้านอาคารสถานที่ บุคลากร และสื่อการเรียนการสอน ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายการจัดการศึกษาของชาติในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากขัดกับหลักศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น และชุมชนมีการจัดการศึกษาทางด้านศาสนาอยู่แล้ว

ความรู้สึกเชิงลบที่ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีต่อการจัดการศึกษาของชาติ คือ การศึกษาชาติมาพร้อมกับพุทธศาสนา และทำลายอัตลักษณ์ทางด้านเชื้อชาติ และภาษาท้องถิ่น

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูล ที่ได้รับจากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ดังที่ อาจารย์อับราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต ได้ยกตัวอย่างไว้ว่า

“ไปถามชาวบ้านว่า คุณเป็นคนไทยมั๊ย คุณว่าเขาจะตอบยังไง เขาจะตอบว่าไม่ใช่ ไม่ใช่ของเขา เขาจะบอกว่า เขาเป็นคนมลายูมุสลิม คนที่ไม่เข้าใจ ที่พยายามจะถามว่า คุณไม่ใช่ไทย คุณก็ไปอยู่มาเลย์เชีย” และดังที่อาจารย์ครองชัย หัตถา ได้สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาชาติว่า

“ก็คือ ความรู้สึกไม่ไว้วางใจรัฐ ว่ากำลังจัดการศึกษาเพื่อจะลืมตนเอง��มั๊ย ลืมชาติพันธุ์ตนเอง��มั๊ย ให้ลืมศาสนาตนเอง��มั๊ย ให้ลืมโลกปัจจุบัน��มั๊ย โลกอิสลามและโลกมลายูเก่านี้ ��หรือหรือไม่ และกลับสู่ความเป็นไทย”

ประเด็นวิกฤติของการจัดการศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2475 คือ การใช้อำนาจของรัฐในการปฏิรูปการปกครองและการจัดการศึกษา ทำให้คนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หวาดระแวงการดำเนินนโยบายของรัฐ ทั้งๆ ที่โดยวัตถุประสงค์แล้ว นโยบายของรัฐมุ่งพัฒนาประชาชนทั้งประเทศเป็นสำคัญ แต่การที่รัฐไม่ได้ให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ผลจากการดำเนินนโยบาย จึงทำให้ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดความรู้สึกแปลกแยก หวาดระแวง และต่อต้านสิ่งที่มาจากรัฐ

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือ เมื่อชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กล่าวถึง “ไทย” หรือ “ชีแย” ชาวบ้านหมายถึง “ชาวพุทธ” หรือผู้ที่ไม่ได้มีเชื้อชาติ หรือศาสนาเดียวกันกับพวกตน อันสะท้อนถึงความรู้สึกแบ่งเขาแบ่งเรา ที่มีความแตกต่างกันในความรู้สึกที่ฝังรากลึกมาแต่อดีต นอกจากนั้น เด็กยังคงไม่นิยมเรียนในโรงเรียนของรัฐ เพราะตั้งแต่วุ่นปู่ย่า ตายาย หรือบิดา มารดา หรือผู้ปกครองของเด็ก ล้วนไม่นิยมไปเรียนในโรงเรียนของรัฐ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2441 เมื่อรัฐจัดการศึกษาในท้องถิ่น ทั้งๆ ที่การจัดการศึกษาของรัฐได้พัฒนาและได้ดำเนินการหลากหลายรูปแบบที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

ในการจัดการศึกษา แต่ความรู้สึกที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ก็ยังคงทำให้ประชาชนไม่นิยมส่งบุตรหลานไปศึกษาในโรงเรียนของรัฐ

สำหรับกลุ่มหรือขบวนการก่อความไม่สงบ ได้ใช้ประวัติศาสตร์และ
ความรู้สึกร่วมของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการจัดการศึกษาของรัฐ เป็นสัญลักษณ์ของการ
ปฏิเสธการใช้อำนาจของรัฐ ดังนั้น บุคคลและสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของรัฐจึงตกเป็นเป้าหมาย
ของความก่อความไม่สงบ อาทิ ครูและบุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษา เป็นต้น

3.2 ข้อค้นพบจากการสังเคราะห์ข้อมูลการจัดการศึกษาของชาวไทย มุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2476 ถึง พ.ศ. 2503

บริบทภายนอกประเทศในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ประเทศต่างๆ ทั่วโลก
ตื่นตัวกับสงครามโลกครั้งที่สอง อันนำมาซึ่งลัทธิชาตินิยมและรัฐนิยม ภัยสงครามทำให้เกิดความ
อดอยากและความยากจน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือ การพัฒนาให้ประชาชนรู้จักการประกอบ
อาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองได้ โดยมีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบ ผลจากสงครามโลกครั้งที่
สองทำให้เกิดการแบ่งฝ่ายเป็นกลุ่มประเทศต่างๆ นอกจากนั้น ยังมีการเรียกร้องเอกราชมากขึ้น
โดยเฉพาะการเรียกร้องของสหรัฐมลายูต่ออังกฤษ ซึ่งมีพรมแดนติดกับอาณาเขตบริเวณสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย สำหรับบริบทภายในประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่า ประเทศ
ไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การบริหารประเทศอยู่ภายใต้รัฐบาลทหารและรัฐบาลพลเรือน
นโยบายต่างๆ ที่รัฐบาลดำเนินการเป็นไปตามสมัยนิยม กล่าวคือ มีการส่งเสริมแนวคิดชาตินิยมใน
สภาวะสงคราม เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นและความเป็นหนึ่งเดียวกันภายในชาติ ชาวไทยมุสลิม
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหวังต่อระบอบประชาธิปไตยว่าภายใต้ระบอบการปกครองนี้
พวกเขาสามารถมีรูปแบบการปกครองที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลาม และ
วัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ด้วยสถานการณ์ความหวาดระแวงต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ใน
จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะการเรียกร้องเอกราชของสหรัฐมลายู ทำให้รัฐดำเนินนโยบาย
แข็งกร้าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และปฏิเสธข้อเรียกร้องของเหยื่อผู้หลง ด้วยความที่รัฐและ
ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหวาดระแวงเป็นทุนเดิม จึงทำให้ชาวไทยมุสลิมใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ปฏิเสธการดำเนินนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะแนวคิดรัฐชาติและ
แนวคิดชาตินิยม อันเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของรัฐจำเป็นต้องใช้การดำเนินนโยบายแบบบีบบังคับ
และได้สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้แก่คนในท้องถิ่น ที่ยังคงเป็นเรื่องราวบอกเล่าสืบต่อกันมาจนทุก
วันนี้

แนวคิดการจัดการศึกษาชาติในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2476 ถึง พ.ศ. 2503 ได้รับอิทธิพลมาจากยุโรปและสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นกลุ่มประเทศผู้นำที่มีชัยในสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเมื่อพิเคราะห์ดูแล้ว แนวคิดที่ได้รับอิทธิพล คือ แนวคิดด้านหัตถศึกษาที่มาจากสหรัฐอเมริกา เพราะการเสริมสร้างหัตถศึกษาทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ มีประสบการณ์ในการเรียนรู้ และคิดค้นความรู้ใหม่ๆ ได้ แต่ภาวะสงครามส่งผลให้เศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำ ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน การจัดการศึกษาโดยรวมของประเทศจึงเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก

ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะนโยบายรัฐนิยม ยิ่งทำให้ชาวไทยมุสลิมไม่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนของรัฐ แต่นิยมให้บุตรหลานเรียนในสถาบันศาสนาของท้องถิ่น อาทิ ปอเนาะ เป็นต้น เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นจึงพบว่า คนส่วนใหญ่ในพื้นที่พูดภาษาไทยไม่ได้ และมีการศึกษาน้อย ความรู้สึกเชิงลบที่คนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ มีความรู้สึกว้าวุ่นหวาดหวั่นและรังแกคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูล จากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ดังที่อาจารย์อุสมาน สารี ได้เล่าให้ผู้วิจัยถึงความรู้สึกเล็กๆ ของคนในท้องถิ่นว่า

“ในเรื่องของความระแวงด้วย อันนี้เป็นเรื่องที่ลำบากเหมือนกัน ที่นี้พอเรื่องเล็กๆ น้อยๆ อย่างนี้ มันก็จุดชนวน แล้วก็ความหวาดระแวง ตรงนี้เนี่ย อาจจะโยงไปยังประวัติศาสตร์เก่าๆ”

อาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิลเล ที่ได้สะท้อนแนวคิดที่สอดคล้องกันว่า

“คนในพื้นที่เขาบอกว่า พวกเราไม่ใช่ปัญหา พวกเราเป็นคนรับผลจากที่คนอื่นทำมาต่างหาก ในพื้นที่นี้ะ รับโทษมาจากคนอื่นมาทำ เพราะรัฐอยากทำอะไรก็ทำไป พอทำไปแล้วเกิดกระทบกระทั่งอะไรต่างๆ ก็วุ่นวาย

ประเด็นวิกฤติของการจัดการศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2476 ถึง พ.ศ. 2503 คือ ความรู้สึกของคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปฏิปักษ์ต่อนโยบายของรัฐที่ต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติในภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือ การดำเนินนโยบายของรัฐในช่วงเวลาดังกล่าวมีส่วนผลักดันให้ชาวไทยมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กลายเป็นคนชายขอบ รู้สึกแปลกแยกต่อการเป็นพลเมืองของชาติ เพราะชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์เป็นของตนเอง

3.3 ข้อค้นพบจากการสังเคราะห์ข้อมูลการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2525

บริบทภายนอกประเทศในช่วงระยะเวลาดังกล่าว คือ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว ได้เกิดกระแสสงครามเย็นขึ้น ระหว่างโลกเสรีทุนนิยมและโลกคอมมิวนิสต์ ทำให้มีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อการพัฒนา มีการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของกลุ่มประเทศเสรีทุนนิยม ส่งผลให้ประเทศไทยเข้าร่วมกลุ่มกับโลกเสรีทุนนิยม มีการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ในช่วงแรกของการพัฒนาประเทศ รัฐเชื่อว่าประชาชนยังไม่มีความพร้อมต่อระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงปกครองภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร แต่ผลจากการจัดการศึกษาทำให้ประชาชนผู้มีความรู้มีจำนวนมากขึ้น และนำไปสู่การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การชุมนุมเรียกร้องเริ่มเป็นกลไกหนึ่งของภาคประชาชน เพื่อสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนต่อรัฐ ซึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ได้มีการใช้กลไกนี้เช่นกัน ดังเหตุการณ์ชุมนุมใหญ่ของชาวไทยมุสลิม ที่ศาลากลางจังหวัดปัตตานี เมื่อ พ.ศ. 2519 เพื่อเรียกร้องให้รัฐมีความยุติธรรมต่อกรณีที่ทหารตกเป็นผู้ต้องสงสัยในการสังหารประชาชนผู้บริสุทธิ์

แนวคิดการจัดการศึกษาชาติในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2525 เป็นไปตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของชาติ รัฐพยายามจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้คนในท้องถิ่นสามารถใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารได้ ทว่าคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงไม่นิยมเรียนในโรงเรียนของรัฐ จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาการจัดการศึกษาในสถาบันศาสนามากขึ้น โดยเฉพาะการแปรสภาพปอเนาะให้เป็นโรงเรียน ราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม โดยรัฐเป็นผู้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุน

การนำแนวคิดเรื่องการแปรสภาพปอเนาะ เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามไปปฏิบัติ เป็นความพยายามของรัฐในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะเฉพาะหลายประการ ทั้งในด้านเนื้อหา ภาษา ความห่วงใยต่อวัฒนธรรม สถานที่เรียน ครูผู้สอน การจัดเก็บค่าเล่าเรียน ฯลฯ ผลจากการดำเนินนโยบาย พบว่า ส่วนหนึ่งทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดีขึ้น กล่าวคือ เด็กประถมเรียนการศึกษาภาคบังคับที่โรงเรียนของรัฐ เมื่อจบแล้วมีโอกาสศึกษาต่อทางด้านศาสนาและสามัญในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และ/หรือปอเนาะ สามารถไปศึกษาศาสนาต่อต่างประเทศได้ ทว่าปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ปอเนาะยังคง

ขาดความพร้อมในหลายด้านในการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนราษฎร์ เนื่องมาจากการขาดการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ปอเนาะต่างๆอย่างทั่วถึง อีกทั้งรัฐยังขาดงบประมาณเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้แก่ปอเนาะที่แปรสภาพแล้ว แม้ว่ารัฐได้พยายามออกระเบียบในลักษณะที่ยืดหยุ่น แต่สุดท้ายก็ใช้นโยบายบีบบังคับให้ปอเนาะต้องแปรสภาพเป็นโรงเรียน และห้ามมิให้มีการจดทะเบียนปอเนาะเพิ่ม การดำเนินนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ ชาวไทยมุสลิมส่วนหนึ่งมีความรู้สึกว่าการจัดการศึกษามีการพัฒนาขึ้นทั้งทางด้านศาสนาและสามัญ แต่เนื่องจากความรู้สึกเชิงลบที่มีมาแต่เดิม ทำให้คนไทยมุสลิมส่วนใหญ่ยังคงเกิดความไม่เข้าใจในเจตนาของรัฐ และเกิดความหวาดระแวงว่า รัฐต้องการเข้ามาทำลายภาษาและวัฒนธรรม

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูล จากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ดังที่อาจารย์อับดุลฮาฟิซ ฮิลเล ได้สะท้อนแนวคิดและความรู้สึกของชาวบ้าน ที่ยังสงสัยต่อการจัดการศึกษาของรัฐว่า ทำไมจึงต้องแปรสภาพสถาบันศาสนาให้เป็นโรงเรียน ดังคำถามที่ว่า

“ชาวบ้านบอกว่า ถ้าจะเรียนศาสนาทำไมต้องไปเรียนที่ประถม เรียนที่มัธยมก็ได้ ไปเรียนที่โรงเรียนสอนศาสนาก็ได้ เพราะเขารู้โดยตรงก็เลย อ้อ..เข้าใจ”

ประเด็นวิกฤติของการจัดการศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2525 คือ ความพยายามของรัฐในการแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การศึกษาของชาติ เนื่องจากนโยบายของรัฐมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงทั้งประเทศ เพื่อพัฒนาพลเมืองให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ผลจากการดำเนินการจัดการศึกษาของรัฐ พบว่า ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการศึกษาสูงขึ้น และมีผลสัมฤทธิ์ในด้านภาษาไทยดีขึ้น

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือ จากการแปรสภาพการศึกษาทางด้านศาสนา มาเป็นการศึกษาทางด้านสามัญแบบที่ยังคงอนุรักษ์การเรียนทางด้านศาสนาของท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้เรียนต้องเรียน 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรศาสนาอิสลามและหลักสูตรสามัญ และ/หรือหลักสูตรด้านการประกอบอาชีพ ทำให้มีเนื้อหาที่ผู้เรียนต้องเรียนเยอะกว่าการเรียนเฉพาะทางด้านสามัญ และผู้เรียนต้องใช้เวลาเรียนมาก เพราะต้องเรียนในรายวิชาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งต้องใช้ครูผู้สอน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มครูผู้สอนศาสนาอิสลามและกลุ่มผู้สอนวิชาสามัญ ทำให้โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามไม่มีงบประมาณเพียงพอสำหรับการจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสมให้กับครูผู้สอนทั้ง 2 กลุ่ม

จากการสนับสนุนให้ป้อนาเดิม จัดการเรียนการสอนในลักษณะโรงเรียน
ราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ทำให้ประชาชนส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อในระดับมัธยมที่โรงเรียน
ราษฎร์สอนศาสนาอิสลามมากกว่าโรงเรียนของรัฐ เพราะผู้เรียนสามารถศึกษาทั้งทางด้านศาสนา
และสามัญ ส่งผลให้โรงเรียนของรัฐมีจำนวนผู้เรียนลดลง รัฐพยายามดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อ
สร้างความนิยม มาตรการต่างๆ เหล่านั้น ในปัจจุบันนำไปสู่ปัญหาการแย่งผู้เรียน และผู้สอนดังที่
ได้กล่าวมาแล้ว

3.4 ข้อค้นพบจากการสังเคราะห์ข้อมูลการจัดการศึกษาของชาวไทย มุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2526 ถึง พ.ศ. 2542

บริบทภายนอกประเทศในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เป็นช่วงปลายของสงคราม
เย็น กล่าวคือ กลุ่มประเทศเสรีทุนนิยมมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จ ทำให้
หลายประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์เรียกร้องสู่การเป็นประเทศเสรีทุนนิยมมากขึ้น อันนำไปสู่การล่ม
สลายของสหภาพโซเวียต ในบรรยากาศการพัฒนากลุ่มประเทศต่างๆ ในโลก ล้วนมุ่งไปสู่ความ
เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เพื่อความมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลได้พยายามดำเนิน
นโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม และการดำเนินนโยบายสมานฉันท์ เพื่อลดปัญหา
คอมมิวนิสต์ และเพื่อสร้างความปรองดองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กระบวนการพัฒนาประเทศดู
เหมือนประสบความสำเร็จในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่แล้วในที่สุดก็เกิดภาวะฟองสบู่หรือปัญหา
ทางด้านเศรษฐกิจขึ้นในช่วงท้ายๆ ของช่วงระยะเวลานี้

แนวความคิดการจัดการศึกษาของชาติ ในช่วงระยะเวลาแห่งการพัฒนาประเทศ
ไปสู่การเป็นกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มีการเร่งรัดพัฒนาผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผ่านทางการ
จัดการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา ดังนั้น การจัดการศึกษาในสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงมีแนวความคิดพัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามไปสู่การเป็น
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพของรัฐ
กล่าวคือ มีการพัฒนาทางด้านหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคนให้ทันต่อการ
เปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ ผลจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า การจัดการศึกษาใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงประสบกับปัญหาเดิมๆ คือ ปัญหาความไม่พร้อมของโรงเรียน
เอกชนสอนศาสนาอิสลามในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.
2525 เนื่องจากการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลาย ทั้งทางด้าน
ศาสนาสามัญ และการศึกษาทางด้านอาชีพ แต่ถึงกระนั้นการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาในลักษณะ
การศึกษาเอกชนก็ได้ช่วยพัฒนาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเป็น
ระบบมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องหลักสูตรศาสนาอิสลาม

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการจัดการศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ภาครัฐยังคงขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล และพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจัง ทำให้ปัญหาเดิมๆ ยังคงอยู่ กล่าวคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษายังไม่ดีขึ้น โดยโรงเรียนรัฐอ้างว่า เป็นเพราะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจัดการศึกษาไม่มีคุณภาพ ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งอ้างว่า เป็นเพราะนักเรียนที่สำเร็จประถมศึกษาจากโรงเรียนรัฐ ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้

ความรู้ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้บางกลุ่ม ต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาในช่วงเวลานี้ คือ สถานศึกษาที่สามารถปรับตัวได้ สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน แต่ในเวลาเดียวกันก็ก่อให้เกิดความรู้สึกชิงชังด้วยเช่นกัน กล่าวคือ จากการที่รัฐดำเนินนโยบายพัฒนาการจัดการศึกษาแต่ขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลและสนับสนุน ทำให้ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้รู้สึกว่ารัฐไม่มีความจริงใจในการส่งเสริมและสนับสนุน การจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพราะการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบของรัฐมีความยุ่งยาก ซับซ้อน อีกทั้งรัฐพยายามจัดการศึกษาแข่งขันแย่งผู้เรียนกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลจากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ดังที่อาจารย์มาหามะรอลี อาบูบากา ได้สะท้อนประสบการณ์ที่อาจารย์ได้รับ ที่อาจารย์พยายามจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาเอกชน แต่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือ ว่า

“ได้รับอนุญาตแล้วก็จริง แต่ยังไม่ให้เงินอีก ได้รับอนุญาต แต่ไม่ได้เงิน เปลี่ยนเป็น 15 (1) แล้ว..เพราะว่ามันมีกระบวนการที่ยุ่งยาก ไซ้ผมละจำติดหัวมาเลย.. โรงเรียนผมนะ กว่าจะได้ดัง.. ต้องรัฐมนตรีเลยหรือ?”

และดังที่อาจารย์อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต ได้พูดถึงการทำงานของรัฐบาลว่า

“ศึกษานิเทศก์มาฟังเรา มันไม่ใช่ เป็นไปไม่ได้หรอก ที่เขาจะมานั่งฟังเรา เพราะเขาคิดว่าเขาเข้าใจ เพราะว่าหน่วยงานของเขาก็มาที่นี้ค่อนข้างบ่อย.. มีบางคนที่นี่ ที่เขาเข้าใจ แต่ว่าคงไม่มีใครที่เข้าใจหมด”

ประเด็นวิกฤติของการจัดการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2526 ถึง พ.ศ. 2542 คือ การเปลี่ยนระเบียบการจัดการศึกษาจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทำให้ความเป็นสถาบันสอนศาสนาอิสลามพัฒนาไปสู่ความเป็นโรงเรียน หรือสถานศึกษาเพื่อสอนวิชาความรู้ทางโลกมากขึ้น เนื่องจากนโยบายของรัฐมุ่งส่งเสริมให้สถาบันที่จัดการศึกษามีสภาพเป็นโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษาพัฒนาคนในทุกมิติ ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตใจ โดยมีทิศทางด้านศาสนาเป็นเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม ตามหลักธรรม

ของแต่ละศาสนา การจัดการศึกษาจึงพัฒนามากขึ้นเท่าใด อัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีแนวโน้มสูญหายไปมากเท่านั้น ผลจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวได้สร้างความหวงแหนต่ออัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากยิ่งขึ้น

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือ แนวคิดของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการอนุรักษ์อัตลักษณ์การจัดการศึกษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.5 ข้อค้นพบจากการสังเคราะห์ข้อมูลการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2542 ถึง พ.ศ. 2549

บริบทภายนอกประเทศเมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง การดำเนินนโยบายของกลุ่มประเทศเสรีนิยมมุ่งแสวงประโยชน์ทางด้านพลังงานมากขึ้น เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ เกิดเหตุการณ์การก่อการร้ายถล่มตึกเวิร์ลเทรดของสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 เกิดกระแสมุสลิมโลกที่เรียกร้องให้มุสลิมทั่วโลกปฏิเสธต่อการพัฒนาที่ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมขัดต่อหลักธรรมของศาสนาอิสลาม ภายในสภาวะการณดังกล่าวประเทศได้พัฒนาไปสู่การมีรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จากปัญหาทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นทางด้านเศรษฐกิจมากเกินไป ทำให้กระแสสังคมหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนา แต่ทว่าการเกิดกระแสมุสลิมโลกขึ้น ก็มีส่วนผลักดันให้กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้เป็นประเด็นในการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อการแบ่งแยกดินแดนอาศัยแนวคิดทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

การจัดการศึกษาของชาติในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้สมบูรณ์เต็มตามศักยภาพ เน้นการมีส่วนร่วมโดยให้ความสำคัญกับท้องถิ่น เน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เน้นการบูรณาการหลักสูตร ผลจากการดำเนินนโยบายได้ก่อให้เกิดรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลายในท้องถิ่น การปฏิรูปการจัดการศึกษาได้ก่อให้เกิดความหวังในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทว่าก็ยังคงพบปัญหาบางประการ กล่าวคือ การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารในลักษณะเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลอย่างจริงจัง การขาดเอกภาพในการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ

ความรู้สึกที่ชาวไทยมุสลิมมีต่อการปฏิรูปการจัดการศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ เชื่อว่าแนวคิดการบูรณาการสามารถให้ปัญหาเดิมๆ มีแนวโน้มได้รับการจัดการแก้ไข แต่ในเวลาเดียวกันก็ก่อให้เกิดความรู้สึกเชิงลบบางประการ คือ ชาวไทยมุสลิมในสาม

จังหวัดชายแดนภาคใต้ รู้สึกว่ารัฐไม่ได้ปฏิรูปการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง การดำเนินนโยบายของ
รัฐขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และไม่จริงใจในการแก้ไขปัญหา

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลจากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา
ดังที่อาจารย์ อับดุลฮาฟิซ ฮิเล ได้แบ่งปันประสบการณ์การเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มต่างๆ ที่จัด
การศึกษาในพื้นที่ว่า

“คนในพื้นที่ก็คุยกันทุกเวที.. บอกว่าอย่าจัดซ้ำซ้อนนะ
เพราะว่าเด็กในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เนี่ย เด็กจะเรียนหนักที่สุด ไม่ใช่
เฉพาะในประเทศไทย แต่ในโลก.. การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ เรียนอิสลามศึกษา 8 อย่าง.. แย่งกันจัด การศึกษาในพื้นที่ไม่มี
ความสร้างสรรค์ ไม่รวมมือกันจัด ต่างคนต่างจัด.. เห็นแล้วก็รู้สึกสงสาร
แก้ปัญหาไม่จบ”

ประเด็นวิกฤติของการจัดการศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2542 ถึง พ.ศ. 2549
คือ การที่รัฐมีแต่แนวคิดการแก้ไขปัญหา แต่ข้าราชการผู้ปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ยังขาดความรู้ความเข้าใจ การดำเนินการต่างๆ สร้างความรู้สึกที่ไม่ดีระหว่างข้าราชการ
และคนในท้องถิ่น ทั้งๆ ที่นโยบายของรัฐเน้นการมีส่วนร่วมจากประชาชนในท้องถิ่น แต่ผลจากการ
ดำเนินการพบว่า กลุ่มที่ยังหวงแหนอำนาจและผลประโยชน์ ยังคงเป็นอุปสรรคในการแก้ไขปัญหา
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือ แนวคิดการแก้ไขปัญหาโดยขาดความรู้
ความเข้าใจอย่างแท้จริง ยังคงทำให้เกิดปัญหาใหม่ๆ ขึ้น โดยที่ปัญหาเดิมๆ ยังคงอยู่ และยังไม่
ได้รับการแก้ไข